

TARTALOM

TANULMÁNYOK

PINTÉRNÉ DR. HUNYADI ORSOLYA 5
Az ügyési törvényességi felügyelet a köztudatban – I. rész

DR. KAPA-CZENCZER ORSOLYA 15
Új fejezet a magyar büntetés-végrehajtási jogban

DISPUTA

DR. KISS ANNA 25
Emlékezés dr. Pusztai László halálának 10. évfordulóján
(Beszámoló az Országos Kriminológiai Intézetben megtartott emlékülésről)

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

Kulturális örökségünk védelme 27

DR. FAZEKAS GÉZA 33
Az informatikus festő
(Interjú Aby Szabó Csaba festőművésszel)

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

DR. KÁRPÁTI CSABA 37
Néhány gondolat az állam javára marasztalás jogintézményéről

Pigniczki Józseftől búcsúzunk 40

FIGYELŐ – OKRI FIGYELŐ

DR. ANTAL SZILVIA – DR. KÁRMÁN GABRIELLA – DR. KISS ANNA 41
Beszámoló az V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlésről – II. rész

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

DR. MÍSI LÁSZLÓ 49
Tanulmány a magán- és családi élet uniós védelmének
normarendszeréről és esetjogáról, különös tekintettel
a család- és gyermekjogokra

DR. STEINER GÁBOR 63
Terrorizmus Európában - III. rész
(*Politikai ideológiai terrrorszervezetek – szélsőbaloldal*)

ANYANYELVI ÜGYELET

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 77
Fölvetések a vesszőhasználatról – 3.

KÖNYAJÁNLÓ

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 81
Válogatás a szakirodalomból

KÖNYISMERTETŐ

Családi iszonyok 85
(szerk.: dr. Virág György)

MELLÉKLET

Az EB Zöld Könyve a Közösség pénzügyi érdekeinek a védelméről, 87
valamint az Európai Ügyész intézményének a felállításáról – 12. rész
(*A fordítást készítette: dr. Fodor Bea, dr. Ükös Gabriella, dr. Kiss Anna*)

AZ ÜGYÉSZI TÖRVÉNYESSÉGI FELÜGYELET A KÖZTUDATBAN – I. RÉSZ¹

1./ Az ügyészi törvényességi felügyelet megjelenése a köztudatban, kérdőív adatainak elemzésével

Munkám során szerzett tapasztalatom arra ösztönzött, valamint a pályamunkámhoz történő előzetes adatgyűjtés, informálódás során arra az elgondolásra jutottam, hogy a köztudatot a vizsgálat során két oldalról kell megközelíteni: külön kell választani a *nem jogvégezett* emberek köztudatát és a *jogvégeztek* tapasztalatát, közvetlen, közvetett véleményét. Munkámban *alapvetően* a nem jogvégezett átlagpolgárok köztudatáról gyűjtöttem adatokat. Számukra külön kérdőívet készítettem.

A jogvégezetteknel – személyes beszélgetések során – elsősorban az ügyészi törvényességi felügyeleti munka kapcsán saját, vagy más útján szerzett *tapasztalatra* kérdeztem rá, illetve arról kívántam információhoz jutni, hogy ezek az emberek hogyan *minősítik, milyennek találják* a közigazgatási ügyészek eljárásait, döntéseit. A két köztudat különválasztását különösen érdekessé tette számomra, hogy magánemberként azt tapasztaltam: nem egy esetben a jogász ismerősök sincsenek tisztában az ügyészi törvényességi felügyelet tartalmával, gyakran csupán érintőlegesen akadnak ismereteik.

Az elmúlt pár évben végzett „jogász-palántáknál” már mást észleltem. Pécssett, a tavalyi évben végzett egyik ismerősöm (elmondása szerint más évfolyamtársai számára is) mentő kérdése volt alkotmánytan vizsgán az ügyészi törvényességi felügyelet definiálása. Ez Pécs ügyészi szempontból haladó hagyománya.

¹ A szerző a Kozma Sándor pályázaton az általános tagozat díjnyertese.

Kérdőív – a nem jogvégzettek számára – és hipotéziseim.

A kérdőív összeállításánál problémaként merült fel az *érthetőség* kritériuma. Előzetes informálódásaimat – a majdan szóba jöhető választ adó személyeknél – követően az „ügyészi törvényességi felügyelet” szakkifejezést felcseréltem más fogalmakra.

A kérdőív 5 témacsoportból áll.

1.) A kitöltő személyére vonatkozó alapvető adatokat tartalmazza az első témacsoport: *életkor, nem, lakóhely, iskolai végzettség.*

2.) A második témacsoportban – *Ön szerint az alább felsoroltak közül melyeket végezheti ügyész?* – 17 kérdés szerepelt.

A kérdőív megfogalmazásának számomra ez volt a legnehezebb része. Az ügyészi jogalkalmazói tevékenységeket kellett közérthetően és valós tartalommal megfogalmaznom.

A megjelölhető 17 válaszból 7 kizárólag a büntető szakág által végzett eljárási cselekményeket takar, 7 közigazgatási szakági, 3 kérdés magánjogi és közigazgatási területet is érint. Lakonikus, mindegyik szakág tevékenységét jellemző kérdés volt: Az ügyész *„Elősegíti, hogy a jogszabályok rendelkezéseit megtartsák.”* Előzetes elképzelésem volt, hogy ezt a választ sokan fogják majd megjelölni.

Feltételeztem továbbá, hogy elsősorban a büntető szakágra vonatkozó állításokat tartják majd „ügyészi munkának”.

3.) A harmadik témacsoport az alábbi kérdést tartalmazta:

Hol hallott mostanában ügyész munkájáról:

televízió, rádió, újság, baráti beszélgetés, személyes ügyeinek intézése kapcsán, tanulmányai során, internet, munkája során, egyéb.

Erre a kérdésre rímel az ötödik témacsoport második kérdése – *Ön honnan szeretné megismerni a közigazgatási ügyész munkáját?* –, ahol ugyanazokat a megjelölhető válaszokat tüntettem fel (kivéve természetesen a „baráti beszélgetés” kategóriát). Az elképzelésem az volt: a válaszokból következtetni lehet majd arra, hogy a jelenlegi információszerezési lehetőségek mennyire különböznek a válaszoló igényeitől, elvárásaitól.

4.) A negyedik témacsoportnál több válasz egyetlen súlyfaktorra irányult: próbáltam minél több oldalról megközelíttetni az ügyészi törvényességi felügyeleti munka fogalmát, ismertségét.

4.1.) *Hallott-e már arról, hogy vannak olyan ügyészek, akik nem büntetőjoggal foglalkoznak?* (igen vagy nem)
Előzetesen feltételeztem a nem válaszok jelentős túlsúlyát.

4.2.) *Előfordult-e, hogy valamilyen – nem büntető – eljárás kapcsán ügyészi tevékenységről vagy közigazgatási ügyészről hallott:*

szabálysértési ügy, állatvédelem, közlekedési ügy, építésügy, munkaügy, egyesületi tevékenység, hatóságnál történt vizsgálat, környezetvédelem, egyéb:

Önellentmondást, illetve ismerethiányt takarhat, ha valaki az utóbbi kérdésnél megjelöl egy vagy több választ, fentebb viszont nem nyilatkozott.

4.3.) *Hallott-e már arról, hogy az ügyész illeték és térítés nélkül kivizsgálja a közigazgatási tárgyú kérelmeket?* (igen vagy nem)

Ebben az esetben még a fenti eldöntendő kérdésnél is nagyobb arányban vártam a „nem” válaszokat.

4.4.) *Milyen saját tapasztalata van a közigazgatási ügyészi munkáról:*

Nincsen saját tapasztalatom, van saját tapasztalatom, ez pedig (...).

Előzetesen feltételeztem, hogy erre a kérdésre a választ adók elenyésző hányada fog saját tapasztalatról beszámolni.

5.) Az ötödik témacsoport az ügyészi törvényességi felügyeleti munka *megismerése iránti véleményre* kérdez rá, részben a választ adó igényeire, részben a mások számára történő ismeretnyújtásra.

5.1.) *Véleménye szerint hasznos lenne- az állampolgárok számára, ha többet tudnának a közigazgatási ügyészi munkáról?* (igen vagy nem)

Ez a kérdés lehetőséget adott a választ adók számára az esetleges negatív megítélés kifejezésére a „nem” megjelölésével.

5.2.) *Ha igen: Ön milyen módon, honnan szeretné megismerni a közigazgatási ügyész munkáját:* televízióból, rádióból, újságból, személyes ügyeinek intézése kapcsán, tanulmányai során, interneten keresztül, egyéb módon.

5.3.) *Elképzelése szerint milyen módokon, milyen tájékoztatási eszközök segítségével lehetne megismertetni az ügyészi munkát az emberekkel?*

Ez a kérdés a felmérés értékes részét képezte számomra azáltal, hogy a válaszadók *szabadon megfogalmazott* megjegyzéseiből, véleményeiből, javaslataiból juthattam információhoz. Bár némi szkepticizmussal feltételeztem, hogy többen nem fogják kitölteni.

A kérdőív kitöltését véletlenszerűen, terjesztéssel (rokonok, barátok, kollégák segítségével) oldottam meg. A minta kialakításánál törekedtem arra, hogy abban idősebbek és fiatalabbak, vidékiek és budapestiek, valamint különböző iskolai végzettségűek egyaránt szerepeljenek. A kérdőívet zömmel 2004 decemberében és 2005 januárjában töltötték ki a válaszolók.

Szakirodalmak tanulmányozása során találtam rá *Szabó Judit: „Ügyészség – ahogy az »átlagpolgár« látja”* című szakdolgozata egy témájára. (Ügyészek Lapja 2/2000. szám.) Az ekkor még egyetemi hallgató kolléga 1999 őszén (száz fő által kitöltött kérdőív felhasználásával) választ keresett többek között arra is, hogy az állampolgárok „mennyire tájékozottak az ügyészség közjog helyzetét, feladatait illetően”.

Szabó Judit cikkében az *ügyészség feladatainak ismertségét* célzó, lehetséges válaszai közül egy vonatkozott kifejezetten a közigazgatási ügyészekre: „a társadalmi szervezetek (egyesületek) feletti törvényességi

felügyelet”. Ezt az általa megkérdezettek közül *senki sem jelölte meg*. Az „állampolgárok jogainak védelme” a választ adók 34%-a szerint kapcsolatos lehet az ügyész feladataival, szerepével. Szabó Judit, tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy az állampolgárok *nem rendelkeznek kellő tájékozottsággal* az ügyészségről, annak tevékenységéről. Hiányolta azokat az *alapvető ismereteket, amelyek a mindennapi életben való eligazodást segítik elő*.

A KÉRDŐÍV ADATAINAK ELEMZÉSE

Az alapadatok összefoglalása – első témacsoport

Az összes válaszadó száma: 118 fő.

Válaszadók neme szerinti megoszlás: 60 férfi és 58 nő.

Életkor:

20 év alatt	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70 felett
26	41	20	13	17	20	0

Lakóhelye:

Kistelepülés	Kisváros	Megyeszékhely	Budapest
11	34	54	19

Iskolai végzettség:

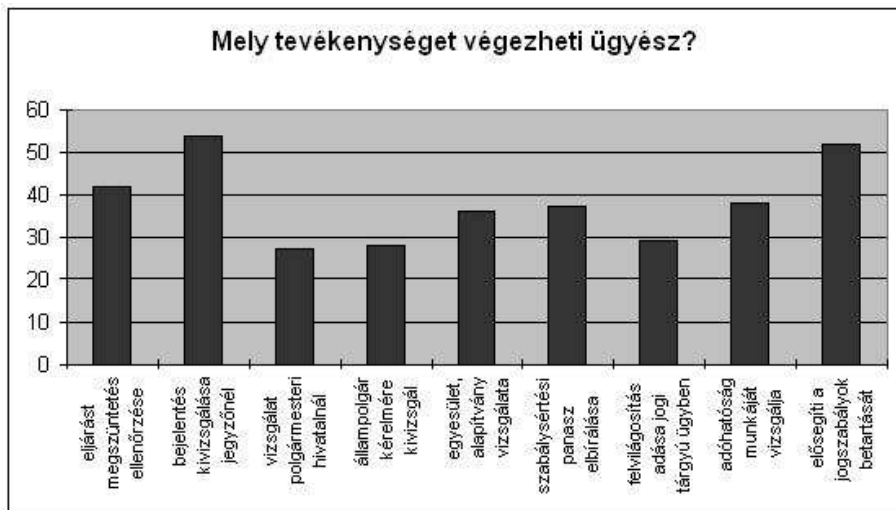
8 általános	Középiskola	Főiskola	Egyetem	Egyéb
3	77	25	13	0

A válaszolók 22%-ának életkora 20 év alatti, 34%-ának életkora pedig 20-30 év közötti. 65%-uk középiskolai végzettséggel rendelkezik. Ezeket az arányokat elsősorban az okozta, hogy a válaszolók közül 36 fő *joghallgató* volt.

Ők viszonylag *homogén* csoportot alkotnak a megkérdezettek körében: életkoruk, továbbá speciális ismereteik miatt. Tanulmányaik során már találkoztak, vagy találkozni fognak az ügyési törvényességi felügyelettel. 33%-uk férfi, 67%-uk nő. Lakóhelyükként azt a települést jelölték meg, ahonnan származnak: kistelepülés 33%, kisváros 22%, megyeszékhely 25%, Budapest 36%.

A 8 általános iskolai végzettségű válaszolók – 3 fő – természetesen nagykorúak voltak. A kérdőívre válaszolók között kis mértékben felülreprezentáltak a megyeszékhelyen lakók.

Az ügyészek által végezhető tevékenységek

Előzetes elképzelésemnek megfelelően *elsősorban a büntető szakághoz* tartozó ügyési feladatokat jelölték meg a válaszolók.

Összehasonlítás végett: A legtöbben, 100 fő a „Vádat emel és a bíróság előtt a vádat képviseli” meghatározást jelölték meg. 96-an a nyomozás elrendelését, 81-en pedig a „Jelen lehet a nyomozásnál, a nyomozás iratait elolvashatja” feladatokat tartják ügyész által elvégezhetőnek.

Az ügyési törvényességi felügyeleti munkához kapcsolódó meghatározások között nagyobb szóródást vártam, ezzel szemben viszonylag kiegyenlítettnek mondható ismertségük.

A 118 válaszoló közül *legtöbben*, 54-en (azaz az a válaszolók kevesebb, mint fele) bír tudomással arról, hogy az ügyész „Kivizsgálja azokat a bejelentéseket, amelyeket polgármesteri hivatalok munkájával kapcsolatosan nyújtottak be az ügyészségre”. *Legkevesebben*, 27-en, gondolják úgy, hogy az ügyész „Hivatalból végez vizsgálatot polgármesteri hivataloknál”. Mivel mindkét lehetséges válasz ugyanarra a hatóság típusra vonatkozik, ezért számomra meglepő a két végtel.

A „Kivizsgálja azokat a bejelentéseket, amelyeket az adóhatóság munkájával kapcsolatosan nyújtottak be az ügyészségre.”, mivel a pénzügyi szférára is utal, előzetes elképzelésem szerint kevesebben jelölték volna meg, mint ahogyan az a válaszok feldolgozása után kiderült: 32%.

A válaszolók ennél a résznél, *nagyobb arányban* jelölték meg közigazgatási szakág által végzett tevékenységeket, mint később, a negyedik témacsoportban, ahol az volt a kérdés, hogy hallott-e konkrétan megjelölt eljárás (szabálysértési ügy, állatvédelem, közlekedési ügy, építésiügy, munkaügy, egyesületi tevékenység, hatóságnál történt vizsgálat, környezetvédelem, egyéb) kapcsán ügyési tevékenységről. A fent hivatkozott, Szabó Judit által 1999 őszén elkészített felmérés során a közigazgatási ügyészek

által végzett „a társadalmi szervezetek (egyesületek) feletti törvényességi felügyelet” kategóriát senki sem jelölte meg.

2004 végén és 2005 elején pozitív, a nullához képes igen jelentős változást tapasztaltam. A válaszolók 31%-a jelölte meg az „Egyesületek, alapítványok működését vizsgálhatja” meghatározást. Véleményem szerint ehhez a korábbi felméréshez képest igen magas arányhoz hozzájárulhatott – az ismeretek növekedése mellett:

- a kérdés megfogalmazása: a törvényességi felügyelet kifejezés helyett a vizsgálat szó használata.
- a joghallgatók szélesebb körű tudása.

Előzetesen feltételeztem, hogy a válaszolók nagy arányban fogják megjelölni ügyészi tevékenységként az „Elősegíti, hogy a jogszabályok rendelkezéseit megtartsák” meghatározást. Ezt a hipotézisemet megerősítették a megkérdezettek – 52-en jelölték meg.

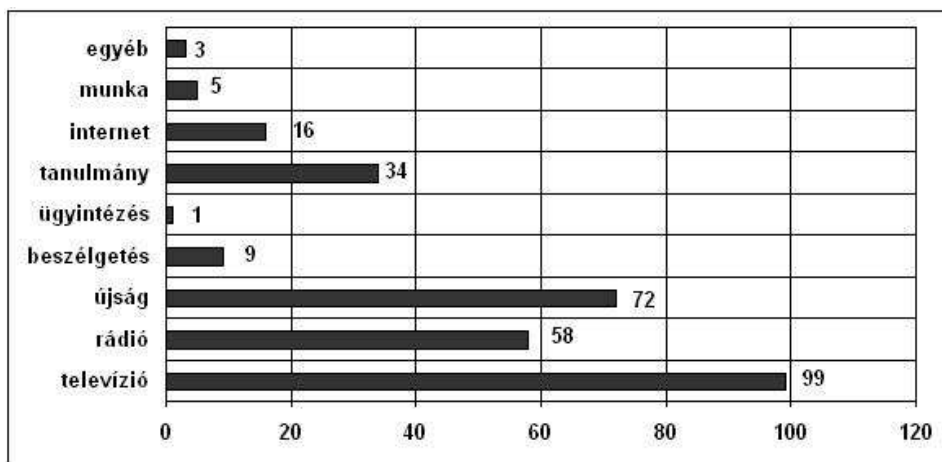
A válaszolók 25%-a szerint az ügyész „Felvilágosítást ad jogi tárgyú ügyekben.”

A közigazgatási ügyészek által végzett legújabb, a szabálysértési eljárásokhoz kapcsolódó feladatkörrel – az 1999. évi LXIX. törvény 2000. március 1-jén lépett hatályba – az eltelt négy év alatt az állampolgárok tudomásszerzése közel hasonlóan alakult, mint a többi megjelölhető tevékenységnél:

– az „Ellenőrzi a szabálysértési hatóság eljárást megszüntető határozatát” meghatározást a válaszolók 36%-a tekinti ügyészi feladatnak.

– „Elbírálja a szabálysértési hatóság intézkedése és határozata ellen benyújtott panaszt” 31% szerint. A fenti arányok egybeesengenek a kerületi közigazgatási szakág statisztikáival: az elmúlt egy-két évben jelentősen megnőtt a szabálysértési témájú ügyek száma, köztük a törvényességi kérelmeké is.

Következő témacsoport: Hol hallott mostanában ügyész munkájáról?

A „tanulmány” útján történt ismeretszerzés megjelölésének relatíve magas száma a *joghallgatók* (36 fő) válaszai miatt jelentkezett. Ezen okból lehetett eleve kevesebb a munka során történt ismeretszerzés. E miatt az al csoport miatt nagyobb arányban vártam az *internet* megjelölését. Erről csupán 16 fő (14%) nyilatkozott úgy, hogy információforrása volt.

A táblázat hűen tükrözi azt az egyre többet hangoztatott tényt, hogy mi, magyarok világviszonylatban is jelentős időt töltünk a televízió előtt, igaz ugyan, hogy elsősorban szórakozás és nem ismeretszerzés céljából. A 118 válaszoló közül 99 a *televízióban* hallott ügyész munkájáról. Azaz elmondható, hogy az ügyészi törvényességi felüyeleti munka megismertetésének kétség kívül a leghatékonyabb eszköze a televízió lenne. Az *írott sajtó 72 válasszal megelőzi a rádiót (58)*. Az egyéb válaszok között szerepelt:

- „édesanyámtól, családtól” – feltehetően ügyészek a megjelölt személyek, bár a válaszoló erre nem tért ki.
- „ügyvédektől”, mivel nem a baráti beszélgetés kategóriájába tartozónak jelölték, jogi szaknácásadásra gondolok.

Következő témacsoport: a közigazgatási ügyészi munka ismertsége.

1.) *Hallott-e már arról, hogy vannak olyan ügyészek, akik nem büntetőjoggal foglalkoznak?*

A joghallgatók 37 %-a nem, 63 %-a viszont hallott róla. A nem joghallgatóknál az arány: 35 %, illetve 65 % volt. Az összes válaszolónál ez az arány a következőképpen alakult: 37 % nem, 63 % viszont hallott róla.

A felmérés többi kérdésére adott válaszokhoz képest (különösen a saját tapasztalatra rákérdezőhöz viszonyítva), magasnak találok az „igen”-nel válaszolók arányát. Ez adódhat magából a kérdés megfogalmazásából is: „a hallott-e már” arra utal, hogy vannak nem büntetőjoggal foglalkozó ügyészek. A fenti arányok – a következő kérdésekre adott válaszokkal együtt – is megerősítik a munkám során szerzett azon tapasztalatomat, hogy az átlagemberek (jelen válaszolók 63%-a) *hallottak már arról, hogy nem csak büntető szakág létezik, de magának az ügyészi törvényességi felüyelet jogintézményének tartalmával nincsenek tisztában.*

2.) *Előfordult-e, hogy valamilyen – nem büntető – eljárás kapcsán ügyészi tevékenységről vagy közigazgatási ügyészeiről hallott?* A kérdőíveken megjelölt összes választ tartalmazza az alábbi két táblázat.

A 118 válaszoló közül 37-en (31%) *üresen* hagyták a kérdőív ezen részét. Az a 81 fő, aki már hallott közigazgatási ügyészeiről, összesen 191 esetben jelölt egy vagy több felkínált lehetőséget.

Az összes válaszoló 31%-a jelölte meg ezt a választ. A joghallgatóknál mutatkozó alacsonyabb arányt – 10% – annak tudom be, hogy ők és a környezetükből a hasonló korúak magánemberként, személyesen még nem igen találkozhattak szabálysértési ügyekkel (sem mint sértett, sem mint eljárás alá vont személy).

A szabálysértési ügyek egy csoportjáról – ez „közlekedési ügy” címen külön is szerepelt –, azt feltételeztem előzetesen, hogy közel azonos arányban fogják megjelölni, mint a szabálysértéseket, azon teljesen triviális tényből következően, hogy „mindenki közlekedik”. Nem igazolódott a hipotézisem, az összes válaszolók 17%-a (joghallgatók 6%-a) hallott ilyen típusú ügy kapcsán közigazgatási ügyésről. *A környezetvédelmi ügyet, eljárást a joghallgatók 4%-a, az összes válaszoló csupán 3%-a jelölte meg*, mint olyan szakterületet, melynek kapcsán közigazgatási ügyész munkájáról hallott. Ezeket a százalékokat azért tartom *roppantul alacsonynak*, mert a közigazgatási szakág egyik kiemelt jogterületéről van szó.

Egyesületi tevékenységgel *összefüggésben* az összes válaszoló csupán 8%-a *hallott* közigazgatási ügyészi tevékenységről, holott a válaszolók 31%-a bír tudomással arról, hogy az ügyész az „Egyesületek, alapítványok működését vizsgálhatja” (2.2.2.pontnál). Ezek a számok álláspontom szerint elsősorban azt jelzik, hogy a válaszolók jellemzően nem tagjai egyesületeknek, illetve környezetükben sem találhatók társadalmi szervezetek. Másodsorban jelzik az átlagpolgár ismereteinek hiányát az ügyészi törvényességi felügyeletről.

Munkám során igen ritkán találkozom *munkaiügyi tárgyú* törvényességi kérelmekkel (statistikánk szerint kollegáim sem sűrűn), ezzel szemben az összes válaszoló 14%-a nyilatkozott úgy, hogy ilyen téma kapcsán hallott közigazgatási ügyésről.

3.) *Hallott-e már arról, hogy az ügyész illeték és térítés nélkül kivizsgálja a közigazgatási tárgyú kérelmeket?(Igen vagy nem)*

A korábbi – ügyészi törvényességi felügyelet ismertségét firtató – kérdésekre adott válaszokhoz képest soknak találtam az „igen” válaszok 25%-os (az összes válaszoló tekintetében) és 19%-os (a joghallgatók vonatkozásában) arányát.

4.) *Milyen saját tapasztalata van a közigazgatási ügyész munkájáról?*

Feltevés, amely szerint erre a válaszra *elenyészően kevesen* fognak saját tapasztalatról beszámolni, a kérdőívek feldolgozása után beigazolódott.

Magától értetődőnek tartom, hogy a joghallgatók közül senki sem jelölte meg a „saját tapasztalat”-ot. A többi, 82 válaszolóból 6-an (7%) jelölték be a saját tapasztalatot

Ügyészi törvényességi felügyeleti jogkörben tett *intézkedésről* csupán egy, 50-60 év közötti, megyeszékhelyen lakó, középiskolai végzettségű férfi számolt be. Saját tapasztalatként „*ügyészi óvást*” írt a kérdőívre. Két kérdéssel korábban ez a válaszoló – az általa hallott – közigazgatási ügyészi tevékenységek közül a *szabálysértési ügyet* és az *építésügyet* jelölte meg. A válaszból, sajnos, nem derül ki, hogy mint magánszemély élt beadvánnyal, és az ügyész az ő „javára” intézkedett-e, vagy a munkavégzése során egyik döntése ellen élt óvással az ügyészség, bár az utolsó kérdésnél a munkahelyen történő oktatást jelölte meg mint ismeretszerzési lehetőséget.

Ötödik témacsoport – ügyészi törvényességi felügyelet megismerése iránti igény.

1.) Esetleges közömbös, negatív, elítélő vélemény kifejtésére is lehetősége volt a válaszolóknak az alábbi kérdéseknél:

Véleménye szerint hasznos lenne-e az állampolgárok számára, ha többet tudnának a közigazgatási ügyészi munkáról? (Igen vagy nem)

A joghallgatók közül mindenki az „igen” választ jelölte meg. A nem joghallgató válaszolók mindössze 4%-a, 5 fő jelölte meg a „nem” választ. Ezt az arányt nagyon fontosnak, és mindenekelőtt pozitívnak tartom.

Az átlagpolgárok hasznosnak tekintik az ügyészi törvényességi felügyeletre vonatkozó ismereteket mind saját maguk, mind más állampolgárok számára.

– „Nem” választ jelölt meg például egy 20-30 év közötti, megyeszékhelyen élő, főiskolai végzettségű férfi.

– Érdekes mentalitást tükröz egy szintén „nem”-mel válaszoló, 30-40 év közötti, megyeszékhelyen élő, középiskolai végzettségű férfi. Az állampolgárok számára nem tartja hasznosnak az ügyészi törvényességi felügyeletre vonatkozó ismereteket, ő maga azonban személyes ügyeinek intézése során (a következő kérdésnél már azt jelölte, hogy) szívesen megismerné a közigazgatási ügyész munkáját.

2.) *Elképzelése szerint milyen módokon, milyen tájékoztatási eszközök segítségével lehetne megismertetni az ügyészi munkát az emberekkel?*

Egyéb: 1; Interneten 41; tanulmányok során: 37; személyes ügyintézés folyamán: 11; újságban: 73; rádióban: 40; televízióban: 75.

Tipikusnak mondható egy válaszoló részéről 2-3 válasz megjelölése. A 118 válaszoló összesen 297 jelölést tett a kérdőíven a megismerési lehetőségekre.

Csupán egy negatív példát találtam, az egyéb megjelöléshez beírva: „Schogy nem érdekelné őket.” – állította egy 20-30 év közötti, Budapesten élő, egyéb végzettséget megjelölő férfi.

(Folytatás következik.)

ÚJ FEJEZET A MAGYAR BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOGBAN

---

1. Bevezető

Napjainkban a büntetés-végrehajtási jog a reneszánszát éli, olyan fokú „jogi vérátömlesztésnek” lehetünk tanúi e téren, amely a büntetések és az intézkedések végrehajtására vonatkozó szabályozás szinte valamennyi területén megfigyelhető. Nem kevesebbről van szó, mint egy nagy történelmi múlttal rendelkező jogterületen végigívelő harmonizációs folyamatról, a nemzetközi elvárások és a korszerű büntetés-végrehajtás sürgető igénye által indukált változásról. A modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézmények hatékony, jogállami funkcionálását sajátos eszközeinkkel az új évszázadban, évezredben is elő kell segítenünk. Számításba kell vennünk az Európai Unióban való részvételünk újabb kihívásait is. A számbavételhez hozzátartozik a helyzetértékelés, vagyis hogy hogyan látjuk a Magyar Köztársaság nagy múltú, nemes hagyományokkal rendelkező, viszont a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézményeinek hatékony, jogállami funkcionálását.¹ A bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni és feltárni az okokat a kiküszöbölésük érdekében. Ebből a szempontból is egyre nagyobb figyelem fordul a szankció végrehajtásának a büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepére, arra hogy minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától is. A büntetés-végrehajtás sem járhat más úton, mint ami társadalmi

¹ Lajtár István: *Recenzió Vókó György „Büntetés-végrehajtási jog” című tankönyvéhez*, *Collega* szakmai folyóirat, I. évfolyam, 3. szám

életünk fejlesztésének útja. A folyamatok történelmi korokban mérhető, hogy az eltérések és az együtt haladások kimutathatók legyenek, és hogy megfogalmazódjanak eme jogi terület időszerű kérdései, azaz *hogyan lesz a magyar büntetés-végrehajtási jog az ezredforduló után, mennyit és mit kell még belőle átalakítani, és ennek során milyen súllyal szerepelnek nemzeti érdekeink és értékeink, valamint melyek az újabb kihívások az Európai Unióban?*²

Ugyanakkor napjainkban fontos kérdés továbbá az is, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedésekre van szükség, milyen elméleti alapokra építsünk, mely intézkedések a leghatékonyabbak, hogyan tudjuk ezekhez biztosítani a megfelelő feltételeket. A számos társadalmi, gazdasági, szociális feltételhez a büntető felelősségre vonás olyan megszervezése is hozzáértendő, amely összhangban van a tudományos eredményekkel, a lakosság tudati állapotával, a gyakorlati megvalósulás lehetőségeivel, körülményeivel.

Közismert tény, hogy az EU-tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei nagymértékben különböznek egymástól. A büntetés-végrehajtás szerepének, hatékonyságának kérdése nem hanyagolható el, különösen akkor, amikor a bűnözés helyzetét sem látjuk megnyugtatónak. A jogharmonizáció megvalósításának ütemét, tartalmát komoly mértékben befolyásolta és befolyásolja a bűnözés helyzete is. Amint büntetés nélkül nincs büntetőjog, nincs kriminalizálás, büntetés-végrehajtás nélkül sincs büntető felelősségre vonás, mert nélküle parttalanná, önmagáért valóvá válna az egész büntető felelősségre vonási folyamat. Ha a büntetőjog azzal tudja betölteni társadalmi szerepét, hogy büntet, akkor a büntetés-végrehajtási jog is csak annyiban tudja betölteni társadalmi szerepét, amennyiben a büntetést érvényesíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is.³

A büntető igazságszolgáltatási rendszerek hatásossága és hatékonysága a rendszeren belüli kölcsönhatásoktól determinált, a büntető igazságszolgáltatásban közreműködő valamennyi szerv munkaterhét szélesebb körben az eljárás megelőző szakaszaiban más szervek által hozott döntések határozzák meg. Szükségszerűség, hogy a szervezés területén új megközelítési formákat is igénybe kell venni. A büntetés-végrehajtási jog csakis emberközpontú lehet. A jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a jogok és kötelességek összefüggéseire, kölcsönhatásaira, az elítéltek jogállásának kérdésében még meglévő ellentmondások tisztázására.

A büntetés-végrehajtási jogtól függ a büntetőjogi szankció, a büntetőeljárás jogi kényszerintézkedés tartalmát képező és más értékektől, érdekektől való ideiglenes, átmeneti, arányos jogfosztás gyakorlati megvalósulása.⁴

2 Vókó György: *A büntetés-végrehajtás időszerű kérdései*, Jura – A Pécsi Tudományegyetem ÁJK tudományos lapja, 7 évfolyam, 2001. 1. szám, 94 old.

3 Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog*, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.

4 Vókó György, *A büntetés-végrehajtás időszerű kérdései*, Jura – A Pécsi Tudományegyetem ÁJK tudományos lapja, 7 évfolyam, 2001. 1. szám, 95. old.

A jogállamiságból fakadó követelmények teljesítése Magyarországon a nemzetközi egyezményekhez történő csatlakozással szükségszerűen eredményezte az általánosan elfogadott nemzetközi büntető anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási alapelveknek, rendelkezéseknek a hazai jogszabályokban történő megjelenését, a jogalkalmazási gyakorlatban való tükröződését. Egyidejű feladat a nemzetközi kötelezettség-vállalásainkból eredő harmonizációs jogalkotási problémák megoldása és a büntető igazságszolgáltatási rendszer reformja. A nemzeti és történelmi sajátosságok tapintatos figyelembevételével történik a jogharmonizáció. Ennek folyamán azonban nem törölhetők el az ország belső kívánalmai sem. A törvényesség és a humanitás követelménye, valamint a hatékonyság igénye jelentős mértékben fejleszti a büntetés-végrehajtási jogot az egész világon. A büntetés-végrehajtási tevékenység során az alkotmányos alapelveknek és jogoknak, nemzetközi emberi jogi elvárásoknak, követelményeknek is érvényesülniük kell. Ezt csak egy magas színvonalú, gyakorlati igényeket kielégítő és segítő büntetés-végrehajtási jog képes szolgálni.

Egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a büntetés-végrehajtás Magyarországon humánusabb lett, követi a mai nemzetközi viszonyokat. A szankciók tartalmát képező jogkorlátozást, jogfosztás mértékét törvényben fogalmazták meg; a kötelezettségek helyett az ösztönzésnek jutott nagyobb szerep; a véleménynyilvánítás, önálló döntési és választási lehetőségek köre növekedett; nemzetközi összehasonlításban is igen széles körű biztosítérendszer működik.⁵

A új évezred első éveiben azonban már olyan törvényre van szükség, amely a jelenleg hatályos, sokszor módosított törvényerejű rendeletnél jobban szolgálja a büntetési, a nevelési vagy kezelési célokat; amely épít a magyar büntetés-végrehajtás még ma is hasznosítható hagyományaira, értékeire; ugyanakkor közelít, hasonul a korszerű európai megoldásokhoz, és valóban ez a törvény jelenti majd a magyar büntetés-végrehajtás fejlődési tendenciáinak gyümölcsét.

2. Az új büntetés-végrehajtási kódex

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról készülő új Bv. kódex a társadalmi viszonyok fejlődése, az állami intézményrendszer és jogszabályi környezet változása miatt vált szükségessé. Éppen ezek miatt kezdődött el a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet – a Bv. tvr. – felülvizsgálata, amely alapján – a tartalom nagy terjedelmére tekintettel – módosítás helyett új törvény megalkotása indokolt.

A Bv. tvr. számos módosításon ment keresztül az évek folyamán, talán legjelentősebb „novelláris” módosítását az 1993. évi XXXII. törvény jelentette, amely a büntetés-végrehajtási jog területén

⁵ Vókó György, *A büntetés-végrehajtás időszéri kérdései*, Jura – A Pécsi Tudományegyetem ÁJK tudományos lapja, 7 évfolyam, 2001. 1. szám

érvényesítette a jogállamiság követelményeit, valamint a fogva tartás tekintetében tovább közelítette azt a fejlett európai jogrendszerekhez.

A Bv. tvr. ezen módosításokkal együtt két évtizeden keresztül megfelelő jogszabályi alapokat teremtett a büntetések és az intézkedések végrehajtásához, biztosítva ezáltal a büntetés-végrehajtási jog, valamint a büntetés-végrehajtás rendszerének és gyakorlatának – a nemzetközi elvekkel összhangban, mint például az Európa Tanács által az „Európai Büntetőszabályzatba” foglalt, az elélték fogva tartására vonatkozó minimum szabályok – folyamatos fejlődését is.

A 2003. év második felében elkészült a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről szóló kormány-előterjesztés tervezete, amely megállapította az újraszabályozás legfontosabb irányelveit. A 2004. év második felében miniszteri szintű döntés született arról, hogy a Bv. tvr. helyébe lépő, azt felváltó új bv. kódex megalkotásával egyidejűleg a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (Bsz.) újraalkotására is szükség van, majd 2004. év végén – a pártfogó felügyelői szolgálat fejlődésére is figyelemmel – újabb miniszteri szintű döntéssel alakult ki az a koncepció, amely szerint az új büntetés-végrehajtási törvénynek a büntetés-végrehajtási, valamint a pártfogó felügyelői szolgálat szervezeti szabályait is tartalmaznia kell.

A büntetőpolitika irányvonalát a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény, valamint a pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XIV. törvény egyértelműen kijelölte. A büntetőpolitika fejlődésének, elkövetkező éveinek meghatározó változása lesz a Btk.-t felváltó, az új büntető törvénykönyvről szóló törvény, amelynek előkészítése folyamatban van.

A törvény-javaslat komplex rendszerbe foglalja a büntetés-végrehajtásra vonatkozó feladatokat, tartalmazza a törvényi szintű szabályozást igénylő, de jelenleg alacsonyabb szinten szabályozott rendelkezéseket. Ugyanakkor egyértelműen érvényesíti a hatalmi ágak megosztásának alkotmányos alapelvét, sőt a bíróság és az ügyészség jogkörét is ennek tükrében vonja meg. Törvényi szintre emeli a büntetések és az intézkedések alapvető szabályait, a végrehajtás rendjét és módját, a büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló személy, valamint a büntetéseket és az intézkedéseket foganatosító szervek jogait és kötelezettségeit. Egy negyedszázados jubileumához közelgő törvényerejű rendelet felülvizsgálata és korszerűsítése alapvetően indokolt a társadalmi viszonyok fejlődésére tekintettel, ill. az állami intézményrendszer és az egyes feladatok, megváltoztatott hatáskörök átvezetése érdekében is. A készülő törvény kódex jellegű. Számos törvényből átemeli a végrehajtás körébe tartozó előírásokat, ugyanakkor amíg a korábbi törvény elsősorban a szabadságvesztésre „koncentrált”, addig a jelenlegi részletesen foglalkozik az intézkedések és mellékbüntetések végrehajtásával is.⁶

6 Tari Ferenc: *Előkészületek a büntetés-végrehajtásról szóló törvény megalkotására* (előadásanyag), 21. Jogász Vándorgyűlés, Magyar Jogász Egylet, Szeged, 2004. október 14–15.

Napjainkban a magyar jogalkotást és jogalkalmazást, a büntető igazságszolgáltatást, a büntetés-végrehajtást az Európai Unióhoz történt csatlakozás szelleme hatja át. Legfontosabb alapelvünk szerint a jogállamnak kötelessége biztosítani polgárai számára az emberi jogokat, a biztonságos életet, a törvények érvényesülését, az objektív igazság érvényesítésének lehetőségét. Az Unió alapértékeinek megóvása érdekében az Európai Bizottság a büntetés helyett a megelőzésre fektetné a hangsúlyt a jogsértések esetében. Ugyanis a brüsszeli bizottság feladata a közös értékek betartásának ellenőrzése, valamint az azokat fenyegető veszély felismerése. Brüsszel most ért végére annak a munkának, amely során kidolgozták a ráruházott jogok gyakorlásának módszertanát.

A büntetés-végrehajtás új szabályozását a törvényességi és a gyakorlati igények mellett szükségessé teszi az új büntető anyagi jogi és eljárásjogi szabályozás is. A jogsegély eljárás leegyszerűsítése, a közös nyomozócsoportok felállítása, a büntető ügyek jogerős befejezésének felismerése fontos változásokat eredményez majd.⁷

A szabadságvesztés, legfontosabb büntetesként a szankciórendszer központjában áll továbbra is; foglalkoztatja a közvéleményt, a szakirodalmat, különösen az elítéltek jogi helyzetével kapcsolatos kérdések szerepelnek leginkább napirenden. Az Unió minden tagállamától elvárja éppen ezért, hogy a kötelezettségek is törvénybe legyenek rögzítve.

A büntetést követő utógondozásnak a társadalmi integrációs szándékot kell erősítenie és megteremteni az annak realizálódásához szükséges objektív feltételeket is (a lakhatás biztosítása, családi kapcsolatok helyreállítása, foglalkoztatás elősegítése). Előrelépést jelentett például, hogy a 2004. évi adótörvény kedvezményeket helyezett kilátásba annak a munkáltatónak, aki közérdekű munkára ítéltet, pártfogó felügyelet alatt állót foglalkoztat. Évről-évre növekszik a közérdekű-munka büntetésüket töltők, valamint a pártfogó felügyelet alatt állók száma is, ami az európai gyakorlathoz való közelítést juttatja kifejezésre. A büntetés-végrehajtási jogszabályok kialakítása során azt kell megvizsgálni, hogy az általános életviszonyokhoz képest (pl. egészségügyi, munkáltatásra vonatkozó szabályok) a büntetés-végrehajtási jogviszonyok milyen eltérő szabályozást tesznek szükségessé, illetve lehetővé. Az új Bv. kódex ilyen megfontolás alapján való újragondolása tehát elsősorban nem a Btk. szabályaitól függ, hanem az egyéb jogviszonyokat tartalmazó jogszabályoktól, amelyeknek a Bv. tvr.-rel való összhangja – a Bv. tvr. elavultsága okán – mára már komoly alkotmányossági aggályokat vet fel.

A javaslat a büntetés-végrehajtási joganyagot számos csomópont mentén kodifikálja újra. A Bv. tvr. hatálya jelenleg a Btk. szerinti büntetések és intézkedések, a Be.-ben meghatározott szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedések közül az előzetes letartóztatás, valamint az utógondozás, illetőleg a szabálysértés miatt kiszabott elzárás végrehajtására terjed ki.

⁷ Vókó György: *Előkészületek a büntetés-végrehajtásról szóló törvény megalkotására* (előadásanyag), 21. Jogász Vándorgyűlés, Magyar Jogász Egylet, Szeged, 2004. október 14–15.

A Javaslat hatálya körében eldöntendő kérdés volt, hogy az új Bv. javaslat csak a Btk.-hoz, illetve a Be.-hez kapcsolódó szankciók, illetőleg szabadságelvonással járó kényszerintézkedések, és az utógondozás végrehajtására terjedjen ki, vagy továbbra is tartalmazza a szabálysértés miatti elzárás szabályait is, illetve terjedjen-e ki az idegenrendészeti őrizetre. A szabálysértési elzárás kapcsán figyelemmel van a Javaslat arra, hogy az új szabálysértési törvény kidolgozás alatt lévő koncepciója szerint a szabálysértési elzárás mint önálló szankció megszűnik, és kizárólag a pénzbírság helyébe lépő elzárásként fog megjelenni.⁸

A kérdés megválaszolásakor feltétlenül szem előtt kell tartani azt, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetek a jelenlegi magas telítettségi mutatók mellett ne legyenek terhelve olyan feladatok végrehajtásával, amelyek nem igénylik azt a zárt jellegű és biztonsági rendszert, mint ami a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását foganatosító büntetés-végrehajtási intézetekre jellemző. A Bv. intézetek közel 150 százalékos telítettséggel működnek, ez pedig nagymértékben veszélyezteti a büntetési célok érvényesülését.

Minderre figyelemmel indokolt, hogy a Javaslat hatálya csak a Btk. és Be. jogintézményeinek, az utógondozásnak, illetőleg a nemzetközi együttműködés során alkalmazható kényszerintézkedések végrehajtására, illetve a pénzbírság helyébe lépő elzárások lehetőleg legszűkebb körére terjedjen ki. A Javaslat hatálya nem terjed ki az idegenrendészeti őrizet szabályaira, hiszen azt a jövőben nem a büntetés-végrehajtási intézet feladata lesz végrehajtani.

A Javaslat egyik jelentős újdonsága, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtása feladatainak döntő többségét ellátó Büntetés-végrehajtási Szervezet, illetve a Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezetére vonatkozó „elszört” szabályozást megszünteti, és az alapvető szervezeti szabályokat is tartalmazza. Az információs társadalom korában olyan új kérdések merültek fel (személyes adatok védelme, az információs önrendelkezés joga), amelyeket a Bv. tvr. megalkotásakor még nem szabályozhattak. Mára, jelentős részben az Európai Tanács dokumentumai és az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlata alapján, a büntetés-végrehajtás területén is átértékelődtek az állam és az állampolgár viszonyának elemei, ebből következően az állampolgári jogok terjedelme és azok garanciális védelme.

A jogállami jogbiztonság elvéből következően a büntetés-végrehajtás átfogó felülvizsgálatakor a törvényi szabályozást igénylő, de jelenleg alacsonyabb szinten szabályozott legfontosabb rendelkezéseket a Javaslat törvényi szintre emeli, illetve a más törvényben elhelyezett, de a büntetés-végrehajtás rendjét szabályozó kérdésekről is rendelkezik.

A szabadságvesztés végrehajtása szabályozásánál a Javaslat kiindulópontja az új Btk. előkészítésére létrejött Büntetőjogi Kodifikációs Bizottság állásfoglalása, amely szerint a büntetés-végre-

⁸ INDOKLÁS a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvényjavaslathoz

hajtási szervezet az elítéltek ún. rezsimekbe való besorolására nem kap önállóságot, a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét tehát továbbra is a Btk.-ban meghatározott végrehajtási fokozatban – fegyház, börtön, fogház – kell végrehajtani. Ugyanakkor a szabadságvesztés-büntetés végrehajtási rendszerének megújítását célozza az elítéltek besorolása körében a progresszív végrehajtást elősegítő, egyéniesítést lehetővé tevő rendszer bevezetése. Ez a hagyományos besorolásokhoz képest hatékonyabban elősegíti az elítélt reintegrációját.

A Javaslat – az Európai Tanács ajánlásainak megfelelően – tartalmazza az egyes speciális elítélti csoportokra vonatkozó rendelkezéseket. A különös szabályok meghatározásával a szabadságvesztés végrehajtását tovább lehet differenciálni, jobban lehet érvényesíteni az individualizáció elvét, vagyis az egyéniesített végrehajtást. A Javaslat a szabadságvesztés vonatkozásában külön szabályozást tartalmaz a hagyományosnak tekinthető fiatalok és katona elítéltek mellett az egészségügyi szempontból speciális elítéltek, nem magyar állampolgárságú elítéltek és a gyermekes anyák vonatkozásában.⁹ A mellékbüntetések terén a Javaslat kiindulópontja az a tény, hogy a mellékbüntetések végrehajtásának, hatályosulásának jogszabályi háttere nem kellően rendezett. Ugyanakkor emellett a Javaslat összhangba hozza a kényszergyógykezelés végrehajtásának szabályait – különösen a betegjogok terén – az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV törvény megfelelő rendelkezéseivel. Továbbá megszünteti az alkoholisták kényszergyógyításának mint büntetőjogi intézkedésnek jogintézményét, azonban az alkoholbeteg személyek szabadságvesztés-büntetés alatt történő kezeléséről továbbra is tartalmaz szabályokat.

A Javaslat rendelkezik az elkobzás szabályairól is, ezeket kiegészíti az elkobzott dolgok közérdekű felhasználásának szabályaival, amelyről jelenleg az egyes elkobzott dolgok közérdekű felhasználásáról szóló 2000. évi XIII. törvény rendelkezik.

A jogállam nem létezhet alkotmányos, az emberi jogokat szem előtt tartó igazságszolgáltatás nélkül, az igazságszolgáltatás pedig nem képzelhető el törvényesen és emberségesen működő rendőrség, ügyészség, bíróság, büntetés-végrehajtás hiányában. Közös célunk, hogy megfeleljünk a jogállami európai uniós követelményeknek.¹⁰

Az óriási munkát igénylő tervezet elkészítése során egy rendkívül részletes, lényegében precíz, a teljesség igényére törekvő kódex tervezete született meg, amely a bűnügyekben eljáró valamennyi jogalkalmazó és jogkövető tevékenységét nagyban segítheti majd.

9 INDOKLÁS a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvényjavaslathoz

10 Vókó György: *Előkészületek a büntetés-végrehajtásról szóló törvény megalkotására* (előadáspanyag), 21. Jogász Vándor-gyűlés, Magyar Jogász Egylet, Szeged, 2004. október 14-15.

3. Következtetések

A büntetés-végrehajtás új szabályozását a törvényességi és gyakorlati igények mellett szükségessé teszi az új büntető anyagi jogi és büntetőeljárás jogi szabályozás is. A bűnözésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját; igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez és a jogállamiság kívánta feltételekhez, azaz az elkövetett bűncselekmény súlyához igazodó büntetés keretei között csak az individualizációval lehet a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni.

A jövőt illetően is egyértelművé vált, hogy a szabadságvesztés és szabadságkorlátozás a társadalom, az egyén és az állam védelme érdekében nem nélkülözhető. A hatékony bűnüldözés ugyanakkor az állam kötelezettsége. Tehát a jogállami, azaz törvényes működés biztosítása az állam kötelessége, természetesen ebbe beleérthető az anyagi feltételek biztosítása is.

A jövő emberközpontú büntető igazságszolgáltatása szempontjából a szankcionálás feltételei és formái mellett fontos az eljárás és a büntetés-végrehajtás is. Nem szabad eltérni, hogy következmény nélküli legyen a normasértés, elmaradjon a végrehajtás, a cselekmény által megbolygatott szabadságkorlátozást és védelmi köröket újból meg kell szilárdítani – mégpedig a hatékonyság érdekében – gyorsan és nyilvánosan.

A megújulásnak minden intézményrendszerrel érintenie kell, magában kell foglalnia a büntetés-végrehajtási szervezet, valamint a büntetés-végrehajtási jog további korszerűsítését is. Az egész rendszer megismerése lehet az a bizonyos alap, amelyből kiindulva kell vizsgálni a működését. Így lehet választ kapni az olyan kérdésekre, hogy összességében hatékony-e vagy részleteiben, s hol szükséges a rendszerében javítani.¹¹

Az ún. közösségre alapozott büntetéseket úgy kellene végrehajtani, hogy a lehetőség határáig érthetőek legyenek az elkövető számára és a társadalomba való beilleszkedés szemszögéből, elősegítsék személyi és társadalmi fejlődését.

Korunkban az egyes elméletek kizárólagosságával szemben olyan egyesítő elmélet kidolgozására van szükség, amely tükrözi a büntetési célok sokoldalúságát, egyben differenciáltabbá válik napjaink kérdéseinek megválaszolásában.

Zárógondolatként Lőrincz József sorait idézhetjük, amely szerint „ésszerű lenne a jövőnk szempontjából bátorítást nyújtani a büntetés-végrehajtási tudomány lendületesebb fejlődésének. E tudomány legfontosabb sajátossága az lenne, hogy – ismerve a büntetés-végrehajtás valóságát – a más tudományok íróasztal-melegágyában kikeltetett gondolatcserjéket vagy külföldi meglegházakban szépen

¹¹ Vókó György: *A büntetés-végrehajtás időszzerű kérdései*, Jura – PTE ÁJK lapja, 2001/1 szám, 101 old.

kilombosodott reformintézményeket képes legyen gondosan megválogatva és honosítva a hazai talajban megeredeztetni. Végképp fel kell számolni a múlt századi elzárkózást, amely a börtönöket misztikusabbá tette a közvélemény előtt, mint a tibeti lámák kolostorait, és amely így most – a nyitás korszakában – szemfüles filmesek és riporterek kedvelt vadászterületévé válhatott. Szép volna a magyar büntetés-végrehajtás hajóját jó széllel, egyenletes sebességgel nyugodt európai vizekre irányítani, hogy megvalósuljon az európai börtönügy egyik klasszikusának, Krohnenak mondása, miszerint a börtönügy mint emberrel foglalkozó szakma legyen egyaránt tudomány és a gyakorlat művészete”. A büntetés-végrehajtási jog elemzésekor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kapunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotói szempontot hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy, mint az egész összefüggésrendszerre, nyomban oda kell figyelniünk. Nem lezárt kérdésről van szó, hanem folyamatos feladatról. A fejlődésért, a még korszerűbb és hatékonyabb, a humánusot szolgáló állami és jogi intézményrendszerért dolgozunk, ezen belül ugyanilyen büntetés-végrehajtási rendszerért, magyar és egyben európai büntetés-végrehajtásért, ezt előmozdító büntetés-végrehajtási jogért.

EMLÉKÜLÉS DR. PUSZTAI LÁSZLÓ HALÁLÁNAK 10. ÉVFORDULÓJÁN

(Beszámoló az Országos Kriminológiai Intézetben megtartott emlékülésről)

Az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai és meghívott vendégei a január 19-én megtartott tudományos ülésen emlékeztek meg volt igazgatójukról, Pusztai Lászlóról, aki éppen 10 évvel ezelőtt halt meg autóbalesetben. Balesete egy öröknek látszó békés, kiegyensúlyozott rendet robbantott széjjel. Az emlékülés célja azoknak a főbb kutatási területeknek az áttekintése volt, amelyek Pusztai László munkásságát jellemezték. Györgyi Kálmán bevezető és emlékező gondolatai után az első előadást Sipos Béla tartotta. Őt követte Irk Ferenc és Erdei Árpád, majd az előadók sorát Katona Géza zárta. Györgyi Kálmán ismertette Pusztai életének fontosabb állomásait, s az így megidézett múlt több ténye megelevenedett azok előtt, akik jól ismerték őt. Az életrajzi jellegű tényeken kívül ugyanakkor nem sokat tudhattak meg Pusztai Lászlóról, az emberről azok a vendégek és munkatársak, akik korábban nem voltak vele közeli kapcsolatban. Milyen is volt ő valójában?

Igazgató létére nagyon kiegyensúlyozott volt; mindenben talált egy kis szeretnivalót. Az élet apró örömeit, például a horgászatot és a kertészkedést a bicskei telkén mérhetetlenül tudta élvezni. Nekem több volt ő, mint vezető, mint igazgató. Tanárom volt és kollégám is egyben. Kritikusom és ugyanakkor barátom is, ezért nehéz most róla írnom. A halála óta eltelt 10 évben mindig félttem attól, hogy egyszer majd így, egy cikkben, vissza kell rá emlékezni. A lelkünk mélyén rendetlenül összegyűjtött múlt átható elemzése sokszor lehetetlen. Az elveszett időt kutatni s ötletszerűen keresgélni a több évvel korábbi eseményekben, annak élményanyagában vajon lehetséges-e? Talán igen, ezzel is valódi emléket állítva Pusztai Lászlónak.

Pusztai László olyan kutató volt, aki írásaiban bölcs fölényrel, pátoszmentesen, de olykor-olykor humorral közölt kiábrándító igazságokat. Bizonyos kérdések fölött az illúzióját veszített jogtudós lemondó nyugalomával tért napirendre. Az előkelő és szemérmes tartózkodásnak ez a foka engem mindig magával ragadott. A különböző vizsgálódási területeknél a saját hozzáértését természetes adottságnak tekintette (meg is volt rá az oka), és nem tartotta szükségesnek, hogy kérkedjen vele, és olcsó külsőségekben juttassa érvényre. Nagyszerű és kulturált író volt, aki a germán alapokon nyugvó jogtudomány örök nyelvét beszélte, mindenki számára érthetően.

Sajnos ma már gyakran úgy tűnik, hogy az igazán fontos dolgok ideje elmúlt. Most a szenzációs események korát éljük. Pedig ami fontos, az nem mindig hangos és feltűnő. Nem feltétlenül a médiában lelünk rá, hanem sokkal inkább a könyvtárakban vagy a laboratóriumokban.

Pusztai László kitartó kutató volt, és mindvégig hű volt önmagához; nem váltogatta a divatáramlatoknak megfelelően az elképzeléseit. Persze ma is vannak olyanok, akik hosszú időn keresztül ugyanazt mondják és vallják, mert kitartóan hisznek valamiben. Pusztai is ilyen volt. Nem szerette a hiábavaló dolgokat.

Szelíd derűvel figyelte a körülötte tevékenykedőket; gondosan nyírt őszes szakálla és bajusza alatt finom és bölcs mosoly húzódott. Minden mozdulata mögött ott rejtőzött a tény, hogy ráér még, hogy tulajdonképpen semmi sem sürgős: nem a gyorsaság a fontos, hanem az arány és a harmónia. Tudta, hogy nem érdemes sietni, mert aki siet, vakon szalad el az élet apró és szelíd szépségei mellett. Gondosan ügyelt arra, hogy mindennap írjon, még ha csak egy oldalt is; fontos volt számára az írás. Ennek köszönhetően hatalmas életművet hagyott hátra. Tanulmányaiban tökéletesen elérte elgondolásainak, érzéseinek és világszemléletének kifejezését. Amin élete végén dolgozott, az most is időszerű. Sőt! Sohasem volt még ennyire időszerű. Az írástudók ma sem tehetnek egyebet, mint hogy követik példáját.

Az olyan embereket, mint ő, nem naptári dátumok alapján kellene ünnepeelnünk, hanem akkor, amikor eszünkbe jutnak. Pusztai László nekem gyakran jut eszembe, és bevallom, nagyon hiányzik.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK VÉDELME¹

A kulturális javakkal kapcsolatos jogellenes tevékenységek elleni küzdelem

---

Kulturális javaink védelme

Régi – az épített örökség, a műemlékek védelmével egyidős – gondolat az ingó kulturális javak, a műtárgyak védelmének, megőrzésének igénye. Közismert, de részleteiben a magántulajdon körüli bonyodalmak miatt kevésbé kidolgozott a múzeumokon, könyvtárakon és levéltárakon kívül őrzött emlékek: festmények, szobrok, iparművészeti és néprajzi tárgyak, természettudományi és műszaki emlékek, könyvek, iratok, patikák és boltberendezések stb. védelme. A törvény szavai szerint a *kulturális javak* körébe tartozik, azaz *kulturális tárgynak*, a köznyelv szerint *műtárgynak*, *műkincsnek* minősülnek: „az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai, valamint a művészeti alkotások”. (2001. évi LXIV tv. 7.§ 4. pont)

Ezek közül a „pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű” javak védelmét – a tulajdonos érdekeinek figyelembe vétele mellett – a közérdek, a nyilvánosság és a tudományos kutatás számára történő hozzáférés, illetve az utókor számára való megőrzése teszi indokolttá.

A kulturális javak védelmének alapvető eszköze a nyilvántartásba vétel, közkeletű, a jogszabályokban is alkalmazott nevén a védetté nyilvánítás. Ezt, mivel a tulajdonjog bizonyos mértékű korlátozását is jelenti, nemcsak alapos szakmai érvekkel kell megindokolni, hanem határozatban is ki kell mondani, ami ellen jogorvoslatnak, fellebbezésnek is helye van.

¹ A cikk a KRIMINÁLEXPO rendezvényére készült, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Műtárgyfelügyeleti Iroda jóvoltából.

A védett tárgyat a tulajdonosnak – az örökségvédelem szakmai és anyagi eszközeit is igénybe véve – meg kell őriznie, a rá vonatkozó szabályokat (pl. adatváltozás esetén bejelentési kötelezettség, adásvétel esetén állami elővásárlási jog, átalakítási és restaurálási engedély, kiviteli tilalom, hivatali szemlélés stb.) be kell tartania. A védettség ugyanakkor a tulajdonos számára előnyöket is jelent: bizonyos (elsősorban állami, önkormányzati) pénzügyi források igénybe vételénél ezt feltételül is szabják, de – gyorsan változó világunkban – ez biztonságot is jelent, hiszen így a tulajdonos igazolhatóan jogszerű tulajdonosná válik, s a védettség a tárgy eredetiségéért is szavatol. A szakszerű nyilvántartás pedig egy eseteleges lopás esetén növeli a megkerülés esélyeit, a bűnüldöző szervek így pontosan tudják, mit is keressenek.

A védendő emlékek számbavétele, megtalálása nemcsak a nyilvános műkereskedelemben, a nagyobb közgyűjtemények, valamint a szakemberek kapcsolatai révén történik meg, hanem alapvető eleme a kiviteli engedélyezés is. Itt ugyanis – a jogszabály szerint – minden 50 évnél régebbi, a kulturális javak körébe tartozó tárgynak fel kell bukkannia, amit az országból kivinni szándékoznak. 50 évnél fiatalabb műtárgy engedély nélkül, illetve a tulajdonos vagy az alkotó nyilatkozatával, igény szerint a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) igazolásával vihető ki az ország területéről. A közgyűjteményekben őrzött, illetve – indokolt esetben – a magántulajdonban levő védett kulturális javak külföldi bemutatását, tudományos vizsgálatát határozott időre érvényes (ideiglenes) kiviteli engedély kiadásával teszi lehetővé a törvény. Az előírásoknak megfelelően benyújtott kérelem nyomán a kiviteli engedélyt rendszerint egy hét elteltével veheti át az ügyfél.

Az ingó kulturális javak (műtárgyak) védelmének hagyományos magyar szabályozását az európai uniós csatlakozás csupán néhány kisebb részlettel módosította. Ezek elsősorban – a kiviteli engedélyezés tartalmi elemeinek megőrzése mellett – a formáságokat érintették, illetve tagállami feladatként a többi uniós tagország nemzeti kincseinek kölcsönös védelmét is előírták.

Nemzeti és közös európai kulturális javaink hivatali és hatósági védelmét – a rendőri- és vámszervekkel szoros együttműködésben – a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Műtárgyfelügyeleti Irodája és Dokumentációs Igazgatósága látja el. Korábban ezeket a feladatokat a múzeumok, könyvtárak, levéltárak végezték, de a közigazgatás korszerűsítése során ezek a feladatok, mivel hivatali és hatósági jellegűek, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalhoz kerültek át. A közgyűjtemények azóta – a tulajdonosok vagy a Hivatal felkérése alapján – szakértői feladatokat látnak el.

Kulturális javakkal kapcsolatos jogellenes cselekmények

A kulturális javakkal kapcsolatos jogellenes tevékenységek elkövetését a cselekménytől, illetve a magatartástól függően többféle büntetéssel lehet sújtani.

Nem beszélve itt a szabálysértési kormányrendelet 146. §-ában említett kulturális javakkal kapcsolatos kötelezettségzegés pénzbírsággal történő büntetéséről vagy az örökségvédelmi törvény (2001. évi LXIV tv.) alapján a KÖH által kiszabható örökségvédelmi bírság intézményéről, vagy egyéb, más intézmények által kiszabható büntetésekről, itt – a műtárgylopáson túl – csupán a gyakorlati életben és talán az ügyészi munkában is leggyakrabban előforduló kétféle jogellenes magatartást kívánunk kiemelni.

Ezek a kulturális javak jogellenes behozatalára illetve kivitelére vonatkozó jogsértések.

Az előbbi a Btk. 312.§ d) pontja szerint a csempészet minősített esetének tekintendő.

Aki

a) vámárut a vámellenőrzés alól elvon, vagy a vámteher, illetve a vámbiztosíték megállapítása vagy beszedése szempontjából lényeges körülmények tekintetében valótlan nyilatkozatot tesz (csempészet), [...] vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt [...]

d) kulturális javak körébe tartozó tárgyra

követik el.

Az utóbbi a Büntetőtörvénykönyv (Btk.) 216/B § (2) bekezdése szerint:

Visszaélés kulturális javakkal

216/B. § (1) Aki a kulturális javak körébe és védett gyűjteményhez tartozó tárgyat vagy védett tárgye gyűttes darabját jogszabályban előírt előzetes hozzájárulás nélkül elidegeníti, úgyszintén aki a kulturális javak körébe tartozó védett tárgy tulajdonjogának bekövetkezett változására vonatkozó, jogszabályban előírt bejelentési kötelezettségét elmulasztja, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a kulturális javak körébe tartozó és kiviteli engedélyhez kötött tárgyat engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi.

A két bűncselekmény elkövetésének helyszínei jellemző módon az illegális műkereskedelem útvonalába eső Ukrajnától Szerbiáig terjedő keleti és déli határszakaszok, és a nyugati osztrák határszakasz. Az előbbieken főleg ortodox, keleti liturgikus tárgyakat (pl. ikonokat), főleg római és középkori régészeti leleteket és második világháborús emlékeket hoznak be, míg az osztrák határszakaszon a gazdagabb, nagyobb felvevőképességű nyugat-európai piacok felé a kivitel jellemző: ez részben az ide csak átszállítás céljából behozott előbbi „tranzitárúból”, de másrészt az itteni műkincsiacsból is táplálkozik. A kialakult hazai kereskedelem és gyűjtői réteg bizonyítéka, hogy ma már általánosan jellemző folyamatnak tekinthető a magyar vonatkozású festményeknek, szobroknak,

iparművészeti tárgyakkal, könyvekkel, iratokkal stb. a világ minden tájáról történő jogszerű és jogellenes hazaszállítása. Fontos csomópont minden szempontból az egyre növekvő személy- és áruforgalmat bonyolító Ferihegyi repülőtér is.

A jogellenes műtárgyforgalom elleni küzdelemben ugyanakkor külön gondot jelent, hogy az európai uniós csatlakozás következtében a belső, tagállami határszakaszokon (így az osztrák határszakaszon is!) megszűnt a vámhatóságok állandó jelenléte. A mélyégi ellenőrzések során azonban több ízben így is bukkantak a pénzügyőr járőrök kulturális javak engedély nélküli szállítmányaira. Ugyanígy a Ferihegyi repülőtéren is jellemző a jogellenes műtárgy-továbbítási forma, a csomagküldő szolgálatok igénybe vétele.

Mind behozatal, mind kivitel esetén az egyik legjellemzőbb elkövetési mód a közúti járművekben elrejtett műtárgy, műkincs. A hatóságok részéről itt követett gyakorlat a következő: a vám-szervek részéről történő felderítés során a KÖH 24 órás közvetlen „szakértői szolgálata” vagy adott esetben helyi múzeumi szakember véleménye alapján meg kell állapítani, hogy az adott tárgyak a kulturális javak körébe tartoznak-e, illetve az országból történő kiszállítás esetén, hogy kivitelük a kulturális örökség védelmére vonatkozó jogszabályok szerint engedélyköteles-e. Behozatal esetén a műtárgyakat be kell jelenteni, bár műalkotások, festmények behozatala esetén vámot nem kell fizetni. (Viszont az áfa-kiszabás alapja a bejelentett vámérték, ezért az ügyfél nyilatkozata itt is jelentőséggel bír!)

A foglалás, majd feljelentést követően a büntetőeljárásról szóló jogszabályok (Be.) alapján a nyomozást kivitel („visszaélés kulturális javakkal”) esetén a rendőrség, míg behozatal („csempészet”) esetén a Vám- és Pénzügyőrség végzi. Itt a nyomozati szakban kerülhet sor a Be. alapján igazságügyi szakértő kirendelésére, aki – a megfelelő műszeres vizsgálatokkal – elvégzi a műtárgyak részletesebb elemzését, meghatározását és tételes leírását. A nyomozó hatóságtól az ügy a vádemelési javaslattal az ügyészhez kerül, majd a következő lépcső a bíróság, ahol a büntetésről, illetve a lefoglalt tárgyakról végső döntés születik. Elkobzás esetén itt ismét a KÖH kerül a képbe, hiszen az így állami tulajdonba került kulturális javak közgyűjteményi elhelyezéséről ez a hivatal jogosult dönteni. Legutolsó lépésként a KÖH eljárása, illetve minisztériumi közvetítés révén – hazánk nemzetközi egyezményekben, ill. a vonatkozó EU jogi szabályozásban foglalt kötelezettségeként – sor kerülhet a műtárgyak másik államnak, ill. külföldi félnek történő visszaszolgáltatásra. (Természetesen a folyamatleírás általánosító és elméleti, azt több tényező időközben megszakíthatja, módosíthatja is.) Látható tehát, hogy amíg az elkövetői oldalon egy személy által a bűncselekmény egyszerűen és gyorsan megvalósítható, az ellene való állami fellépés meglehetősen összetett, több hatóság, szereplő olajozott együttműködését igényli. Tapasztalataink szerint ennek hiánya nem egy esetben az elkövetőnek kedvező döntést eredményez, a bűnüldözés állami szereplői ugyanis nem minden esetben

---

használják fel azt a tudást, illetve értesülést, adatot, ami a másik intézményben rendelkezésre áll. (A KÖH például jelentős nyilvántartásokkal rendelkezik, ahol a kulturális javakkal kapcsolatos tevékenységek, illetve ügyfelek is szerepelnek, amelyek adott esetben az elkövető „előéletéről”, kapcsolatairól is fontos adalékul szolgálhat.)

A fenti célokért vállalt közös erőfeszítések és együttműködés jegyében, de kulturális örökségvédelem céljából is bármilyen a kulturális javakkal, műtárgyakkal, műkincsekkel kapcsolatos kérdésben a KÖH munkatársai állnak készséggel rendelkezésre személyesen vagy az alábbi elérhetőségeken keresztül. Számos vonatkozó részletes tájékoztatás (pl. vonatkozó különleges jogszabályok stb.) megtalálható a KÖH internetes honlapján is (www.koh.hu).

AZ INFORMATIKUS FESTŐ

(Interjú Aby Szabó Csaba festőművésszel)¹

Aby Szabó Csaba – a Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség informatikusa – a kulturális rovatban eddig bemutatott képzőművészekhez képest más úton indult el. A (számítógépes) grafika, a tábla-kép és a kinetikus szobrászat egyaránt érdeklődési körébe tartozik.

A Félegyházi László, Bíró Lajos és Kapcsa János festőművészekről tanult Aby Szabó Csaba Krakkóban, Moszkvában, Bécsben, Párizsban, Amszterdamban, Velencében és Firenzében mélyítette el, formálta tovább az általa választott önkifejezési formák mesterfogásait. Az itthon és a határokon túl egyaránt rendszeresen kiállító művész képei hazai és külföldi magán-gyűjteményekben egyaránt megtalálhatók. Munkáit több alkalommal részesítették díjazásban. Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete festő tagozatának. Folyóiratunk olvasói a KRIMINÁLEXPO 2005 keretében rendezett „Alkotó ügyészek – ügyészségi alkotók” című kiállításon is találkozhattak a képeivel.

– A bevezetőből rögtön adódik az első kérdés: mi is az a bizonyos „más út”? Hogyan foglalható össze az eltérő művészi látásmód?

– A képeimen a látványt nem a szokásos, realista megközelítésben mutatom be, hanem azon a szűrőn keresztül, amelyet a világ és az élet történéseire érzékenyen reagáló, a felszín alatti „titkokat” kutató ember teszi. A látványból gyakran leegyszerűsített jelek lesznek, s a jelek összességéből mint képletekből állnak össze aztán a festmények. Az ilyenfajta festészethez a nézőnek is el kell gondolkodnia a látottakon, szinte neki magának is újra kell teremtenie a látványt, miáltal élménye is maradandóbb

¹ A hátsó-belső borítón Aby Szabó Csaba: Akvárium című képe látható

és egyedibb lesz. A festményeimben, objectjeimben az ősi népek törzsi művészete, a magyar népművészet és legújabb kori képzőművészeti irányzatok, szellemi forrásanyagokként, de egyéni alaphanggal, a mai kor anyagaival, technikáival ötvöződnek. Összességében a látványt így egy szokatlan, új oldaláról tudom bemutatni.

– Hogyan találtál rá az önkifejezés ezen sajátos módjára? A mesterek és a tanulmányutak milyen fejlődési állomásokat jelentettek?

– Az évek folyamán mind tematikailag, mind stilisztikailag sokirányú tevékenységet folytattam. Technikailag egyéni megoldásokat, elgondolásokat próbáltam megvalósítani a képzőművészet több területén is. Évekig, élő modell utáni portré és akt-tanulmányokat rajzoltam, majd az alapos stúdió munkák mellett kezdetben realiztikus táblaképeket, portrékat festettem. A táblakép festéssel kapcsolatban ezután még számos vizsgáldást végeztem: az egyes festékek tulajdonságainak megismerésére, a festékek különböző módon való felvitelének, a színek egymásra hatásának megtapasztalására, kompozíciós problémák megoldására. Ennek keretén belül, az anyagokkal való kísérletezések során festék-spray-vel, majd vegyes technikával, ipari festékek felhasználásával is készítettem festményeket. A grafika területén a festékszórásos eljárással készített lapok mellett később a számítógépes grafika is fölkelte érdeklődésemet.

– Az érdeklődési körödben megjelölt számítógépes grafika már sugallja a kapcsolódási pontokat az informatikus és a festő Aby Szabó Csaba között. Hogyan, miképpen képződik le a számítástechnika világa a művészetekben?

– Az informatika és a képzőművészet kapcsolata abban az időben, mikor elkezdtem a pályámat, közel sem volt annyira szokványos, mint napjainkban, a digitális fényképezőgépek s gyermekek által is használt rajzoló programok világában. A technika iránt a kezdetektől fogva érdeklődtem, s matematika tagozatos gimnáziumba jártam. Ehhez kapcsolódott a képzőművészet szeretete, amely családi indíttatású volt, de az idők folyamán egyre dominánsabb lett. Pályaválasztásom idején és napjainkban is biztosabb megélhetési forrás a számítástechnika. Ez bizonyos személyes konfliktusforrás is, de a számítástechnika adta különleges lehetőségeket egyre inkább kihasználom, elsősorban a számítógépes grafika területén.

– A kinetikus szobrászat valószínűleg sokak által nem ismert művészeti irányzat. Mi a lényege?

– A kinetikus fény-mobilokban a színes mozgó fényhatások, tükröződések érdekes, mással össze nem hasonlítható játékát, dekorativitását használtam fel. Sajnos, az igazán hatásos, nagyméretű, esetleg több méteres változatban ezeket anyagi okok miatt nem tudtam megvalósítani.

– A lapunk hátsó-belső borítójára az „Akvárium” című képedet választottad. Mi alapján döntöttél ezen alkotás mellett?

– Ez a dekoratív képem jól illusztrálja a fent vázolt szemléletmódot, miszerint egy olyan hétköznapi tárgy, mint egy akvárium, nem a megszokott elemekből, hanem az abban található állatok,

növények és tárgyak jeleiből, azokra utaló formákból áll, s mégis összhatásában a vízi élet furcsa, titokzatos világára utal. Mindez a mai kor anyagaival, vegyes technikával, ipari festékek felhasználásával mutatja be szokatlan, új oldaláról a látványt.

– *Hol találkozhatunk a közeljövőben az alkotásaiddal?*

– Pillanatnyilag a Debreceni Őszi Szalonon is látható egy festményem, de Budapesten az Art-Catacombs galériában többet is láthatnak az érdeklődők. Idén Békéscsabán, Debrecenben és Budapesten önálló kiállításon is bemutatom majd munkáimat. Emellett további képeim a www.painter.hu/szabocs honlapon is megtekinthetők.

NÉHÁNY GONDOLAT AZ ÁLLAM JAVÁRA MARASZTALÁS JOGINTÉZMÉNYÉRŐL

A magánjogi diszciplinában régóta vita tárgyát képezte az, amikor a *szereződő felek mindegyike* felróható magatartást tanúsított a szerződés megkötésekor. A magyar polgári jog 1945 utáni fejlődésének egyik sajátos produktuma az állam javára marasztalás jogintézménye, amely alapvetően a szovjet jog hatására honosodott meg Magyarországon is. Kezdetből fogva vita bontakozott ki arról, hogy egyáltalán magánjogi jellegű jogkövetkezmenynek lehet-e tekinteni.

Az *egységes jogalkalmazás* biztosítása érdekében a Legfelsőbb Bíróság iránylevet alkotott az állam javára marasztalás tárgyában (13. sz. iránylevvel módosított 7. sz. iránylev). 1990-ben, a kötelmi jogi tárgyú iránylevek felülvizsgálatok a legfőbb bírói fórum hatályon kívül helyezte a 7. sz. iránylevet, azzal azonban, hogy annak egyes megállapításai a szerződés érvénytelenségével összefüggő bírói gyakorlat részeként a jövőben is alkalmazhatók (21. sz. Iránylev).

Az állam javára marasztalás kimondására természetesen a *bíróságnak van hatásköre*. Tiltó rendelkezés hiányában ebben a kérdésben akár a helyi, akár a megyei bíróság is dönthet. Ehhez azonban ügyészi indítvány szükséges, tekintettel arra a körülményre, hogy az irányadó jogszabályi rendelkezések (Ptk. 237. § (4) bek., 361. § (3) bek.) az ilyen eljárások kezdeményezésére kizárólag az ügyészt hatalmazzák fel. A bíróságot a döntése meghozatalában az ügyészi indítvány azonban nem köti, azt természetesen el is utasíthatja.

Annak a dolognak, amely az *állam javára marasztalás konkrét tárgyát* képezi, mindig vagyoni jellegűnek, pénzben kifejezhetőnek kell lennie. Közlebről: ez lehet szolgáltatás (Ptk. 237. § (4) bek, illetve visszatérítendő gazdagodás, vagyoni előny (Ptk. 361. § (3) bek.) Megjegyzendő, hogy a magánjogi tevékenységről

szóló 7/1996. (ÜK.7.) LÜ utasítás 10. § (1) bek. az ezzel kapcsolatos teendők szabályozása kapcsán a törvényben használt egyik terminus technicust sem alkalmazza akkor, amikor azt szabályozza, hogy az ügyész milyen feltételek mellett kezdeményezhet eljárást, intézkedhet az állam javára marasztalás iránt. Ebből viszont az következik, hogy az utasítás említett rendelkezése mind a Ptk. 237. § (4) bek., mind pedig a 361. § (3) bek. alapján indított eljárások esetén irányadó.

A feltételeket illetően, amelyek megléte esetén az említett jogintézmény alkalmazásra kerülhet, az állapítható meg, hogy a jogalkotó a 237. § (4) bekezdésben fogalmazta meg – szélesebb alapokra helyezve – a marasztalás alapjául szolgáló magatartásokat, melyek: a tiltott, a jóerkölcsbe ütköző szerződés megkötése, a megtévesztés, a jogtalan fenyegetés, illetve az egyébként csalárd módon való eljárás. Ehhez képest a 361. § (3) bekezdésére (mely a jogalap nélküli gazdagodás jogkövetkezményeként ad lehetőséget az állam javára marasztalás alkalmazására) már csupán a tilos magatartást, illetve a jóerkölcsbe ütköző magatartást jelöli meg feltételként.

Itt kell szólni arról is, hogy a fentebb már említett LÜ. utasítás – aminek végrehajtása az eljáró ügyészre nézve nyilvánvalóan kötelező – de facto a törvényi feltételekhez képest további követelményeket említ, ezzel tehát kiterjeszti a vizsgálendő szempontokat. Azon túlmenően ugyanis, hogy az utasítás szerint fenn kell állnia a törvényben meghatározott feltételeknek, akkor indíthat marasztalás iránti eljárást az ügyész, ha bírósági eljárást a felek nem kezdeményeztek, vagy kezdeményeztek ugyan, de az adott eljárásban az ügyész nem terjesztett elő az állam javára marasztalás iránti indítványt. Amennyiben ezek a feltételek megvalósultak, akkor is tekintettel kell lenni az ügy jellegére, mérlegelni kell a társadalmi összefüggéseit, a jogsértő magatartás felröhatóságának súlyát, valamint a jogsértő személyi és vagyoni viszonyainak körét.

Mindez azt is jelenti, hogy a jogszabályi feltételek egyértelmű és kétséget kizáró fennállása esetén is – a mérlegelés eredményeképp – juthat az ügyész arra az álláspontra, hogy nem indítja meg az állam javára marasztalás iránti pert. Ebből viszont az következik, hogy a törvényben meghatározott kritériumok megléte esetén sem kötelező ennek az eljárásnak az ügyész általi kezdeményezése.

Ugyancsak a 237. § (4) bek. írja elő a *kötelező marasztalást* az uzsorás szerződés esetén sérelmet okozó félnek visszajáró szolgáltatás vonatkozásában. Mivel pedig a marasztalás ilyenkor kötelező törvényi előírás alapján alapszik, a bíróságnak ügyészi indítvány nélkül is döntenie kell az állam javára marasztalásról.

A marasztalás *formáját* illetően a jogszabály szerint azt „rendszerint pénzben kell megítélni”. Ebből következik, hogy az nem kizárólag pénz lehet, de mindenképpen vagyoni értéket kell képviselnie. Ügyészi szempontból az állam javára marasztalás indítványozásának alapvető *eszköze* – az egyéb feltételek meglétére figyelemmel – a keresetindítás (Utasítás 10. § (1) bek.). Külön perben lehet tehát indítványozni, de csak akkor, ha a felek által indított perben ilyen tartalmú ügyészi indítvány

megtételeire nem került sor. (Aggályos, hogy az ügyész a felek által indított perben miként kerülhet abba a helyzetbe, hogy a szóban forgó indítványát megtegye. A beavatkozóként való perbelépése álláspontom szerint fogalmilag kizárt, hiszen nem valamely peres fél kifejezett pernyertessége érdekében működik közre, bírósági értesítésre történő fellépés esetén – amire főszabályként a felperes jogvédelmi képtelenségének perbeli bekövetkezése kapcsán kerülhet sor – az úgyszintén törvénysértő módon eljáró felek egyikének felperesi pertársa lenne).

Fontos kritérium továbbá, hogy az állam javára megítélésre csak a törvénysértő módon eljáró fél részére visszajáró szolgáltatás tekintetében van mód.

Ennek hiányában az állam javára marasztalás jogszabály erejénél fogva kizárt. Ugyanakkor az elvonásra sor kerülhet akkor is, ha volt ugyan visszajáró szolgáltatás, de azt már a bíróság határozata előtt visszaadták (Ptk. I. 35. §).

Nem alkalmazható ez a jogkövetkezmény akkor sem, ha a szerződést a bíróság a határozathozatalig hatályossá nyilvánítja, egyidejűleg gondoskodik a szolgáltatások egyensúlyáról. Ilyenkor a szolgáltatást nyújtó félnek fizetendő ellenérték nem visszajáró szolgáltatás.

Az állam javára marasztalás szabályozását illetően *de lege ferenda* az új Polgári Törvénykönyv koncepciója azt tartalmazza, hogy megszüntetendő és kiiktatandó az érvénytelen szerződés, valamint a jogalap nélküli gazdagodás jogkövetkezményei közül. Ennek indokait a kodifikációt előkészítő bizottság abban látja, miszerint „az elmúlt évtizedben a megváltozott viszonyok számos olyan tényállás csoportot tiltott voltát tették tárgyatalanná, amelyekben a korábbi ügyészi és bírói gyakorlat tilos (vagy a dolgozó nép érdekében ütköző) szerződést látott, és amelyhez gyakran kapcsolta az állam javára marasztalás szankcióját, ún. üzérkedő szerződések, tiltott (kontár) vállalkozási szerződések, „csendes-társasági” szerződések, állami bérlések bérleti jogának átruházására irányuló szerződések stb. esetében. Ily módon a kétoldalú turpitudot magukba foglaló tilos szerződések legfontosabb esetszereplői eltűntek az ítélkezési gyakorlatból. (...) Az uszorás szerződéseket sem látjuk szükségesnek „polgári jogi” szankcióval illetni a büntetőjogi vagy szabálysértési repressziók helyett. Több mint kérdéses tehát, hogy van-e értelme a nem vitásan represszív jellegű és magánjogi normák stílusától idegen szankció fenntartásának olyan körülmények között, amikor az alkalmazás igénye ennyire visszavonult”. Összességében megállapítható tehát, hogy az ügyész polgári jogi jogosítványainak egyikét képező állam javára marasztalás indítványozása jogintézményének napjai meg vannak számlálva.

Sajnálattal tudatjuk, hogy 2005. december 8-án elhunyt dr. Pigniczki József, a Csongrád Megyei Főügyészség nyugalmazott főügyész-helyettese, a legfőbb ügyész tanácsadója, címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész. Nemcsak a megyei élet, hanem a magyar ügyészi szervezet meghatározó személyiségű vezetője volt. Végso búcsúztatásán több százan megjelentek, a Legfőbb Ügyészség magas rangú képviselőin kívül az ország távoli részeiből is érkeztek tisztelői.

Dr. Pigniczki Józsefnek rangja volt a világban, és halála után is maradtak méltatást kívánó érdemei. „Mélységes mély a múltnak kútja”; sok elhasznált idő hullik beléje, és rétegződik „végeérthetetlenül”. A múlt történése, a rengeteg idő ugyanakkor - mint illanó anyag - eltűnik a múltban, persze csak akkor, ha nem mentünk ki belőle valamit. Így van ez Pigniczki József esetében is. Életútja mögött ugyanis több mint négy évtizedes igazságügyi szolgálat áll, s benne sok-sok olyan esemény, amely tovább él a kollégák és a barátok tudatának mélyén azért, hogy néha-néha a felszínre kerüljön. Ki volt Pigniczki József? Az életrajzához tartozó rövid tények tulajdonképpen csak illusztrációk lehetnek a valódi életútjához.

Az egyetem elvégzése után, 1956-ban a szegedi bíróságon kezdett el dolgozni, 1961-ben lépett be az ügyészi szervezetbe. Két évvel később már a főügyészségre helyezték, ahol 1980-tól mint csoportvezető ügyész dolgozott. 1986-ban lett megyei főügyész-helyettes, és mintegy 17 évig szolgált ebben a beosztásban. Munkásságát szakmai elismerések során kívül jelzi a legmagasabb ügyészségi kitüntetés, a Kozma Sándorról elnevezett díj, 2003-ban pedig megkapta a Magyar Köztársaságii Érdemrend tisztikeresztjét.

Élete során sok ügyésznek volt tanító mestere, akik nemcsak hivatásuk gyakorlati alkalmazásában, hanem az élet más dolgaiban is számíthattak bölcs tanácsaira.

Siváran bánt vele a sors, hiszen a nyugdíjba vonulása után a megérdemelt pihenést csak rövid ideig élvezhette.

Dr. Pigniczki József ravatalánál az ügyészi szervezet és a volt munkatársak nevében a megyei főügyész, dr. Lőrinczy György vett végso búcsút a nyugalmazott főügyész-helyettestől. A főügyész által elmondott gyászbeszédet az Ügyészek Lapja következő számában olvashatják. Itt fog szó esni arról, hogy milyen volt ő a hétköznapiakban.

BESZÁMOLÓ AZ V. ORSZÁGOS KRIMINOLÓGIAI VÁNDORGYŰLÉSÉRŐL

II. rész

A 2005. október 6-án és 7-én megtartott vándorgyűlés második napjának egyik szekcióülésén a téma a „Bizalom a felek között: konfliktusfeloldás a büntető igazságszolgáltatásban és a büntetés-végrehajtásban” volt. A szekcióelnök a Pártfogó Felügyelet Országos Hivatalának elnöke, Hatvani Erzsébet volt. Ez a szekció annyiban tért el a többitől, hogy nem kiselőadást tartottak a résztvevők, hanem kerekasztal-beszélgetés keretében járták körül az adott témát, illetve azon belül a mediáció témakörét. „A büntetőügyekben való mediációról való meditáció korszaka lezárult.” Ezzel a mondattal kezdte rövid összefoglalóját Görgényi Ilona, a Miskolci Egyetem oktatója.

Miért ért véget a meditáció korszaka? Az Európai Unió belül az Európai Tanácsnak az áldozatok büntetőeljárásbeli jogállásáról szóló 2001/220/IB. sz. kerethatározata egyrészt előírja minden tagállamnak, hogy a büntetőeljárás keretein belül és ésszerű határidőben hozzanak határozatot az elkövető által az áldozat részére fizetendő kompenzáció tárgyában, másrészt pedig 2006. március 22. napjától kötelező lesz — Magyarországon is — a büntető ügyekben történő mediáció. Az európai unió büntetőjogi megközelítésben azért nagyon fontos ez a témakör, mert a büntetőpolitika szintjén kapcsolódik az áldozatok kompenzációjáról szóló 2004/80/EK irányelvhez is. Ez utóbbi jogforrással kötelezően előírt állam általi kárenyhítés azonban csak másodlagos szerepet tölt be, mert az elsődleges célkitűzés a bűnelkövető általi jóvátétel formáinak, illetve büntetőjogi értékelésének a megteremtése. S e kárhelyreállítás végbemehet a mediáció keretében is. A direktíva indirekt módon tehát

az elkövető általi jóvátételt is szorgalmazza. Emellett az Európa Tanács 1999. évi 19. ajánlása is javasolja a mediáció kidolgozását a büntető ügyekben is.

A közelmúlt eseményei közül kiemelkedő az ez év tavaszán tizenegyedik alkalommal megrendezett ENSZ Bűnmegelőzési Kongresszus. Az eddigi gyakorlathoz képest megváltozott a kongresszus-sorozat elnevezése. Ez nemcsak formai, hanem tartalmi szemléletváltást jelent. Korábban a bűnmegelőzés és a bűnelkövetők kezelése témakörben tartották a kongresszusokat, míg a legutolsó, a XI. Kongresszus a bűnmegelőzésről és a büntető igazságszolgáltatásról szólt. Ez utóbbi megnevezés jelzi azt a napjainkra megerősödött büntetőpolitikai igényt, hogy a figyelmet a bűnelkövetőkön kívül – többek között – a bűncselekmény áldozatai és a közösség felé is szükséges kiterjeszteni.

A másik jellemzője a XI. Kongresszusnak: most első alkalommal az előre meghatározott hivatalos program nevesített témája a kárjótételei igazságszolgáltatás megvitatása volt.

A resztoratív igazságszolgáltatás régi-új paradigma. A jelenlegi definíció szerint olyan megoldásokat jelent, amelyek elősegítik a helyreállítást, a kiegyezést és a megnyugvást. A korábbi formában érvényesülő fogalom a XIX. században történt nagy büntetőjogi kodifikációk alkalmával szorult háttérbe, majd a XX. század második felétől került ismét az érdeklődés előterébe. (A megoldás tehát régi, az elnevezés viszont új.) A kárhelyreállító igazságszolgáltatás egyik formájának tekinthető a mediáció.

A mediáció a büntetőeljárás különböző szakaszaiban fordulhat elő. Ezek közül az első, amikor a bírósági tárgyalást megelőző szakaszban kerül sor alkalmazására. Ekkor a büntető igazságszolgáltatási rendszerből való elterelést eredményezi. A hazai megoldás is ehhez közelít a leginkább. Ez a diverziós elképzelés a hagyományos, formális igazságszolgáltatás alternatívájaként jelenik meg. Elsősorban a kisebb, közepes súlyú bűncselekmények esetén alkalmazzák.

A második lehetőség a tárgyalási szakaszban élő mediáció. Néhány országban a mediáció akkor kerül felajánlásra, amikor az ügyész már eldöntötte, hogy megvádolja a gyanúsítottat. Erre példa Belgium, elsősorban a súlyosabb megítélésű büntetőügyekben. Amikor az írásbeli megállapodásra sor kerül, azt továbbbítják, és a bírósági iratokhoz csatolják, ez pedig kihatással lehet a büntetéskiszabásra. A mediációnak ez a fajtája a formális büntető igazságszolgáltatást kiegészítő eljárás. Ennek köszönhetően lehetővé válik, hogy az ügyet a jóvátétel fokozott figyelembevételével kezeljék a büntetéskiszabás során. Harmadik lehetőségként a bírósági tárgyalást és a végrehajtandó szabadságvesztésre ítéletet követően, vagy a feltételes szabadságra bocsátást megelőzően is sor kerülhet mediációra. Elvi alapja: a felek a közösség bevonásával hozzájárulhatnak a társadalmi béke helyreállításához. (Ez a lehetőség viszont nem fog a hazai megoldások között szerepelni.)

A mediáció fogalmát a kerethatáron – a már fent említetten túl is – pontosan megadja: az áldozatok és az elkövetők egy pártatlan harmadik fél segítségével vagy közvetlenül szemtől-szembe,

vagy közvetve a mediátoron keresztül kommunikálnak, lehetővé téve az áldozatoknak, hogy kifejezzék igényeiket, érzéseiket, s az elkövetőnek pedig azt, hogy saját felelősségükre elfogadják azokat. A kerethatározat a bűncselekmény áldozata és elkövetője közötti megegyezést említi, ahol az áldozat kifejezés tartalmilag nem azonos a Be.-ben használt sértetti fogalommal, hanem annál szélesebb körű. Szintén a fogalom-meghatározáshoz kapcsolódóan felmerül néhány kérdés: mi van akkor, ha egy adott ügyben több sértett van, és mi van akkor, ha több elkövető van, vagy akkor, ha több bűncselekmény szerepel ugyanazon ügyben. Noha a kezdő- és a végpont a hivatalos szervek kezében marad, mégis számos kérdés igényel még átgondolást.

A második felszólaló Opóczki László, az Igazságügyi Minisztérium munkatársa volt, aki maga is részt vett a mediációról szóló törvények, illetve a jogi háttér kidolgozásában.

2006. március 22-ig kell – az Unió elvárása alapján – Magyarországon bevezetni a mediációt a büntetőeljárásban. Mint máskor, most is az utolsó pillanatban született meg a jogszabály, így már nem jutott idő arra, hogy kipróbálják a gyakorlatban is a joganyagot. A bevezetés időpontja tehát adott volt, azt azonban az egyes országokra bízta az Unió, hogy milyen bűncselekményekhez kapcsolódóan vezeti be a közvetítő eljárását.

Az előkészítési folyamatban az Igazságügyi Minisztérium elkészítette a közvetítői eljárásra vonatkozó, a Be.-be illeszkedő rész módosítását. Ezzel párhuzamosan formálódott a külön törvény szövege. Opóczki úr a Be. szövegmódosításairól beszélt a szekcióülésen, noha Barabás Tünde felhívta a figyelmét arra, hogy sokkal fontosabb lenne a külön törvényről hallani végre valamit, mintsem az ittlévők által többnyire már ismert Be. módosításáról beszélni.

A mediáció alkalmazására nem minden bűncselekmény-típus esetén van lehetőség – mondta Opóczki. Az új törvény a következő esetekben engedi majd meg a közvetítői eljárást: a személy elleni bűncselekmények közül a XII. fejezet 1, és 3. cím alá tartozó esetekben, a közlekedési bűncselekményeknél, illetve a vagyoni elleni bűncselekményeknél, feltéve, hogy a törvény öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegeti az elkövetőt.

Több országban az ügyész a motorja a mediációs eljárásnak. Noha a nyomozó hatóság tájékoztatja a feleket a mediáció lehetőségéről, mégis az ügyész dönt arról, valóban alkalmas-e az ügy arra, hogy mediátor elé kerülhessen. Az ügyész hivatalból dönt erről, ha fennállnak annak törvényi feltételei. Ilyen feltételek: mindkét félnek bele kell egyeznie a közvetítő eljárásba, vállalnia kell a terheltnak a kár megtérítését, valamint a bűncselekmény jellegére, az elkövető személyiségére tekintettel mellőzhető a bírósági eljárás.

Fontos kérdés annak eldöntése, ki lehet mediátor. Az egyes országokban különféle megoldások születtek. Magyarországon például az erre a feladatra kiképzett pártfogók látják majd el ezt a feladatot. Opóczki szerint ez a megoldás több ok miatt is hasznos: többek között azért, mert így az

ügyész pontosan tudja, hogy hova fordulhat az olyan kérdéseivel, mint például: az adott ügy alkalmas-e mediációra; továbbá azért is, mert így szervezetten belül lesz megoldható a mediátor-képzés is. A mediáció eredményeiről: ha eredményes lesz az eljárás, akkor a bíró kimondhatja, hogy a Btk. 36.§(1) bekezdése alapján /büntethetőséget megszüntető ok/ lezárja az ügyet. Ha a teljesítés hosszabb ideig tart (mert például az elkövető a pénzt egy év időtartam alatt, több részletben kell, hogy megtérítse), a vádemelés egy-két évre elhalasztható. Ebben az esetben a pártfogók ellenőrzik a teljesítést. A mediáció kizárt akkor, ha az elkövető többszörös és/vagy különös visszaeső, ha bűnszervezet tagjaként követi el a cselekményt, ha a bűncselekmény halálos kimenetelű, ha próbaidő alatt követ el újabb bűncselekményt az elkövető, illetve katonai büntetőeljárásban akkor, ha az elkövető katonai szervezetnek okoz vagyoni hátrányt.

A bírói szakban is van arra lehetőség, hogy mediátor elé tereljének egy büntető ügyet. A bíró az iratok beérkezését követő 60 napon belül, az eljárás felfüggesztése mellett rendelheti el az elterelést. A mostani elképzelések szerint a büntetés-végrehajtási szakban nem kerülhet sor mediációs eljárásra. Az viszont elképzelhető, hogy a későbbiekben – itt akár a most annyira hiányolt *pilot projekt* alkalmazása után –, több gyakorlati tapasztalattal a hátunk mögött szintén bevezetésre kerülhet.

Kiss Anna, az OKRI munkatársa szerint a sokak által elképzelt és öröndetes mediáció nehezen illeszthető a magyarországi büntető jogalkalmazásba, mert idegen jelenség a büntetőeljárásban. Ennek egyik oka, hogy a mediáció világtól távol áll a hatalom gyakorlása, másik oka pedig az elsőbből vezethető le: a mediáció folyamatában részt vevők között nem képzelhető el az alá-főlerendeltségi viszony. E tökéletesen nem büntető jogi szempontú intézmény nem fér bele a büntető jogalkalmazásba. A büntetőeljárás tárgya – a másféle eljárásoktól eltérően – az állam büntető igényének érvényesítése. Feladata a múltban megtörtént bűncselekmény rekonstruálása, az elkövető büntetőjogi felelősségének megállapítása és a megfelelő büntetés kiszabása. A büntetőeljárás mindig a büntetőjogi főkérdés eldöntésére hivatott. Más szempontok és más jogterületek akkor jutnak szerephez, ha ezt a törvény megengedi. Ennek egyik esete a kár helyreállítására irányul, a többiben pedig bizonyos diverziós szempontok is érvényesülhetnek. A bírói gyakorlat is azt mutatja, hogy ezekkel a lehetőségekkel általában nem élnek a jogosultak. A hétköznapi büntetőeljárása tehát nem szívesen fogad be idegen elemeket. Bizonyos diverziós és dekriminalizációs szempontok érvényesítésére ugyanakkor Kiss Anna szerint is szükség van, hiszen még mindig jobb, ha az állam bizonyos esetekben lemond a büntetőjogi igény érvényesítéséről, és ennek kereteit, illetve részletes szabályait a törvények rendezik, mint amikor a hatóságok önkényes szelekciót alkalmaznak. Azzal mindenki egyetért, hogy a legalitás elvének kizárólagos érvényesítése lehetetlen, hiszen a legalitás eróziója szükségszerűen bekövetkezett; ostobaság lenne kitarítani amellett, hogy minden bűncselekményt üldözzünk, minden bűncselekmény esetében vádat emeljünk, és minden elkövetőt elítéljünk.

Ha az igazságszolgáltatásnak mindenképpen változtatnia kell a meglévő formákon, ha mindenképpen ki kell tárnia kapuit, és be kell engednie az új kihívásokra választ adókat, akkor inkább az állam tegyen engedményeket; mondjon le a büntetőhatalom egy részéről, és a kisebb súlyú bűncselekményeket dekriminalizálja. A kérdés itt már nem úgy szól, hogy „börtön helyett egyezség”. Azzal ugyanis, hogy az állam lemond a büntetőhatalom egy részének gyakorlásáról, az e körbe tartozó emberi magatartások már nem a büntetőjog és a büntetőeljárás jog világába tartoznak. Más jogszé-
téseknel viszont, ott, ahol az állam továbbra is ragaszkodik a büntetőhatalom fenntartásához, és ezért bűncselekménynek tekinti azokat, két megoldás közül választhat: az egyik az opportunitás alapelvére épülő eljárásjogi rendszer esetében lehetséges. Ebben a konstrukcióban nagyobb szerepe lehet a sértettnek és a resztoratív igazságszolgáltatási szempontoknak. A vád ura továbbra is az ügyész marad, de a vádemelés eldöntésekor nemcsak jogpolitikai szempontokat vesz figyelembe, hanem itt kap(hat) szerepet a kár helyreállítása, az önkéntes jóvátétel, esetleg a jóvátételre kötelezés. Az eljárás vádemelés előtti szakaszában szóba jöhet a tettes-áldozat egyezség is. Itt beengedheti a jogalkotó a diverziós megoldásokat is, de azokat nem keverheti össze a mediációval. A diverzió esetében ugyanis – mint láttuk –, az elterelés ellenére az ügy az igazságszolgáltatási gépezeten belül marad, és lehet egyfajta közbenső eljárás, ahol a kompetenciaelosztás viszonyai megváltoznak. A mediáció alkalmazásakor pedig el kell engednünk a feleket a tradicionális eljárás béklyóiból, és a pártatlan mediátor – aki sohasem lehet a hatóság valamelyik tagja – kezébe kell őket adnunk. A másik megoldás a legalitásra épülő eljárási rendszerekben lehetséges. Itt továbbra is ki kell tartanunk az elv mellett, hogy minden bűncselekményt üldöznünk kell. Az ügyész diszkrécionális jogköre csak igen szűk területen érvényesül. A sértett ekkor mellékszereplője lehet az eljárásnak. Ügyészi tétlenség esetén természetesen megilleti a pótmagánvád emelésének joga. A kár megtérítésének, illetve helyreállításának a büntetékiszabási szempontoknál lehet szerepe.

A következő felszólaló szintén az OKRI kutatója, Barabás Andrea Tünde volt. Ő a mediáció kérdésköréhez pragmatikus oldalról közelített. Szerinte a közvetítő eljárás kulcsfigurája a mediátor. Bevezetőjében feltette azt a kérdést, hogy a mediációval tulajdonképpen mi a célunk: az, hogy az Unió előtt meglobogtassuk az elvárt törvényt, vagy pedig, hogy egy olyan hatékony rendszert dolgozzunk ki, ami több országban is jól működik. A mediáció célja alapvetően a konfliktusfeloldás: egyrészt jóvátétel a sértettnek, másrészt tehermentesíti a büntetőeljárást, és esetlegesen még az elkövetőt is jó útra téríti.

A közvetítő eljárásban rendkívül fontos a mediátor személyének tisztázása. A közvetítő pártatlan, nem adhat tanácsot, mégis az egész eljárás alatt irányít. A mediátor személyét illetően két irányzat létezik. Az első a skandináv jellegű, ahol a közvetítőtől nem várnak el semmilyen képzettséget, végzettséget, hanem csak a pszichológiai alkalmasságot vizsgálják. Ha a jelentkezőt alkalmasnak találják,

akkor néhány óras, nagyon alapos tréning keretében sajátítja el a szakmai követelményeket, s attól kezdve dolgozhat mediátorként. Magyarországon ez a megoldás nem látszik megvalósíthatónak, s nem is tűnik praktikusnak. A másik irányzatban a mediátorképzés már csak posztgraduális keretek között zajlik. A közvetítőnek sokirányú tudáshalmazra van szüksége (főleg a pszichológiai és a jogi ismeretek elengedhetetlenek), valamint nagy tapasztalati háttérrel is bírnia kell.

Az előadó személyes véleménye szerint nem szerencsés, hogy Magyarországon a pártfogók közül kerülnek majd ki a mediátorok, hiszen a közvetítőnek pártatlannak kell lennie, míg a pártfogók – ahogy az már a nevükben is szerepel – valamelyik irányba pártosodnak. Nem tartja elképzelhetőnek a felszólaló azt a megoldást sem, ha – néhány más országhoz hasonlóan – Magyarországon is a bíróságok belül képeznének a mediátorok önálló egységét.

Barabás Tünde azt is hangsúlyozta, hogy nem kell feltétlenül állami kézben maradnia a közvetítő eljárás háttérbázisának, hiszen több országban jól működik a szervezet közhasznú társaság formájában is. Nagyon fontosnak tekinti a szakemberek pontos felkészítését, az intézmény közvéleménnyel való megismertetését és elfogadtatását, valamint a túlszabályozás bénító hatásának elkerülését. A megfelelő jogi megoldás és a képzés mellett a harmadik fő szempont Barabás szerint a mediáció elfogadtatása, mind a szakma, mind pedig a lakosság körében. Az előbbi számára a képzés ismét kiemelkedően fontos. A népszerűsítés szempontjából az előadó fontosnak tartja a média szerepét, mert véleménye szerint a mediáció elfogadtatása egyrészt a médiumok feladata lenne. Ehhez azonban a hírközvetítőknek információra van szüksége. Vagyis elkerülhetetlen, hogy a jogszabály előkészítője gondoskodjon a PR stratégia kidolgozásáról is. Ez azért is szükséges, mivel a jelenlegi közhangulat amúgy sem kedvez majd feltehetően a közvetítés lobbistáinak, és már a jogalkotók elé is megfelelő érveket kell felsorakoztatni a tervezet elfogadtatásához. Hasonlóképpen meg kell majd győzni a jogalkalmazókat is, hiszen az ő egyetértésük nélkül a lehetőség pusztán a papíron létezhet. Ugyanilyen fontos a lakosság, vagyis a közvetlen érintettek megismertetése a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségéről, annak előnyeiről a hagyományos büntetőeljáráshoz képest. Ezek a lépések a polgári közvetítés törvénybeiktatása után sok más lényeges dologgal együtt elmaradtak, és feltehetően szintén alaposan közrejátszottak a közvetítés eddigi sikertelenségében. Ha viszont a közvélemény ezt a lehetőséget megismeri, ha akceptálni képes, akkor olyan hatékony, új eszközt nyerhetünk, amely a jóvátétel, a konfliktus-feloldás és az enyhébb súlyú bűncselekmények elkövetői elterelésének igényét egyaránt képes kielégíteni.

Utolsó előtti felszólaló Csemáné Váradi Erika volt, aki a fiatalokúakra vonatkozó mediáció kiemelt jelentőségéről beszélt. A fiatalokúak esetén egy bűncselekmény elkövetésekor a konfliktus a leg erősebben megnyilvánuló és leginkább befolyásoló reakció. Konfliktus van egyrészt a sértett és az elkövető között, a fiatalokú elkövető és az ő rokoni köre között, a fiatalokú elkövető és a szűkebb

vagy tágabb környezete között. A fiatalkorúval szembeni bizalom csorbul vagy elvész, s a társadalom feladata, hogy ezt minél előbb helyreállítsa. A konfliktusfeloldásnak különböző eszközei lehetnek. Ilyenek: a jogi, a jog előtti, nem erőszakos, illetve a jogon kívüli erőszakos eszközök. A jog nem a legjobb megoldás, mert nem demokratikus, nem győztes-győztes típusú, éppen ezért – a fiatalokkal szemben fokozottan – szerencsésebb a jog előtti nem erőszakos eszközök alkalmazása. Ezek között szerepet kaphat az irányított tárgyalás, illetve a közvetítő eljárás is. A mediáció a fiatalok esetében kiemelten fontos, mivel a fiatalok sajátos fejlődési jegyeket hordoznak – a pozitív képek felé történő orientáció húsz éves korig hatásos lehet. Emellett a büntetőeljárás a fiataloknál erőteljesen stigmatikus hatású lehet. A fiatalok esetében az időmúlás nevelési elv. A sértett a büntetőeljárás előrehaladtával egyre inkább ellenfélle válik. Harmadik okként Váradi Erika megemlítette, hogy a mediációhoz kötötten rengeteg a pozitív eredmény. Ilyenek: relatíve gyorsan reagál a bűncselekményre, az elkövetőhöz kapcsolódó negatív jegyek kiolthatóak, a sértett pedig a fájdalmát az elkövetővel megosztó lény lesz. Ennek az elkövető személyéhez kapcsolódó, jövőbeni pozitív hatása is lehet. A következő ok, ami a jog előtti, nem erőszakos eszközök mellett szól, a nevelő hatás. A mediáció során és azután az elkövető fokozott nyomás alatt áll, hiszen erkölcsi hitelt kapott a sértettől, a társadalomtól, ez pedig fokozottan ösztönzi arra, hogy megfelelő magatartást tanúsítson. Utolsó okként szerepelt az, hogy lehetőség van egyéb jogterületek bevonására.

A mediáció formáját illetően több modell létezik. Ezek közül az egyik az ún. beszélő kör modellje, amit azért dolgoztak ki, hogy az eljárás során ne egy személy döntsön. A másik lehetőség a konferencia modell, ahol pedig a csoportos eljárás előnyeit igyekeznek alkalmazni.

A legtöbb országban modellkísérletek előzték meg a mediációs eljárás bevezetését. Ezzel tudták befolyásolni a közvéleményt és a szakmát is. Ellenpéldaként említette az előadó Portugáliát, ahol – hasonlóan Magyarországhoz – a Be. módosításával lépett életbe a közvetítő eljárás. Váradi Erika, előadása végén visszautalt Barabás Tünde felszólalására annyiban, hogy szerinte is vannak olyan országok, ahol nem állami keretek között működik a mediáció, mégis hatékony tud lenni. Ilyen például Ausztria, ahol az állam szerződést kötött egy közhasznú szervezettel: állami feladatot lát el, állami formában, állami pénzből, de nem az állami apparátuson belül.

Az utolsó előadó Huszár László volt. A mediáció szerinte elsősorban eljárási kérdés, és csak másodsorban szemlélet. A büntetés-végrehajtási szakban a jelen elképzelések szerint nincs helye a mediációnak, bár más országokban működnek sikeres modellek.

A büntetés-végrehajtásban alkalmazott mediáció esetén az egyezség foganatosítására már a letöltendő szabadságvesztés után, a feltételes szabadlábra bocsátáskor kerülhet csak sor. Alapesetben a feltételes szabadlábra bocsátás feltétele az éltelt börtönben tanúsított magatartása, míg mediáció esetén nem csak az. A büntetés-végrehajtási bírónak a legfontosabb az engedélyezéskor az lesz, hogy

a felek előzetesen, a mediáció alatt meg tudtak-e egyezni valamiben. Vajon miért tud több országban is működni a „harmadik pilléres mediáció”? Az előadó szerint egyrészt azért, mert a büntetés-végrehajtás területén dolgozók szakmailag felkészültek, másrészt pedig a konfliktusok tárgyalásos feloldása a fejlődés irányába mutat.

Huszár László nem ért teljesen egyet a mediáció harmadik pillérének bevezetésével. Álságosnak tartaná, ha a bv. intézetben eljátszanák a mediációs eljárást, olyan mediátorral, aki a bv. személyzetéhez tartozik. Ez egyenlőtlen eljárás lenne. Emellett egy másik lényeges ponton is sérülne a közvetítői eljárás egy alapszabálya, hiszen sokszor évekkel a bűncselekmény elkövetése után kerülhetne csak sor a mediációra, a börtön falai között. Az egész közvetítő eljárással szembeni további kétségének adott hangot, mert attól fél, hogy az elkövető még a mediációs eljárás előtt vagy alatt, felkeresi a sértettet, és megpróbálja lefizetni.

Hatvani Erzsébet Huszár úr véleményéhez kapcsolódva – ellenpéldaként – megemlítette az új-zélandi modellt, ahol a bv-ben is nagyon sikeresen zajlik a mediáció. Hangsúlyozta, hogy a közvetítő eljárás szemléletéhez szorosan kapcsolódik, hogy ez a megoldás egyenlőtlen ügyekben is alkalmazható. Szintén Huszár László szavaira reflektált Váradi Erika. Szerinte ugyanis a mediáció nemcsak azt jelenti, hogy az elkövető kifizeti a sértett kárát, hanem legalább ennyire fontos a pszichológiai háttér is, hiszen a mediáció elsődleges célja a konfliktusfeloldás.

Görgényi Ilona, szavaival elsősorban Kiss Annát célozta meg, amikor arról beszélt, hogy a szekciósülően kevesebb szó esett a téma anyagi jogi vonatkozásairól. A mediáció bevezetését megkönnyíti a büntető anyagi jog, a büntetőjog ultima ratio jellege, szubszidiaritása, a szabadságvesztés végső eszközként való alkalmazása.

A rövid összefoglalók után kevés idő maradt az elhangzottakhoz kapcsolódó vélemények kifejtésére. Noha mindenki egy-egy mondatban foglalhatta össze végső gondolatát, így is kevésnek bizonyult a másfél óra, ami a téma érdekességét, aktualitását és egyelőre még megmutatkozó egyes bizonytalanságait jelzi.

DR. MISI LÁSZLÓ

TANULMÁNY A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET UNIÓS VÉDELMENEK NORMARENDSZERÉRŐL ÉS ESETJOGÁRÓL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A CSALÁD- ÉS GYERMEKJOGOKRA

---

*A gyermekek érdekei mindennefelett!
Ez a vezérlő elve minden gyermekkel
kapcsolatos tevékenységnek.
Az államoknak különös védelemben kell
résztesíteniük a gyermekeket.
A hatóságoknak helyes egyensúlyt kell
teremtteniük a különböző érdekek között.*

Előszó

Új időszámítás, új korszak vette kezdetét a hazai jog – a belső jogalkotás és jogalkalmazás – történetében 1992. november 5-én azáltal, hogy Magyarország ratifikálta az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről az Európa Tanács által 1950. november 4-én Rómában elfogadott Egyezményt (a továbbiakban: Egyezmény). A hazai jog „nemzetköziesedése” s a jogharmonizáció ezáltal újabb fordulatot vett, és sürgető szükségé vált az egyezményes jogok adaptációja, annak a joganyagnak az elsajátítása, elsajátíttatása, amely az Egyezmény mellett magában foglalja a kiegészítő jegyzőkönyveket, ajánlásokat és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) esetjogát is, továbbá annak a gondolkodásmódnak az átvételét, amely ebből a joganyagból fakad, illetve érződik.

Ezt a megismerési, jogi felzárkóztató folyamatot segítette, illetve segíti elő a Legfelsőbb Bíróság a nemzetközi joganyag közzétételével: 1992 októberétől közölte/közli a Bírósági Határozatokban (a továbbiakban: BH) a Bíróság fontosabb ítéleteit, 1997-től pedig megjelentette az Emberi Jogi Füzeteket (a továbbiakban: EJF), amelyekben nemcsak a tételes jog, hanem az ahhoz kapcsolódó tanulmányok is megjelentek.

A jogi felzárkóztatási folyamat ügyét szolgálták továbbá a nagy számban megjelent tanulmányok s kézikönyvek is, amelyek közül külön is kiemelésre érdemesek dr. Grád András – a HVG ORAC Lap és Könyvkiadó Kft által 1998-ban elsőként megjelentetett – „gyakorlat orientált” és a hazai viszonyokat is értékelő „Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről” című műve, valamint a Legfelsőbb Bíróság támogatásával ugyancsak a HVG ORAC által 1999-ben kiadott „Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról” szülő gyűjtemény.

S úgy gondolom, e művek közé sorolandók azok a kiadványok – művek is, amelyeknek ha nem is kimerítő teljességgel alapját, részét képezik az egyezményes jogok, az ezekről szóló tanulmányok is. Van tehát mit megismerni, mit elsajátítani – a változatlanul burjánzó hazai szabályozás mellett – és szép számmal vannak segédanyagok is ehhez. Akkor hát mi indoka van ennek a tanulmánynak, ennek a kísérleti munkának, tehető fel joggal a kérdés. Milyen belső késztetések húzódnak meg mögötte, s milyen konkrét cél vezérelte vállalkozás ez, folytatható a kérdések sora.

Túl azon a személyes okon, hogy az írás-rendszerezés, a lényeg megragadása, tömörítés, s közérthetőség – a tanulásnak a tudás magasabb szintjei felé vezető útja, különösen is a gyakorlat emberei számára, e tanulmány arra tesz kísérletet, hogy:

- az egyezményes jogok egy speciális területén teljesebb ismeretet adjon, s ne csupán ismeretet, hanem szemléletet, gondolkodásmódot is láttasson, érzékeltesen, azt például, hogy a szupranacionális védelem intézményei miként egyeztetik össze a gyermekek és a szülők jogait, valamint e jogokat a hatóságok jogaival és kötelezettségeivel, amelyek gyakran (éles) ellentétben állnak egymással;
- az Egyezményt, az ajánlásokat és a Bíróság esetjogát együttesen, összefüggéseikben tárja a gyakorlat elé a segítése céljából. Annak érdekében például, hogy egy-egy szakági vizsgálat ne csak a hazai joggal vesse össze – adott esetben – a gyámhivatalok működését, hanem a hazai viszonyokat az egyezményes jogok, a Bíróság esetjoga ismeretében, szellemében is értékelje.

Vagyis a tanulmány nem egyszerűen arra tesz kísérletet, hogy tételesen ismertesse a tárgyát képező egyezményes jogot, és az azt értelmező, magyarázó stb. esetjogot, hanem megpróbálkozik azokból a „lényeges” kiemelésével, rendszerezésével; külön-külön tárgyalva – amennyire ez lehetséges – az anyagi és az eljárásjogi természetűeket.

A hazai viszonyok értékelésére azonban nem vállalkozik, hasznos lenne, ha erre olyan ügyész szánná el magát, aki a gyermek- és ifjúságvédelmi szakterület törvényesség felügyeleti vetületének jeles művelője is egyben.

Az Egyezmény 8. cikke deklarálja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, amikor az 1. pontjában *expressis verbis* kimondja, „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák.”

A 8. cikk 1. pontja anyagi jogi természetű, amely önmagában, úgy tűnik – amint dr. Grád András fogalmaz a Kézikönyvében¹ – „egy viszonylag széles körű jogot”, de mondhatnánk azt is, hogy – bizonyos értelemben – abszolút jogot biztosít.

Ami az egyik oldalon jog, az a másik oldalon, adott esetben az állam, a hatóságok oldalán a jog megsértésétől való tartózkodásában megnyilvánuló kötelezettség. Vagyis a 8. cikk 1. pontja a bürokrácia, a bürokratikus hatóságok önkényes cselekedeteivel szemben védi a családokat. S ilyen értelemben – úgy gondolom – abszolút jogként is felfogható a 8. cikk 1. pontja.

A jogok védelme azonban – köztudottan – szükségessé teszi az állam/ a hatóságok beavatkozását is a jog, egy adott jog gyakorlásába.

Az Egyezmény 8. cikkének 2. pontja teszi ezt lehetővé, vagyis relativizálja ilyen értelemben az 1. pontot anélkül, hogy kaput nyitna az önkényes állami beavatkozás előtt.

Annak érdekében, hogy a beavatkozás egyszerre legyen lehetséges, s olyan, amely nem önkényes, a 2. pont konkrétan és taxatívén előírja, hogy a hatóság a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogba:

- 1./ csak a törvényben – kihirdetett jogszabályban – meghatározott olyan esetekben avatkozhat be,
- 2./ amikor az egy demokratikus társadalomban
  - a/ a nemzetbiztonság,
  - b/ a közbiztonság,
  - c/ vagy az ország gazdasági jóléte érdekében,
  - d/ zavargás vagy bűncselekmény megelőzése,
  - e/ a közegészség, vagy az erkölcsök védelme,
  - f/ avagy mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükséges.

Vagyis a beavatkozás akkor nem önkényes, ha:

- a célja törvényes (törvényben, jogszabályban meghatározott);
- a cél eléréséhez szükséges, s azzal arányos (nem okoz nagyobb sérelmet, mint aminek az elhárításához szükséges, illetve a cél eléréséhez azt az eszközt veszi igénybe, amely a legkisebb hátrány okozása mellett arra alkalmas)

¹ dr. Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről. HVG-Orac, 1998., 227. old.

Az Egyezmény 8. cikkének 2. pontja tehát garanciális jelentőségű, s olyan, amely nélkülözhetlenné teszi azoknak a törvényeknek (jogsabályoknak) – úgyis mondhatnánk, hogy a tartalmat adó háttér joganyagának – a megismerését, amelyek alapján a törvényes célok – a közbiztonság, a bűncselekmény megelőzése, a gyermekek jogai védelmének – fennforgása megállapítható.

A beavatkozás törvényi céljait pontosan meg kell határozni, nyilvánvalóan tényekkel meg kell alapozni, a beavatkozás eszközeit pedig célokhoz viszonyítva, arányosan, – tehát nem a „cél szentesíti az eszközt” tételből kiindulva – kell megválasztani.

Az Egyezmény Strasbourgban, 1984. november 22-én elfogadott Hetedik kiegészítő jegyzőkönyvének 5. cikke az egyes jogok és szabadságok további védelmét szolgáló normaként „a házastársak egyenjogúságának, egyenjogúsításának tételét iktatta be az egyezményes jogok rendszerébe.

E – anyagi jogi természetű – cikk szerint: „A házastársaknak polgári jogi vonatkozásokban egyenlő jogaik vannak, és felelősségük is egyenlő az egymás közötti, valamint a gyermekeikkel való kapcsolataikban a házasság tekintetében, annak tartalma alatt és felbontása esetében”.

A cikk utolsó mondata ugyanakkor azt is kimondja, hogy, „Ez a cikk nem gátolja az államokat abban, hogy a gyermekek érdekében szükséges intézkedéseket tegyenek”.

Az államot/a hatóságokat tehát nemcsak az önkényes beavatkozástól való tartózkodás kötelezettsége, hanem pozitív – a gyermekek érdekét szolgáló stb. – kötelezettségek is terhelik.

Az Egyezmény jelentősége – meglátásom szerint – igazán akkor fogható fel, ha az Európa Tanácsa Parlamenti Közgyűlésének „Európai stratégia a gyermekekért” elnevezésű R. 1286/1996. számú ajánlása is része az Egyezménye taglalásának, elsajátításának.

Az Ajánlás ugyanis „a tények világából” merít, sorainak, javaslatainak forrásai nem egyebek, mint az élet (a valóság) realitásai, amelyekről sem a jogalkotás, sem a jogalkalmazás nem szakad(hatna) el.

Az Ajánlás abból kiindulva ösztönzi cselekvésre a tagállamokat, hogy „... a gyermekek jogai – a gazdag és fejlődő európai kontinensen – még messze vannak a megvalósulástól, és a gazdasági hanyatlásnak, a szegénységnek és különösen a költségvetési korlátozásoknak gyakran a gyermekek az első áldozataik.” Ösztönöz arra, hogy:

- a gyermekeket saját jogokkal rendelkező egyéneknek tekintsék, a gyermekek jogainak elismerése, valamint a gyermekek és a felnőttek közötti nagyobb egyenlőség megvalósítása ugyanis elősegíti a generációk közötti egyetértést,

- a gyermekek jogainak politikai elsőbbséget biztosítsanak a következők által: össznemzeti és helyi szinten olyan gyermekeket támogató politikát kövessenek, amely az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének teljes körű megvalósítására törekszik, tekintetbe veszi a gyermekek mindenek felett álló érdekeit, amely minden gyermekkel kapcsolatos tevékenységének vezérlő elve, továbbá, amely megelőző jellegű, és nem a már felmerült problémákra keres szükségmegoldásokat;

– nyomatékosan sürgessék, a hatóságok tájékoztassák a gyermekeket, hogy alapvető jogaik sérelme esetén milyen eszközök és jogorvoslatok állnak rendelkezésükre, bízzanak meg speciális ügyvédek, hozzanak létre gyermekbarát bírósági és igazgatási rendszert, amelyek képesek felmérni a gyermek igényét a rossz bánásmód bármilyen formájával szembeni védelem iránt.

A nemzetközi védelmi rendszer ugyanakkor nemcsak (alapvetően) anyagi jogi, hanem szükség-szerűen – az anyagi természetű jogok érvényesülését, érvényesítését szolgáló – kizárólag eljárásjogi természetű Egyezményt (ajánlásokat, esetjogi döntéseket) is magában foglal (1996. január 25-én Strasbourban megszületett az Egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról). A 26. cikkből álló Egyezmény a 18. életévüket be nem töltött gyermekekre alkalmazandó. A célja pedig az, hogy a gyermekek legfőbb érdekének megfelelően előmozdítsa jogaikat, eljárási jogokat biztosítson a számukra, és megkönnyítse ezen jogok gyakorlását, biztosítva, hogy a gyermekeket – személyesen vagy más személyek, illetve szervek útján – tájékoztassák, és lehetővé tegyék részvételüket az őket érintő eljárásokban. (I. fejezet 1. cikk)

Az Egyezmény II. fejezete részletezi a gyermekek jogainak gyakorlását előmozdító eljárási intézkedéseket, miután az Egyezmény az I. fejezetében meghatározza az egyes általa használt fogalmak pontos tartalmát, így például a gyermeket megillető „szükséges tájékoztatás” fogalmát, amely alatt a gyermek korának és belátási képességének megfelelő tájékoztatás értendő, amelyet a jogai gyakorlásának lehetővé tétele érdekében nyújtanak számára”.

De ez a jog sem abszolút, ugyanis nem adható a gyermeknek olyan tájékoztatás, amely „ellentétes lenne .... a jólétével” (I. fejezet 2. cikk d/ pont).

Az Egyezmény II. fejezetének 3.cikke a gyermekek eljárási jogai közül elsőként a tájékoztatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jogot biztosítja;

„A belső jog által megfelelő belátási képességűnek tekintett gyermeknek az őt érintő eljárás során biztosítani kell – illetve a gyermek jogosult kérni – a következő jogokat:

a/ a minden szükséges információhoz való hozzájutást;

b/ a megkérdészt és véleményének közlését;

c/ a tájékoztatását a véleményében kifejtettek teljesítésének lehetséges következményeiről, valamint bármely döntés lehetséges következményeiről.

A 6-8. cikkek a hatósági döntéshozatali eljárást szabályozzák, méghozzá átfogóan, teljes körűen.

A 6. cikk a gyermeket érintő eljárásban a bíróság/hatóság kötelességévé teszi, hogy a döntés meghozatala előtt

a/ átgondolja, elegendő adat áll-e rendelkezésre ahhoz, hogy a gyermek legfőbb érdekének megfelelő döntést hozzon, és – ha szükséges – további adatokat szerezzen be, különösen a szülői felügyeleti jogok alanyaitól (akik alatt az I. fejezet 2. cikkének b/ pontja szerint a szülők és a szülői felügyeleti jogok egy részének vagy egészének gyakorlására jogosult más személyek vagy szervek értendők);

b/ abban az esetben, ha a belső jog a gyermeket megfelelő belátási képességgel rendelkezőnek tekinti:

- biztosítsa, hogy a gyermek megkapjon minden szükséges tájékoztatást;
- kérdezze meg a gyermek személyes véleményét – az esettől függően – közvetlenül vagy más személyek vagy szervek útján – ha szükséges, négy szemközt – az értelmi képességének megfelelő módon, kivéve, ha ez nyilvánvalóan ellentétes a gyermek érdekeivel;
- engedje meg a gyermeknek, hogy véleményét kifejezésre juttassa.

c/ megfelelő nyomatékot adjon a gyermek által kifejtett véleménynek.

A 6. cikk a megalapozott és fair – tisztességes – eljárás elvét, követelményét és feltételeit fogalmazza meg általában, és abban a speciális esetben, ha a gyermek a belső jog szerint megfelelő belátási képességgel bír.

E speciális esetben tehát csak akkor lehet megalapozott s fair eljárásról, döntéshozatalról beszélni, ha a b/ és c/ pontokban írt feltételek együttesen forognak fenn.

Nem tekinthető ilyen eljárásnak az, amelyik nem ad megfelelő nyomatékot a belső jog szerint belátási képességgel rendelkező gyermek véleményének, és még kevésbé az, amelyik be sem szerzi az ilyen gyermek véleményét.

A nemzeti hatóságokat mindazonáltal és nyilvánvalóan megilleti a mérlegelési lehetőség, ami az esetjog tükrében „önmagában” és a nemzeti bíróságok, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának viszonyában vizsgálандó.

Ami a nemzeti bíróságok és az Egyezmény I. fejezete 2. cikke szerint a velük egyező hatáskörrel rendelkező közigazgatási hatóságok bizonyíték – mérlegelési, tényállás – megállapítási lehetőségét illeti:

– a nemzeti hatóságok értékelési szabadsága nem lépheti túl az alapelveket, az alapvető rendelkezéseket / Egyezményeket stb., a tények világát, az arányosság követelményét, s nem vezethet a gyermekek érdekének sérelméhez. Vagyis ott végződik a mérlegelés lehetősége-szabadsága, ahol a hatósági önkény, a diszfunkció kezdetét veszi. A közhatalmi beavatkozás ugyanakkor olyan tényezőktől is függ(het), mint például a család szerepével és családi életbe történő állami beavatkozással kapcsolatos hagyományok (Johansen Norvégia elleni ügye).

– mérlegelési – értékelési szabadságról nem lehet beszélni akkor sem, ha az eljáró bíróság/hatóság nem tesz megfelelő erőfeszítéseket a törvényes cél érdekében, ha tevékenységének a hiányosságai az egyénre, az érintettre hárítják azt a terhet, hogy időrabló (és nem hatékony) jogorvoslatokat vegyen (rendszeresen) igénybe jogainak kikényszerítéséhez (Case of Hokkanen v Finland). Az viszont, hogy a nemzeti hatóságok csak meghatározott intézkedéseket fogadosítanak, másokat, más jellegűeket viszont nem, nem jelenti szükségszerűen az Egyezmény sérelmét (Guahoré Franciaország elleni ügye).

Ami pedig a mérlegelés nemzetközi relációjára vonatkozik, ezzel kapcsolatosan azt kell tudni, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága nem tekinti feladatának, hogy az illetékes nemzeti hatóságoknak

az intézkedések meghozatalát megalapozó tényértékelése helyébe a saját értékelését állítsa. A nemzeti hatóságok ugyanis elvben jobb helyzetben vannak a tények megfelelő értékelésének szempontjából, hiszen közvetlen kapcsolatban vannak az érintett felekkel és az ügy összes körülményével. A Bíróság feladata mindenekelőtt az, hogy az egyezményes jogok érvényesülését vizsgálja, s adott esetben megállapítsa a sérelmüket.

Az Egyezmény 7. cikke a „gyors eljárás” és a „döntések gyors végrehajtásának” követelményét fogalmazza meg: „A gyermeket érintő eljárásokban a bíróságnak (közigazgatási hatóságnak) a sürgős eljárási késedelmek elkerülése érdekében gyorsan kell eljárnia, s megfelelő eljárások állnak rendelkezésére annak biztosítására is, hogy döntéseit gyorsan végrehajtsa, végrehajtsa. Sürgős esetekben pedig a bíróságoknak/hatóságoknak biztosítani kell az azonnal végrehajtható döntések meghozatalának lehetőségét. A „gyors eljárások” szempontjából – az esetjog szerint – a tét fontossága a meghatározó, vagyis a gyermek legfőbb érdeke. A hatóságok kötelesek kivételes sürgősséget tanúsítani az olyan ügyekben, eljárásokban, amelyek nemcsak döntöttek a szülők és a gyermekek jövőbeni kapcsolatában, hanem „visszafordíthatatlanul meg is pecsételik” azt.

A gyors eljárás kivételes sürgősséget jelent tehát, amelynek sérelmére nem ad elfogadható magyarázatot a hatóságok leterheltsége, mert a tagállamok kötelesek úgy megszervezni a rendszereiket, hogy eleget tudjanak tenni valamennyi egyezményes kötelezettségüknek, így a gyors eljárás követelményének is (Paulsen-Medalen és Svensson Svédország elleni ügye, H. ügy).

A nemzeti hatóságoknak ugyanakkor meg kell tenniük minden szükséges intézkedést a döntéseik, határozataik minél előbbi végrehajtása érdekében is. Ebből a szempontból alapvető jelentőségűek az előkészületek, amelyek szükségesek a rendelkezéseik végrehajtásához. Ilyen előkészületek lehetnek például: korlátozó intézkedések valamelyik féllel szemben, a gyermek felkészítése valamelyik szülőjéhez való visszatérésre azzal, hogy pszichológus vagy pszichiáter foglalkozik vele (Ignaccolo – Zenide Románia elleni ügye).

Az Egyezmény 8. cikke a hivatalból való eljárásról rendelkezik. „A gyermeket érintő eljárásokban a bíróság/közigazgatási hatóság hivatalból is eljárhat a belső jogban meghatározott esetekben, amelyekben a gyermek jóléte komoly veszélyben van.”

A hivatalból való eljárásnak tehát két konjunktív feltétele van:

- az egyik a belső jog által meghatározott konkrét eset,
- a másik a gyermek jólétét fenyegető veszély magasabb foka.

Az Egyezmény e rendelkezéséhez kapcsolódik az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R. 91/9. számú, a családjogi ügyekre vonatkozó sürgősségintézkedésekről szóló ajánlása. A Bizottság abból indult ki, hogy nagy számban fordulnak elő olyan családjogi ügyek, amelyek káros vagy visszafordíthatatlan következményekkel járnak, járhatnak, tehát azonnali intézkedéseket igényelnek.

Az államoknak az ilyen esetekben tehát fokozott elsőbbséget kell adniuk a hatékony szükségintézkedéseknek, amelyeknek széles körben kell rendelkezésre állniuk.

Az Ajánlás ezen okokból, megfontolásokból az alábbi alapelveket rögzít:

– A szükségintézkedések célja, hogy megvédjék a gyermeket (és az olyan más személyt), aki különleges védelmet és segítséget igényel, és akinek az érdekei súlyos veszélynek vannak kitéve. Különleges védelemben kell részesíteni az olyan gyermekeket, akiknek „jóléte elhanyagolás, illetve bármilyen más helytelen testi vagy szellemi bánásmód következtében súlyos veszélyben van, illetve, akit jogellenesen vittek, vagy vihetnek el az elhelyezésre jogosult személytől”.

– A rendkívüli felhatalmazások és eszközök persze önmagukban nem elégségesek, megfelelő hatósági háttér nélkül mit sem érnek. A hatáskörrel bíró hatóságoknak tehát bármikor késznek kell lenniük arra, hogy rendkívül sürgős esetekben intézkedjenek.

– A hatóságoknak egyszerű és gyors eljárásokat kell lefolytatniuk annak érdekében, hogy haladéktalanul lehessen határozatot hozni, s a szükségintézkedések azonnal végrehajthatók legyenek.

A bíróságoknak/hatóságoknak olyan hatalommal kell rendelkezniük – tehát megfelelő hatalommal kell felruházni őket ahhoz –, hogy azonnal végrehajtható határozatot hozhassanak.

A szülők és a gyermekek kapcsolata

Az Egyezmény 8. cikkének alapvető feladata a családok, a családi élet védelme, amelynek egyik alapvető eleme, alapvető fontosságú része a szülők és a gyermekek együttélése. Az anya, az apa és gyermekük számára, de egy nagyszülő és az unoka számára is az együttléte képezi a családi élet alapját. Ezért ezt az együttélést megszüntető-megakadályozó vagy korlátozó hatósági intézkedések a 8. cikk által biztosított családi élet tiszteletben tartásához való jogba történő beavatkozásnak minősülnek (L. Finnország elleni ügye).

Önkényesek tehát nem lehetnek: törvényben meghatározott célra kell irányulniuk, és egy demokratikus társadalomban szükségesnek kell lenniük, ahogy erről általánosságban már volt szó.

Konkrét ajánlások részletezik, esetjogi döntések értelmezik, magyarázzák az Egyezménynek ezt a 8. cikkét. Ezek közül az ajánlások közül különösen fontos – gyakorlati jelentőségénél fogva is – három, s ugyanez áll az esetjogra is; különös jelentőségűek azok az ítéletek, amelyek ezekhez az ajánlásokhoz kapcsolódnak.

1./ R. (77) 33 és R. (87) 6. sz. ajánlás A gyermekek elhelyezéséről (az eredeti családjukon kívül) és a nevelőszülőkről (családokról).

A nevelőszülői „intézménynek” – amelynek célja a nevelésbe vett gyermek személyiség-fejlődése, erkölcsi és anyagi érdekeinek biztosítása – azt tekinti az Ajánlás, amikor a gyermeket nem örökbefogadás

céljából egy olyan házaspárra vagy egyénre bízzák, aki huzamosabb vagy meghatározott ideig gondoskodik a gyermekről a céloknak megfelelően, de nem rendelkezik a gyermek törvényes felügyeletével, nem a gyermek szülője.

A gyermek családon kívüli elhelyezése csak végső eszköz lehet, olyan, amelyet csak akkor szabad alkalmazni, ha elkerülhetetlen; és annak során a gyermek mindenek felett álló érdekeit védelemben kell részesíteni, tehát a gyermeket ez esetben is minden szükséges módon védelmezni kell.

Abból, hogy ez az eszköz csak végső, mindenekelőtt az következik, hogy lehetőleg kerülni kell ezt a megoldást, vagyis a veszélyeztetett családok támogatásával a gyermek családon kívüli elhelyezésének szükségességét lehetőleg el kell kerülni.

Következik másrészt az is, hogy a döntés és maga a nevelőszülői tevékenység szigorú feltételekhez kötött, több szakágú szakértői csoport véleményén s nyolc alapelv betartásán kell alapulnia:

– A több szakágú szakértői csoport véleményének választ kell adnia arra a kérdésre, hogy a házaspár, vagy az adott személy rendelkezik-e a nevelőszülővel szemben támasztott személyi és dologi kvalitásokkal, adottságokkal. A nevelőszülőket ugyanakkor ellenőrzési rendszernek kell alávetni annak érdekében, hogy biztosítsák a gyermekek megfelelő fejlődéséhez szükséges erkölcsi és anyagi feltételeket, elsősorban saját személyi tulajdonságaik, különösen gyermeknevelési képességük, valamint lakáskörülményeik révén.

A hatáskörrel bíró hatóságoknak pedig – a fentiekből következően – minden esetben közbe kell lépniük és támogatást kell nyújtaniuk, ha a gyermek érdekei ezt kívánják. A hatóság kötelezettségét tehát nem szünteti meg, nem teszi feleslegessé a gyermek nevelőszülő/k/nél való elhelyezése.

– A gyermeknek a származása szerinti családjával való személyes kapcsolatát fenn kell tartani, és ezt a családot tájékoztatni is kell a gyermek állapotáról, feltéve, hogy ez a gyermek alapvető érdekeivel nem ellentétes.

– A nevelőszülőket fel kell jogosítani arra, hogy gyakorolják mindazokat a szülői felügyeleti jogokat, amelyekre a gyermekről való napi gondoskodás során, illetve sürgős ügyekben szükség van.

– A nevelőszülőknak joguk van ahhoz, hogy a gyermek személyét érintő fontos döntés meghozatala előtt kifejtsek a véleményüket.

– Azokban az esetekben, amikor a gyermek a nevelőszülő családjába beilleszkedett, különösen akkor, ha a nevelőszülői helyzet már hosszú ideje fennáll, a belső jognak lehetővé kell tennie a nevelőszülők részére, hogy bírósághoz/közigazgatási hatósághoz fordulhassanak a szülői felügyelet körébe tartozó egyes feladatok ellátásának jogáért.

– Mielőtt a megelőző két alapelv értelmében eljáró hatóság bármilyen határozatot hozna, alkalmat kell adnia a szülőknek és a nevelőszülőknek (egyaránt) arra, hogy kinyilvánítsák a véleményüket, s meg kell hallgatnia az érintett gyermeket is, ha ezt a határozathozatal szempontjából az érettségi foka megengedi.

– A gyermeknek a nevelőszülőkhöz adására vonatkozó megállapodások és nyilvánvalóan maga a nevelőszülői tevékenység nem térhetnek el az ajánlásban rögzített alapelvektől.

A Bíróság esetjoga rendkívül gazdag, s hasznos ismeretek forrása mind a 8. cikk 1. pontja, mind pedig a 2. pontja, az állami beavatkozás témakörében:

– A családi élet, az együttlétet magában foglalja a levelezést és a telefonkapcsolatot is (Margareta és Roger Andersson Svédország elleni ügye).

– Azt, hogy az intézkedés, az állami/hatósági beavatkozás szükséges volt-e, az ügy összes körülményei alapján kell, illetve lehet megítélni. A „szükségesség” fogalma olyan beavatkozást feltételez, kíván meg, tesz lehetővé, amely „parancsoló társadalmi igényen” alapul, s arányos az elérni kívánt céllal. Így például a szülő, az apa nevelési képességének hiánya, illetve szélsőséges személyisége, amely elnyomja a gyermek személyiségét, szükségessé teszi az állami gondozást.

– Miként az is megalapozza a családi együttlétbe való beavatkozást, hogy a szülők nem voltak képesek biztosítani a gyermekek növekedéséhez és fejlődéséhez szükséges ösztönző erőt és a gyermekek számára nélkülözhetetlen biztonságot – mert pl. a szülőt több alkalommal kórházban ápolták az elmeállapota miatt, vagy mert a nagypapa szexuálisan zaklatta a lányunokáját – (L. Finnország elleni ügye, Guahoré Franciaország elleni ügye).

A gyermek jólétével kapcsolatos – a családi környezetben fellelhető – nyugtalanító tényezők ugyancsak ahhoz vezethetnek, hogy a gyermekek védelmére vonatkozó belső jog alapján olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek egy vagy több gyermeket, akár kérelemre, akár hivatalból a helyi hatóságra bízhatnak (O., H., W., B., és R. ügyek az Egyesült Királyság ellen).

– A gyermekek „egészségének és erkölcsének”, valamint „jogainak és szabadságának” védelme törvényes ok, illetve cél. Az ilyen indokok nemcsak megfelelőek, de egy demokratikus társadalomban megalapozzák a beavatkozás szükségességét is, pl. a gyermekvédelmi gondozásba vételt (L. Finnország elleni ügye, Johansen Norvégia elleni ügye).

– A gyermeknek a hatóság általi gondozásba vétele nem jelenti a természetes családi kapcsolat megszüntetését.

– Egy gyermek gyermekvédelmi gondozásba helyezését elvben úgy kell tekintetni, mint egy ideiglenes intézkedést, amelyet vissza kell vonni, mihelyt azt a körülmények lehetővé teszik, figyelemmel arra, hogy a végső cél a gyermeknek vérszerinti szüleinél történő elhelyezése. Azt a kérdést, hogy a gyermekvédelmi intézkedések s a fenntartásuk indokoltak voltak-e, a körülmények összessége és az azokban bekövetkezett változások fényében kell értékelni. A hatóságok nem tehetik meg azt, hogy a gondozásba helyezési határozat alapjául szolgáló körülmények javulására utaló bizonyítékok ellenére nem tesznek semmit, hogy komolyan előirányozzák a gondozásba helyezés megszüntetését, hogy ne teremtsenek helyes egyensúlyt a különböző figyelembe veendő érdekek között (K. és T. Finnország elleni ügye).

A 8. cikk egyaránt magában foglalja a szülők azon jogosultságát, hogy a gyermekükkel való újra együttélés érdekében megfelelő lépéseket tegyenek, és a hatóságoknak azt a kötelezettségét, hogy ennek érdekében megfelelő intézkedéseket tegyenek.

Ez a hatóságokat terhelő kötelezettség azonban nem abszolút jellegű. Ahhoz, hogy a hatóság eleget tegyen e kötelezettségének, annak a szülőnek a részéről, aki a gyermekétől távol él, bizonyos előkészületekre van szükség. Ennek a mértéke és természete megint csak az adott eset összes körülményétől függ, és minden, a hatóságok által ezen kötelezettségükből kifolyólag alkalmazott kényszerítő eszközt, cselekményt behatárolnak az érintettek jogai és szabadsága, valamint érdekei. Különösen a gyermek érdekeit és a 8. cikkben rögzített jogait kell figyelembe venni.

Ahol a szülők közötti kapcsolat fenyegetheti e gyermekjogokat, érdekeket, ott a hatóságoknak kell megfelelő egyensúlyt teremteniük a különböző érdekek között.

A gyermek érdekének minden más érdeket – figyelembe veendő körülményt – meg kell előznie, de ennek az érdekek nem egy, hanem két oldala van.

Az egyik oldalról azt (is) jelenti, hogy biztosítani kell a gyermek fejlődéséhez szükséges egészséges körülményeket, vagyis semmi sem jogosítja fel a szülőt a gyermeke fejlődését és egészségét hátrányosan befolyásoló cselekedetre. A másik oldalról viszont egyértelmű az, hogy a gyermek érdekét szolgálja a közte és családja közötti kapcsolatok fenntartása is, kivéve, ha a család kifejezetten méltatlannak bizonyul a kapcsolat fenntartására.

A kapcsolat megszüntetése ugyanis egyet jelent a gyermek családi gyökereinek elvágásával.

A gyermek érdeke tehát azt kívánja, hogy kizárólag kivételes körülmények vezethessenek a családi kapcsolatok korlátozására, és mindent meg kell tenni a személyes viszonyok fenntartása érdekében, hogy amikor eljön a megfelelő pillanat, újból egyesíteni lehessen a családot. Ezért nemcsak az érintett szülők, hanem a gyermek érdekében is minden intézkedésnek arra kell irányulnia, hogy újból egyesítsék a családot. A családi egyesítés lehetősége azonban az idő előre haladtával egyre inkább csökken(het) annak ellenére (is), hogy a kapcsolat – ha szórványosan is – és a szülői felügyelet mindvégig fennmarad. Az ideiglenesnek szánt helyzet, a nevelőszülőknél való elhelyezés ugyanakkor oly mértékben válhat tartóssá, hogy a család egyesítés akadályává válik.

Konkrét esetekben vizsgálat tárgyát kell képeznie a szülő(k) – hatóságokkal való – együttműködési készségének is. Az együttműködés hiánya azonban nem minősül abszolút meghatározó tényezőnek, vagyis nem mentesíti a hatóságokat azon komoly intézkedések megtétele alól, amelyek a családi kapcsolatot hivatottak szolgálni (L. Finnország elleni ügye, Ignaccola–Zenide Románia elleni ügye, Guahoré Franciaország elleni ügye). A természetes apa és gyermeke közötti kapcsolat különböző formákat ölthet, a tudomásul nem vettől és a közömböségtől egészen a szoros és szilárd kapcsolatokig, amit nem lehet megkülönböztetni a hagyományos házasságon alapuló családi élettől.

A hatósági kényszer nem a legjobb módja annak, hogy a gyermek megismerje az apját, helyesebb, ha ez fokozatosan és a gyermek saját akaratából történik. A hatósági erőszak alkalmazása olyan drasztikus intézkedésnek tekinthető, amely nem felel meg a gyermek jól felfogott érdekének (MC Michael Egyesült Királyság elleni ügye, Nuntinen Finnország elleni ügye).

2./ R (84) 4 SZ. AJÁNLÁS A SZÜLŐI FELÜGYELETÉRŐL

Ami igazán fontos ebből, az a 11. alapelvet megfogalmazó melléklet. Ezek közül – gyakorlati jelentőségüknél fogva – az alábbiak kiemelése indokolt.

– A szülői felügyelet nem más, mint: „a kötelezettségek és felhatalmazások olyan együttese, amelynek célja a gyermek erkölcsi és anyagi jólétének biztosítása, különösen a gyermek személyének gondozása, a vele való személyes kapcsolat fenntartása a neveléséről, eltartásáról, jogi képviselétéről és vagyonának kezeléséről való gondoskodás révén.

– A szülői felügyelettel kapcsolatos bármely hatósági határozatnak, s annak a módnak, ahogyan a felügyeletet gyakorolják, elsődlegesen a gyermek érdekein kell alapulnia.

Ez azonban nem vezethet a szülők közötti egyenlőség sérelméhez, amit szintén tiszteletben kell tartani, semmiféle megkülönböztetést nem szabad tenni.

A házastársak polgári jogi jogegyenlőségével (R. 78/37) és a nemek alapján tehető megkülönböztetés elleni jogi védelemmel (R. 85/2.) egyébként külön ajánlások is foglalkoznak.

– A szülői felügyelettel kapcsolatos hatósági határozatok befolyásolják a gyermek lényeges érdekeit, miért is, ha az érettségi foka megengedi, meg kell hallgatni, nyilvánvalóan a határozat előtt, annak tárgyával kapcsolatosan.

– A hatóságokat – hivatalból vagy felkérés alapján – általános intézkedési kötelezettség terheli, ha a szülői felügyeletet a gyermek lényeges érdekeit sértő módon gyakorolják.

– A házastársakat a házasságukból származó gyermek feletti szülői felügyelet közösen illeti meg.

– A hatóságokat döntési kötelezettség terheli, ha a szülők házasságukat felbontatják, vagy a különélésükről határoznak.

– A hatóságok bármilyen, de helyénvaló intézkedést meghozhatnak, a határozatok meghozatalánál – a szülői felügyelet megosztásakor stb. – azonban figyelembe kell venniük a szülők között (esetleg) létrejött megállapodást, kivéve, ha az a gyermek érdekével ellentétes.

– A gyermek eltartásának kötelessége minden esetben mindkét szülőt terheli. A gyermektől külön élő szülőnek ugyanakkor meg kell adni legalább a lehetőségét annak, hogy a gyermekével személyes kapcsolatot tartson fenn, hacsak az ilyen kapcsolattartás nem súlyosan káros a gyermek érdekei szempontjából.

– A súlyosan káros kapcsolattartás – és csak ez – tehát okot, alapot ad a személyes kapcsolathoz való jog megtagadására az állami/hatósági beavatkozás számára.

– Ha a két szülő együttesen gyakorolja a szülői felügyeletet, az általános szabály az, hogy a gyermekük érdekeit érintő bármilyen döntést kettőjük megállapodásával kell meghozniuk. Ha pedig a szülők között véleménykülönbség van, és valamelyikük emiatt azt a hatóság elé terjeszti, a hatóságnak amennyiben a gyermek érdekei úgy kívánják, meg kell kísérelnie a két szülő véleményének összeegyeztetését, s ennek sikertelensége esetén is a gyermek érdekeinek megfelelő határozatot kell hoznia.

– A gyermek lényeges érdekeit érintő ügyekben azt a szülőt, aki valamelyik szülői felügyeleti joggal nem rendelkezik, az általa óhajtott mértékben s minden esetben tájékoztatni kell.²

3./ R (79) 17. ÉS R (85) 4. SZ. AJÁNLÁSOK. A GYERMEKEK VÉDELMÉRŐL
A ROSSZ BÁNÁSMÓD ÉS AZ ERŐSZAK ELLEN.

Az Egyezmény 8. cikke e tárgyban szorosan összefügg az E. 3. cikkével, amely a kínzás tilalmát fogalmazza meg: „.....Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága az ajánlásaiban azt szorgalmazza, hogy a tagállamok tegyenek meg minden szükséges intézkedést a veszélyeztetett gyermekek biztonsága, a családon belüli erőszak megelőzése érdekében, amely egy külön tanulmány tárgya is lehetne.

A Bíróság esetjoga pedig kimondja, hogy a rossz bánásmódnak el kell érnie egy minimális súlyosságot ahhoz, hogy az Egyezmény 3. cikkének körébe essen.

Ennek a szintnek a megítélése relatív, ugyanis mindig az adott ügy összes körülményétől függ. S e körülmények megítélése során figyelembe kell venni a bántalmazás természetét és körülményeit, időtartamát, fizikai és pszichikai hatásait, valamint – kiváltképp bizonyos, adekvát esetekben – a sértett nemét, életkorát és egészségi állapotát (A. Egyesült Királyság elleni ügye).

Zárszó

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, s ezen belül is a „gyermekjog” azt követelné meg, hogy a tanulmány e jogok minden összetevőjére, összefüggésére terjedjen ki, de ekkor már nem tanulmányról, hanem pl. kézikönyvről kellene beszélni. A tanulmány azonban nem lenne befejezett, ha zárszóként nem térne ki egy, az Egyezmény értelmezésével kapcsolatos általános tételre.

² Eseti döntéseket dr.Grád András hivatkozott Kézikönyve tárgyal, egyébként nem nagy számban. I.m. 239-246.old.

Az Egyezmény a maga egészében értelmezhető/értelmezendő. Ki lehet ugyan emelni – s kell is – egyes cikkelyeit, így a tanulmány tárgyát képező 8. cikket, de minden egyes cikk csak az összes többi – pontosabban a hozzá szorosan kapcsolódó anyagi és eljárásjogi cikkel – egyetemben sajátható el a maga teljességében.

A 8. cikk szervesen kapcsolódik az élethez való jogról, a kínzás tilalmáról, a szabadsághoz és biztonságához való jogról és több eljárásjogi rendelkezésről szóló cikkhez. Így a tisztességes tárgyaláshoz/eljáráshoz, s a hatékony jogorvoslathoz való jogot szabályozó 6., illetve 13. cikkhez. E rendelkezésekről ugyancsak gazdag irodalom és joganyag áll rendelkezésre, vár feldolgozásra.

Források

1. Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről. Hetedik kiegészítő jegyzőkönyv. Emberi Jogi Füzetek (EJF 1999/1.szám)
2. R (77) 33.sz. Ajánlás A gyermekek elhelyezéséről (és a nevelő családokról). R (87) 6. sz. Ajánlás A nevelőszülőkről. (EJF 1999/3.szám)
3. R (79) 17., R (85) 4. sz. Ajánlások A gyermekek védelméről a rossz bánásmód és az erőszak ellen. (EJF 1999/3.szám)
4. R (84) 4. sz. Ajánlás A szülői felügyeletről. (EJF 1999/3. szám)
5. R (78) 34. sz. Ajánlás A házastársak polgári jogi jogegyenlőségéről (EJF 1999/3.szám)
6. R (91) 9. sz. Ajánlás. A családjogi ügyekre vonatkozó szükségintézkedésekről. (EJF 1999/3.szám)
7. Európai Egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról (DIR/JUR. 96/6.) EJF 1999/3.szám)
8. R 1286/1996. sz. Ajánlás az Európai stratégia a gyermekekért (EJF 1999/3. szám)
9. A házastársak polgári jogi egyenlőségéről szóló (78) 37. számú ajánlás. (EJF 1999/3.szám)
10. Ítéletek:
  - Case of Hokkanen v Finland (Bírósági Határozatok (BH)1996/1.szám)
  - MC Michael Egyesült Királyság elleni ügye (BH. 1996/2.szám)
  - A. Egyesült Királyság elleni ügy (EJF 1999/2.szám)
  - Johansen Norvégia elleni ügye (EJF 1999/3.szám)
  - Paulsen-Medalen és Svensson Svédország elleni ügye (EJF 1999/3.szám)
  - H.ügy: az ésszerű határidő túllépése a látogatási jogra vonatkozó eljárásban (EJF 2000/3.szám)
  - L.Finnország elleni ügye (EJF 2001/2.szám)
  - K. és T. Finnország elleni ügye (EJF 2001/2.szám)
  - Nuntinen Finnország elleni ügye (EJF 2001/2.szám)
  - Ignaccolo-Zenide Románia elleni ügye (EJF 2001/1.szám)
  - Guahoré Franciaország elleni ügye (BH 2002/2.szám)
  - Margareta és Roger Andersson Svédország elleni ügye (EJF 2000/3.szám)
  - O., H., W., B., és R. ügyek az Egyesült Királyság ellen (EJF 2000/3.szám)
11. Dr. Grád András Kézikönyv a Strasbourgi Emberi Jogi Ítélezésről, HvgOrac Lap és Könyvkiadó Kft. 1998.

DR. STEINER GÁBOR

TERRORIZMUS EURÓPÁBAN

III. rész
(Politikai ideológiai terrorszervezetek - szélsőbaloldal)

Belgium

HARCOLÓ KOMMUNISTA SEJTEK (FIGHTING COMMUNIST CELLS,
CELLULES COMMUNISTES COMBATTANTES, CCC)

A Harcoló Kommunista Sejtek (Fighting Communist Cells, Cellules Communistes Combattantes, CCC) Belgiumban, 1982 és 1985 között fennálló és működő, az AD-vel és az RAF-fel szoros kapcsolatban álló, Amerika-ellenes, marxista terrorszervezet volt.

1984. október 2. és 1985. december 16. között a szervezet 28 bombatámadást hajtott végre „antiimperialista hadjárata” (más néven „Karl Marx Hadjárat”, illetve „Pierre Akkerman Hadjárat”) keretében, ám arra mindig gondosan ügyelve, hogy civilek ne eshessenek akcióik áldozataivá, ezért ezekről röpcédulák, magnófelvételek, illetve telefonhívások segítségével általában jó előre informálta a hatóságokat és a lakosságot. Célpontjai leginkább amerikai érdekeltségek, NATO-támaszpontok, bankok és multinacionális vállalatok voltak.

Leghíresebb akcióját 1984. december 11-én hajtotta végre, amikor is aktivistái összehangolt támadással szabotálták a NATO Közép Európai Csővezeték Rendszerét (Central Europe Pipeline System, CEPS). A CCC olyan pontosan kiválasztott célpontok ellen és olyan magas hatékonysági fokkal hajtotta végre merényleteit, hogy sokan attól tartottak, hogy tagjai még a különböző belga szervezetekbe is beépülhettek.¹

Ezzel szemben azonban az már egyre bizonyosabbnak tűnik, hogy a szervezet tevékenységét nagyban segítették a kelet-német titkosszolgálatok is. Végül, 1985. december 11-én a szervezet vezetőjét, Pierre Carette-t Namurban letartóztatták, és ezzel 1986-ra a CCC működése gyakorlatilag véget is ért.

Franciaország

KÖZVETLEN CSELEKVŐK (DIRECT ACTION, ACTION DIRECTE, AD)

A Közvetlen Cselekvők (Direct Action, Action Directe, AD) francia marxista terrorszervezet volt 1979 és 1987 között. A szervezetet Jean Marc Rouillan és Nathalie Menigon alapította, két szervezet, a Nemzetközi Forradalmi Akciócsoport (International Revolutionary Action Group, Groupe d'Action Révolutionnaire Internationale, GARI) és a Népi Önrendelkezés Új Fegyvere (New Arms For Popular Autonomy, Noyaux Armés Pour l'Autonomie des Peuples, NAPAP) egyesítésével.

Céljuk a nyugati befolyás megszüntetése, a fennálló demokratikus berendezkedés megdöntése és a marxista állam megteremtése volt. Célpontjaik nagyrészt a NATO-intézmények, a francia kormányhivatalok, az amerikai és a zsidó érdekeltségek, a multinacionális vállalatok és az üzletemberek soraiból kerültek ki.

1985. január 25-én az AD „Elizabeth van Dyck Kommandója” Párizs mellett, La Celle-Saint-Clouban meggyilkolta Rene Audran tábornokot, a francia védelmi minisztérium nemzetközi ügyekért felelős és a külföldi fegyverzet-eladásokat irányító vezetőjét.

Leghíresebb akciójukat 1986. november 17-én hajtották végre, amikor is AD terroristák Párizsban lelőtték Georges Besse-t, a Renault társaság elnökét. A szervezet vezetőit a rendőrség 1980 szeptemberében letartóztatta, de egy évvel később, 1981-ben Miterrand elnök amnesztiában részesítette őket. A lankadni látszó mozgalom ezzel új erőre kapott, akciói pedig egyre intenzívebbeké váltak. A francia kormány az AD-t 1982-ben hivatalosan is betiltotta, a terrorista akciók, a bombatámadások és a merényletek azonban egyre csak fokozódtak.

1985. január 15-én az AD és az RAF A nyugat-európai forradalom egységéért címmel (For the Unity of Revolutionaries in Western Europe, Pour l'Unité des Revolutionnaires en Europe de l'Ouest – Für die Einheit der Revolutionäre in Westeuropa) Párizsban egy közös közleményt adott ki, amelyben az egységes fellépés fontosságát hangsúlyozva szövetséget kötöttek, és háborút hirdettek a NATO ellen. Céljuk egy Nyugat-Európai Antiimperialista Front (West European Anti-Imperialist

1 Dennis Pluchinsky: They heard it all here, and that's the trouble, Washington Post, 16.06.2002.
<http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A54650-2002Jun14?language=printer>

Font, Front de le Guérilla Ouest-Européenne, Antiimperialistische Front in Westeuropa) létrehozása volt. Ehhez a nyilatkozathoz több más baloldali szervezet is csatlakozott, és a NATO-bázisok elleni akciók onnantól kezdve szinte mindennaposá váltak Európában.²

1987. február 21-én a rendőrségnek sikerült Orleans közelében ismét elfognia a szervezet vezetőit, akiket később életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, és ez már az AD tevékenységének a végét jelentette. A legelvakultabbak, akik el tudtak menekülni a letartóztatások elől, még egy ideig kitarítottak Lyonban, a mozgalom főhadiszállásán, de a folyamatot már nem tudták visszafordítani, és az AD véglegesen felmorzsolódott.

Görögország

NOVEMBER 17 FORRADALMI SZERVEZET (REVOLUTIONARY ORGANIZATION 17 NOVEMBER, EPANASTATIKI ORGANOSI 17 NOEMVRI, 17 NOVEMBER)

A November 17 Forradalmi Szervezet (Revolutionary Organization 17 November, Epanastatiki Organosi 17 Noemvri, 17 November) a marxista görög állam megteremtéséért harcoló terrorszervezet volt, amely arról a szimbólummá vált napról kapta a nevét, amikor 1973-ban az athéni műszaki egyetem diákjai felkelést robbantottak ki az 1967 és 1974 között fennálló, hét évig tartó görög katonai diktatúra („Colonels Junta”) ellen, amely azt tankokkal verte le.

A mozgalom, megalakulása, 1975 óta legkevesebb 23 embert gyilkolt meg, célpontjai marxista és egyben nacionalista jellegéből adódóan többségükben amerikai, görög és török politikusok, illetve üzletemberek voltak.

A szervezet fennállásának 28 éve alatt végzett négy amerikai, két török és egy brit diplomatával, illetve számtalan befolyásos görög közszereplővel. A szervezet első merényletét 1975-ben hajtotta végre, amikor is meggyilkolta az amerikai Richard Welch-t, a CIA athéni igazgatóját.

A csoport utolsó akciójára 2000-ben került sor, áldozata pedig Stephen Saunders dandártábornok, brit katonai attasé volt. A szervezet, proklamációjában a gyilkosság okaként a Jugoszlávia elleni NATO-támadásban való brit részvételt jelölte meg. Az aktuális világpolitikai események egyébként is gyakran készítették akcióra a csoportot. Így volt ez például 1991-ben is, amikor az Öböl-háború elleni tiltakozásul az USA légierjének egyik őrmesterét, Ronald Stewartot ölték meg.

A terroristáknak az amerikai katonák, illetőleg katonai attasék (George Tsantes – 1983, William Nordeen – 1988) iránti „rajongása” ellenére a November 17 áldozatai között éppen úgy megtalál-

² Action Directe, Rafinfo. <http://www.rafinfo.de/begriffe/ad.php>

ható volt görög bankigazgató, gyáros, hajótulajdonos és politikus, sőt – a nacionalista jelleget bizonyítandó – még török diplomata is. A görög hatóságok, a közelgő athéni olimpia kapcsán a nemzetközi, főként amerikai nyomásra bevezetett fokozott biztonsági intézkedések eredményeként 2002. június 29. és 2003. január 9. között elfogták a szervezet 19 tagját, köztük annak vezetőjét, Alexandros Giotopoulost, egy párizsi születésű 59 éves fordítót.

A görög bíróság a szervezet hat vezetőjét 2003. december 8-án kihirdetett ítéletében többszörös életfogytiglani büntetésre ítélte, attól függően, hogy ki hány ember megölésében vett részt, így tehát igazat adhatunk a görög kormányzóvivő azon optimista kijelentésének, miszerint a November 17 mozgalom már a múlt részének tekinthető.³

Nagy Britannia

MÉRGES BRIGÁD (ANGRY BRIGADE, AB)

A Mérges Brigád (Angry Brigade, AB) egy diákokból álló anarchista terrorista csoport volt, amely 1968 és 1971 között körülbelül 25 bomba-támadást hajtott végre Angliában. A szervezetet „Stoke Newington Eight” néven is emlegették, utalva tevékenységük központjára (az észak-londoni Stoke Newingtonra) és tagjainak a számára (kezdetben négy, később nyolc tagja volt).

A merényletek célpontjai elsősorban miniszterek (Robert Carr, munkaügyi miniszter – 1971. január 12.), magas rangú politikusok (Duncan Sandys, konzervatív képviselő – 1969. augusztus 16.) és rendőrök (John Waldron, londoni rendőrkapitány – 1970. augusztus 30.), nagykövetségek (amerikai, spanyol, olasz és külföldi brit), minisztériumok (munkaügyi), katonai és rendőri létesítmények, bankok, elegáns üzletek, illetve többek között az 1970-es Miss World szépségverseny voltak.

A szervezet 1971-ben telefonon megfenyegette még magát Edward Heath-t, a brit miniszterelnököt is, akire Peter Walker környezetvédelmi miniszterhez és Melford Stevenson konzervatív képviselőhöz hasonlóan éjjel-nappal kommandósok vigyáztak. Az AB egy nyilatkozatot is küldött az Express című újságba, amely így szólt: „A Mérges Brigád most Heath-t üldözi. Egyre közelebb járunk.” (“The Angry Brigade is after Heath now. We are getting closer.”).⁴

A rendőrség válasza sem késett, 1971. augusztus 21-én lecsaptak egy stoke newingtoni lakásra, az AB főhadiszállására. A szervezet tagjainak a letartóztatása az angol történelem egyik legnagyobb és leghosszabb politikai peréhez vezetett, amelyet 1972. május 30. és december 6. között folytattak le.

3 A November 17. gyászos júliusa, 23.07.2002. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20020723anovember.html>

4 Angry Brigade: 1971. <http://recollectionbooks.com/siml/library/AngryBrigade/1971.html>

A bíróság a lakásban találtakkal együtt a 688 darabot kitevő tárgyi bizonyítási eszközök (géppisztolyok, robbanószerek, hamis járművezetői engedélyek, hamis amerikai dollárok, támadási tervek, politikai röpiratok és kiáltványok) figyelembevételével a csoport öt tagját (John Barker, Hilary Creek, Jim Greenfield, Anna Mendelson és a korábban elfogott Jake Prescott) „összeesküvés robbantások céljából” („conspiracy to cause explosions”) vádjával 10-15 éves börtönbüntetésekre ítélte.

Németország

VÖRÖS HADSEREG FRAKCIÓ (RED ARMY FACTION, ROTE ARMEE FRAKTION, RAF)

A Vörös Hadsereg Frakció (Red Army Faction, Rote Armee Fraktion, RAF), vagy más néven, két vezetőjéről, Andreas Baaderről és Ulrike Meinhofról elnevezve Baader-Meinhof Csoport (Baader-Meinhof Gang, Baader-Meinhof Gruppe), egy 1968-ban alapított, a radikális baloldali diákmozgalmakból kinőtt nyugat-német terrorcsoport volt, amely a kelet-német titkosszolgálatok (Állambiztonsági Szolgálat, State Security Service, Staatssicherheitsdienst, Stasi) anyagi, ill. a palesztin terrorszervezetek fegyveres támogatását is élvezte.

Ennek révén például 1970 nyarán Jordániában, a Fatah kiképzőtáborában, a szervezet körülbelül 20 tagja katonai kiképzésben is részesült. A Magyar Virtuális Enciklopédia szerint „Neomarxista meggyőződésű tagjai a fejlett ipari országokban változatlanul látott kizsákmányolás miatt feljogosítva érezték magukat a fegyveres ellenállásra. Elképzelésük szerint az általuk gyakorolt terror előhívta volna az állami szervek túlzott reakcióját, aminek egyenes következménye lett volna a forradalmi helyzet kialakulása.”⁵

Egyes vélemények szerint a RAF megalakulásának közvetlen előzménye az imperializmus jelképének tekintett iráni sahnak, Mohammad Reza Pahlavinak az 1967-es nyugat-berlini látogatása volt, amely a lakosság baloldali felében heves ellenérzést és tüntetéseket váltott ki. 1967. június 2-án, egy ilyen tüntetésen a rendőrség agyonlőtt egy Benno Ohnesorg nevű diákot. Innentől, mint az imperializmus elleni fegyveres harc gondolatának kialakulásának döntő motívumától datálják az RAF, illetőleg két másik nyugat-német marxista terrorszervezet, a Június 2-a Mozgalom (June 2nd Movement, Bewegung 2. Juni) és a Forradalmi Sejtek (Revolutionary Cells, Revolutionäre Zelle, RZ) létrejöttét. 1968. április 11-én egy jobboldali fanatikus fejbe lőtte Rudi Dutschkét, a baloldali diákegyesület vezetőjét. A merényletnél a baloldali diákmozgalmak elleni hisztériakeltéséről ismert konzervatív Axel

⁵ Lukácsi Béla: Vörös Hadsereg Frakció, Magyar Virtuális Enciklopédia, 29.12.2003.
http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/poltud/vor_had_frak.htm

Springer kiadó Bild című újságjának egyik példányát találták meg, amely „Állítsuk meg most Dutschkét” főcímmel jelent meg.⁶ Ettől kezdve a kiadó vált a baloldali terrorszervezetek akcióinak egyik célpontjává.

A csoport 1968. április 2-án, híven antikapitalista szemléletéhez, két frankfurti áruházlánc felgyújtásával kezdte meg a működését. Ezért az akcióért a szervezet két vezetőjét, Andreas Baadert és Gudrun Ensslint az őket komolyan nem vevő hatóságok három éves börtönbüntetésre ítélték. A Konkret magazin egyik ismert baloldali újságírója, Ulrike Meinhof meglátogatta őket a börtönben, akit sikerült meggyőzniük nézeteik helyességéről.

Az RAF a később ismertté vált formájában 1970. május 14-én tűnt fel a színen, amikor is egy fegyveres kommandója immár a közben csatlakozott Ulrike Meinhof vezetésével kiszabadította a foglyokat a börtönből. 1972 mozgalmas volt az RAF életében, a szervezet az év májusában számtalan merényletet követett el szerte az országban.

Május 11-én Frankfurtban a Németországban állomásozó 5. Amerikai Hadosztály ellen, a vietnami háború elleni tiltakozásként, 12-én az augsburgi rendőrkapitányság ellen, egy RAF tag lelövésének megtorlásául, 15-én egy karlsruhei bíró ellen a letartóztatott RAF tagokkal szembeni rossz bánásmód okán, 19-én a hamburgi Springer-épület ellen, a kiadó RAF ellenes propagandája miatt és végül 24-én Heidelbergben az amerikai csapatok európai főhadiszállása ellen hajtott végre bombatámadást. Ekkor már rendőrség sem maradhatott tétlen, hajszát indított a terroristák ellen, és a szervezet vezetőit 1972. június 1. és 15. között egytől-egyig letartóztatták. Ezzel a szervezet működésének első szakasza véget ért, és egészen 1975-ig semmilyen fegyveres akció nem történt.

A hatóságok azt gondolták, hogy az RAF-et ezzel sikerült véglegesen felszámolniuk, holott a szervezet koránt sem volt inaktív. Nem számoltak ugyanis a terroristák második generációjával. Amíg a fogvatartottak az elszeparálásuk elleni tiltakozásként éhségstrájkba kezdtek a börtönökben, addig az ismételten működésbe lépett új terrorista generáció 1975. február 27-én elrabolta Peter Lorenz-et, a konzervatív párt, a CDU berlini főpolgármester-jelöltjét, akit végül is sikerült a Június 2-a Mozgalom hat bebörtönzött aktivistájával kicserélni. Az RAF 1975. április 25-én elfoglalta a stockholmi német nagykövetséget, társaik szabadon engedését követelve. A kancellár, Helmut Schmidt nem volt hajlandó tárgyalni velük, ezért a terroristák két túszt megöltek. Amikor a svéd kommandósok megrohmozták az épületet, a túszejtők felrobbantották azt.

1975. május 21-én megkezdődött Baader, Ensslin, Meinhof és Raspe pere, a tárgyalásnak helyet adó stuttgarti elővárosról elnevezett „Stammheimi Per” („Stammheim Trial”, „Stammheim Prozess”).

1976. május 9-én holtan találták cellájában Ulrike Meinhofot. Az RAF nem hitte el az öngyilkosságát

⁶ Red Army Faction, Wikipedia. http://www.fact-index.com/r/re/red_army_faction.html

teóriát, és véres akciókba kezdett. A per ideje alatt több merénylet is történt, és ezek megkoronázásaként 1977. április 7-én a terroristák Karlsruheban lelőtték az egy éhségstrájkoló (Holger Meins) és egy, a stockholmi akció után orvosi segítségben nem részesült RAF-tag (Siegfried Hausner) haláláért felelősnek tartott Siegfried Buback szövetségi államügyészt is. A per ennek ellenére zavartalanul folytatódott, és nem sokkal azután, 1977. április 28-án a bíróság a szervezet vezetőit több (4) emberen elkövetett emberölés, 34 emberölési kísérlet és terrorszervezetben való részvétel vádjá miatt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte.

1977 őszéből a második világháború utáni német történelem legvéresebb, legnagyobb leszámolásokkal tarkított időszaka vált. Ez volt a „Német Ősz” („German Autumn”, „Der Deutsche Herbst”), a gazdasági és a politikai élet kulcsszereplői likvidálásának az ideje. Ennek során július 30-án Oberurselben elrabolták, majd megölték Jürgen Pontót, a Dresdner Bank elnökét, szeptember 5-én Kölnben pedig Hans Martin Schleyert, a Német Gyáriparosok Szövetségének az elnökét, Németország két fő kapitalistáját, feltehetően abból a célból, hogy őket a fogságban lévő RAF-vezetőkre cseréljék ki. Az idő alatt, amíg a szabadon engedésük érdekében zajló tárgyalások folytak, október 13-án palesztin terroristák hasonló megfontolásokból eltérítették a Lufthansa Palma de Mallorcából Frankfurtba tartó gépét, és bebörtönzött német társaik, illetve a Népi Front Palesztina Felszabadításáért (Popular Front for the Liberation of Palestine, PFLP) nevű terrorszervezet két Törökországban fogva tartott tagjának a szabadon bocsátását követelték. A foglyokat 18-án, Szomália fővárosában, Mogadishuban a német különleges antiterrorista egység, az izraeli sportolóknak az 1972-es müncheni olimpián történt meggyilkolását követően megalakított Kilencedik Határvédelmi Csoport (Border Guard Group Nine, Grenzschutzgruppe Neun,) szabadította ki, megölve az összes arab terroristát. A RAF ennek megtorlásául végezte ki a korábban elrabolt Hans Martin Schleyert, a testet pedig a francia határ közelében, egyszerűen egy kocsis csomagtartójában hagyta.

Ezt követően, 1977 és 1981 között az RAF csak egyetlenegy támadást hajtott végre. Azon túl, hogy 1979. június 25-én merényletet kíséreltek meg a NATO egyébként sértetlenül maradt európai főparancsnoka, Alexander Haig amerikai tábornok ellen, ezeket az éveket a látszólagos nyugalom jellemezte. Ahogy múlt az idő, egyre-másra haltak meg, többnyire öngyilkosság következtében az RAF fogságban lévő alapítói, és kívülről úgy tűnt, a szervezet teljes vezetősége fokozatosan kipusztul. Ekkor lépett a színre a harmadik generáció, amely 1982. májusában közleményt adott ki Gerilla, Ellenálló és Antiimperialista Front (Guerrilla, Resistance, and Anti-Imperialist Front, Guerilla, Widerstand und Antiimperialistische Front) címen, amit később egyszerűen csak Májusi Papírként (May Paper, Mai Papier) emlegettek. Ebben egyrészt bírálták a korábbi generációk szerintük hibás módszereit és elhibázott lépéseit, másrészt pedig vázolták saját új ideológiai és stratégiai elképzeléseiket, és pedig a más szervezetekkel való együttműködés és szövetség megkötésének, az egyes külön harcoló szer-

vezetek tevékenységének az RAF irányvonalához történő igazításának, a közös és összehangolt akciók végrehajtásának, illetve a globális szabadságharc részét képező nyugat-európai antiimperialista front megalkotásának a szükségességét az imperializmus ellen folytatott harc sikeres megvívása érdekében.⁷ Ezután pár évvel, 1985. január 15-én az RAF és a francia Action Directe A nyugat-európai forradalom egységéért címmel (For the Unity of Revolutionaries in Western Europe, Für die Einheit der Revolutionäre in Westeuropa, Pour l'Unité des Revolutionnaires en Europe de l'Ouest) Párizsban egy közös közleményt adott ki, amelyben az egységes fellépés fontosságát hangsúlyozva szövetséget kötöttek, és háborút hirdettek a NATO ellen. Az e közleményben megfogalmazott közvetlen cél ugyancsak a Nyugat-Európai Antiimperialista Front (West European Anti-Imperialist Front, Anti-imperialistische Front in Westeuropa, Front de la Guérilla Ouest-Européenne) létrehozása volt.⁸ Azonban a kommunizmus bukása, a Szovjetunió felbomlása és különösen a Német Demokratikus Köztársaság megszűnése súlyos csapást jelentett a baloldali terrrorszervezetek számára, amelyek sorra felbomlottak, és közülük a kilencvenes évek elejére már csak az RAF maradt meg hírmondónak, amely azonban korántsem tétlenkedett.

1989. november 30-án Bad Homburgban meggyilkolták Alfred Herrhausent, a Deutsche Bank elnökét, 1991. április 1-jén Düsseldorf-Oberkasselben pedig Detlev Karsten Rohweddert, a kelet-német privatizációért felelős Treuhandanstalt nevű állami szerv vezetőjét. A szervezet az első merényletet figyelmeztetésnek szánta az IMF és a Világbank számára, az utóbbival pedig a kelet-német nép ellenállását kívánta kifejezni a kapitalista szerkezetváltással szemben. Az RAF az utolsó merényletét 1993. március 27-én követte el, amikor is felrobbantotta a Weiterstadt börtönt. Az RAF végét a német állam egyik kémének, Klaus Steinmetznek a beépülése jelentette a mozgalom vezetésébe. A rendőrségnek 1993. június 27-én Bad Kleinen vasútállomásának éttermében az ő segítségével sikerült elfognia az RAF prominensei közül Birgit Hogefeldet, és lelőnie Wolfgang Grams-ot. Ezzel a szervezet működése gyakorlatilag véget is ért. Az RAF történetének végét mégis inkább 1998. április 20-ára tehetjük, azon a napon ugyanis eljuttattak egy üzenetet a Reuters hírügynökséghez, amelyben bejelentették, hogy 28 éve tartó harcukat támogatás hiányában véglegesen befejezik.⁹

7 Resistance Means Attack. http://www.totse.com/en/politics/terrorists_and_freedom_fighters/161840.html

8 Action Directe, Rafinfo. <http://www.rafinfo.de/begriffe/ad.php>

9 Red Army Faction, Wikipedia. http://www.fact-index.com/r/re/red_army_faction.html

VÖRÖS BRIGÁDOK (RED BRIGADES, BRIGATE ROSE, BR)

Az olasz Vörös Brigádokat (Red Brigades, Brigade Rose, BR) 1969-ben Renato Curcio és felesége, Margherita Cagol alapította, akik terrorista pályafutásukat a trentói egyetem hallgatóiként kezdték. Akcióikat leginkább az iparosodott északon követték el, amelyek révén a forradalmi marxista állam megteremtését kívánták kivívni, akár fegyveres harc árán is. Olaszországot meg akarták tisztítani a nyugati befolyástól, a kapitalizmustól, az amerikanizálódástól és a NATO-tól is.

A Magyar Virtuális Enciklopédia megfogalmazásával élve „Tagjai lelkesedtek a forradalom eszméjéért, a parlamentáris demokráciát csak álarcnak tartották, amely mögött zavartalanul folyik a kizsákmányolás és az elnyomás. Céljuk az állam meggyengítése és a proletárforradalom kiobbantása volt. Ezt gyújtogatások, robbantások, emberrablások, gyilkosságok útján akarták elérni.”¹⁰

A szervezettől különösen az újságíróknak, a kereszténydemokrata politikusoknak és a gyárosoknak kellett rettegniük. Az volt a megkülönböztető jelük, hogy áldozataik lábába mindig belelöttek. Az első akciójukat 1970-ben követték el egy milánói elektronikai cég felrobbantása révén. Az első, halálos áldozatokat is követelő merényletüket pedig 1974-ben hajtották végre, amikor is az Olasz Szociális Mozgalom (Italian Social Movement, Movimento Sociale Italiano, MSI) nevű újfasiszta szervezet két tagját támadták és ölték meg Paduában. Ezeket az akciókat számtalan emberrablás és gyilkosság követte, amelyeknek az áldozatai jellemzően a fenti hármashból kerültek ki.

A szervezet fejét, Renato Curciót 1976 végén letartóztatták, és 50 év börtönbüntetésre ítélték. A vezető nélkül maradt csoport megtorló akciókba kezdett, ami miatt a közben folyó bírósági tárgyalást kétszer is el kellett halasztani (1976. júniusában Francesco Coco államügyész, 1977. áprilisában pedig Fulvio Crocét, a torinói ügyvédi kamara elnökét gyilkolták meg).

A BR élére új vezető, Prospero Gallinari került, akinek a révén a szervezet akciói sokkal erőszakosabbá, ugyanakkor sokkal hatékonyabbá is váltak. Az európai terrorizmus-történet talán leghíresebb és leghírhedtebb merényletét kétség kívül a BR követte el, 1978. március 16-án. Azon a napon ugyanis Rómában fényes nappal törbe csalták és elrabolták Aldo Morót, Olaszország korábbi (1963-68 és 1974-76 között) miniszterelnökét, az azóta (1994-ben) felbomlott Kereszténydemokrata Párt (Christian Democratic Party, Democrazia Cristiana, DC) elnökét és a köztársasági elnöki poszt leendő várományosát, a gépkocsijában utazó öt testőrét pedig megölték. Aldo Moro ezek mellett még

¹⁰ Lukácsi Béla: Vörös Brigádok, Magyar Virtuális Enciklopédia, 29.12.2003.
http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/poltud/vor_brig.htm

arról is híres volt, hogy ő volt az a jobboldali vezető politikus, aki 1976-ban a Kommunista Párt (Italian Communist Party, Partito Comunista Italiano, PCI) elnökével, Enrico Berlinguerral megkötötte a társadalmi megbékélés jegyében a „Történelmi Kiegyezés” („Historical Compromise”, „Compromesso Storico”) nevű megállapodást.

A támadást jól időzítették, ugyanis közvetlenül azelőtt követték el, hogy a hivatalát március 13-án elfoglaló és a kommunisták által támogatott Giulio Andreotti új kereszténydemokrata kormányának parlamenti bizalmi szavazása megkezdődött volna. Ez feltehetően jelzés volt mindkét párt számára. A terroristák elfogása és a túsز kiszabadítása érdekében hatalmas hajtóvadászat indult, de nem sikerült a nyomukra akadni. Ugyanakkor a BR közleményt adott ki, amely szerint Aldo Moro felett „a nép bírósága” ítélezett, és őt „halálra ítélte”.¹¹ A kormány visszautasított minden tárgyalást a terroristákkal, akik a volt miniszterelnök elengedéséért cserébe bebörtönzött társaik szabadon bocsátását követelték. Aldo Moro szitává lőtt holttestére végül is május 9-én Róma központjában, egy gépkocsi csomagtartójában találtak rá, nem messze a kereszténydemokrata, illetve a kommunista párt székházától.

A BR célja ezzel a merénnyel valószínűleg egy fasiszta puccs kiprovokálása volt, amelynek a hatására az általuk megalkuvónak titulált kommunisták visszatértek volna a korábbi „forradalmi útra”, és polgárháború tört volna ki, amely elvezetett volna a baloldal teljes diadalához. A hatóságok sem maradtak tétlenek, és ezután szinte azonnal megkezdődött a hajsza a bűnösök kézre kerítésére. 1983-ban Aldo Moro megölése miatt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték Prospero Gallinari, a BR vezetőjét, és az egészen a napjainkig tartó kutatások eredményeképpen azóta letartóztattak körülbelül további 40 embert, köztük a volt miniszterelnök négy elrablóját is.

Többek között e merénnyelnek is köszönhetően a BR olyan elismerésnek örvendett az olasz baloldali csoportok körében, hogy rövid időn belül övé lett a vezető szerep az összes többi terrorszervezet, mint például a Frontvonal (Front Line, Prima Linea, 1976-80), a Folyamatos Harc (Continuous Struggle, Lotta Continua, 1969-76), a Munkáshatalom (Workers' Power, Potere Operaio, 1969-73) és a Munkásautonómia (Workers' Autonomy, Autonomia Operaia) között.¹²

A BR, a sikerein felbuzdulva újabb és újabb akciókba kezdett. 1981. december 17-én Veronában elrabolta első külföldi áldozatát, James Dozier dandártábornokot, az abban az időben Olaszországban állomásozó legmagasabb rangú amerikai NATO parancsnokot, akit csak januárban, 42 napos fogság után szabadítottak ki Paduában az olasz hadsereg antiterrorista egységei.

11 This Week in History, May 4-10, British Council, 2003.

http://www.learnenglish.org.uk/magazine/keesings_ald_moro.html

12 Tony Negri: Between „Historic Compromise” and terrorism: Reviewing the experience of Italy in the 1970s, Le Monde Diplomatique, 08/09.1998. <http://www.etext.org/Politics/Arm.The.Spirit/Guerrilla/Europe/Red.Brigades/negri.1970s>

1984. február 15-én Rómában meggyilkolták Leamon Huntot, a Sinai félszigeten állomásozó nemzetközi békefenntartó alakulatok (Sinai Multinational Force and Observer Group) amerikai parancsnokát. A BR sem kerülhette el azonban az európai terrorszervezetekre olyannyira jellemző fokozatos szétdarabolódást. 1980 decemberében a BR bebörtönzött vezetői A méh és a kommunista („The bee and the communist”, L’ape e il comunista) címmel egy hosszú és bonyolult ideológiai fejtegetésekkel tarkított nyilatkozatot adtak ki, amelyben meghirdették a totális osztályharcot mint az egyetlen járható utat.

Ezen az ideológiai alapon szerveződött meg és vált ki a BR-ből Giovanni Senzani vezetésével, aki egyébként a kriminológia professzora volt, 1981-ben a szervezet új frakciója, a Városi Proletár Gerilla Pártja (The Guerrilla Party of the Metropolitan Proletariat, Partito-Guerriglia del Proletariato Metropolitano, P-GPM).¹³ 1984. márciusában újabb szakadás következett be a BR életében, amely így ismét két különálló csoportra, a Harcoló Kommunista Pártra (Communist Combatant Party, Partito Comunista Combattente, BR-PCC), azaz az „első pozícióra” („first position”, „prima posizione”) és a Harcoló Kommunisták Uniójára (Union of Combatant Communists, Unita Combattenti Comunista, BR-UCC), azaz a „második pozícióra” („second position”, „seconda posizione”) vált szét.

Közülük a nagyobb frakciót, a BR-PCC-t tekintették az eredeti BR ideológia és retorika továbbvivőjének. Ideológiájukban központi szerepet kapott a militarizmus, a fegyveres ellenállás elsődlegessége és a tartós polgárháborúra történő berendezkedés stratégiája. Azonban a tömegeket nem érezték ideológiailag eléggé képzettnek ahhoz, hogy azok magukévá tudják tenni a forradalom eszméjét. A csoport bírálta a mozgalomnak mind a jobbszárnyát, a P-GPM-et, annak idealizmusáért, mind pedig a balszárnyát, a BR-UCC-t, annak tehetetlenségéért. A BR-UCC ezzel szemben szorosabb kapcsolatot hirdetett meg mind a széles tömegekkel, mind pedig a közös forradalmi ügyért harcoló többi társadalmi osztállyal.

Elsődleges feladatuknak a proletárforradalom kiobbantását tekintették saját hazájukban, annak megvalósulása után pedig a világforradalom és a proletár internacionalizmus ügyét kívánták győzelemre vinni. Ennek érdekében szolidaritást vállaltak a többi marxista felszabadítási mozgalommal szerte a világon, így különösen a Palesztin Felszabadítási Szervezettel (Palestine Liberation Organization, PLO) is.¹⁴

Az addig már sokszor és sokak által megszüntetett hitt BR utolsó két híres-hírhedt akcióját 1989-ben, illetve 2002-ben követte el, két munkaügyi minisztériumi hivatalnok likvidálásával. 1999. május

13 Ely Karmon: The Red Brigades: Cooperation with the Palestinian Terrorist Organizations (1970-1990) <http://www.ict.org.il/articles/articleDet.cfm?articleid=365>

14 Ely Karmon: The Red Brigades: Cooperation with the Palestinian Terrorist Organizations (1970-1990) <http://www.ict.org.il/articles/articleDet.cfm?articleid=365>

20-án meggyilkolták Massimo d'Antona professzort, Massimo d'Alema miniszterelnök balközép kormányának a tanácsadóját, a CGIL szakszervezeti szövetség jogalkotási bizottságának az elnökét. 2002. március 19-én pedig, ugyanazzal a fegyverrel, amely d'Antona életét oltotta ki, megölték Marco Biaggi professzort, Silvio Berlusconi jobbközép kormányának munkaügyi tanácsadóját, akinek a nevéhez a kormány foglalkoztatáspolitikai reformja fűződött.

Portugália

ÁPRILIS 25 NÉPI HADSEREGEK (POPULAR FORCES OF 25 APRIL,
FORCAS POPULARES 25 ABRIL, FP-25)

Az Április 25 Népi Hadseregek (Popular Forces of 25 April, Forcas Populares 25 Abril, FP-25) a 80-as évek elejének portugál szélsőbaloldali terrorszervezete volt, amelyet a vádak szerint Otelo Saraiva de Carvalho alezredes, a nemzeti hős, az 1974. április 25-én a több évtizedes fasiszta diktatúrát megdőntő békés katonai puccs („Szegefű Forradalom”, „Carnation Revolution”, „Revolução dos Cravos”) szellemi vezetője irányította a háttérből. Az FP-25 esernyőszervezete a Carvalho által 1980-ban alapított Népi Egység Hadsereg (Popular Unity Force, Força de Unidade Popular, FUP) volt, amely a terrorszervezet legális leképeződéseként funkcionált.

A szervezet akciói főként a portugál kormányzat, az amerikai érdekeltségek, illetőleg a NATO bázisok ellen irányultak, ideértve például egy, a lisszaboni kikötőben állomásozó brit hadihajó felrobbantását is. 1984. júniusában a rendőrség letartóztatta a szervezet vezetőit, köztük Carvalhot és a mozgalom körülbelül 70 másik tagját, azonban néhány évvel később, a 90-es évek elején előbb feltételes szabadságra bocsátották, majd pedig később általános amnesztiában részesítették őket.

Spanyolország

OKTÓBER 1 ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI CSOPORT (FIRST OF OCTOBER
ANTIFASCIST RESISTANCE GROUP, GRUPO DE RESISTENCIA ANTIFASCISTA,
PRIMERO DE OCTUBRE, GRAPO)

Az Október Elseje Antifasiszta Ellenállási Csoport (First of October Antifascist Resistance Group, Grupo de Resistencia Antifascista, Primero de Octubre, GRAPO) története egészen 1968-ig nyúlik vissza, amikor is száműzetésben, Párizsban megalakult a maoista Spanyol Marxista-Leninista Szervezete (Organization of Marxist-Leninist of Spain, Organización de Marxistas Leninistas Espanoles, OMLE).

Az OMLE az első spanyolországi kongresszusát 1975. októberében tartotta, amelynek célja a polgárháborús Spanyol Kommunista Párt (Comunist Party of Spain, Partido Comunista de Espana, PCE) újjászervezése volt. A GRAPO a nevét időközben OMLE-ről Újjászervezett Spanyol Kommunista Pártra (Comunist Party of Spain – Reconstituted, Partido Comunista de Espana – Reconstruido, PCE-r) változtató illegális kommunista párt fegyveres szárnyaként, 1975-ben jött létre, kevéssel Franco tábornok halála előtt, a nem sokkal utána letartóztatott Francisco Brotóns Beneyto vezetésével. A GRAPO-ra mindig is a mérhetetlen imperializmus- és Amerika-ellenesség volt a jellemző, célpontjai pedig főként a spanyol politikusok és katonai vezetők, gyárosok, illetve a spanyolországi amerikai érdekeltségek közül kerültek ki. A szervezet az első merényletét 1975. október 1-jén követte el, azon a napon ugyanis, a rendőrség szeptember 27-i halálos áldozatokat is követelő akciójára válaszul, öt különböző GRAPO-kommandó négy rendőrt gyilkolt meg Madridban. A GRAPO, legvéresebb akcióját 1979. május 26-án hajtotta végre, amikor is felrobbantotta Madridban a California 47 nevű kávézót, ezzel 9 ember halálát és 61 sérülését okozva.

A terroristák ezen felül több emberrablást is elkövettek, így például 1976. december 11-én Madridban elrabolták Antonio Maria Oriol y Urquijo-t, az Államtanács (Consejo de Estado) elnökét, 1977. január 23-án pedig Emilio Villaescusa Quillis-t, a Katonai Bíróság (Consejo Supremo de Justicia Militar) elnökét, 15 bebörtönzött társuk szabadon bocsátását követelve. A rendőrség azonban nem engedett a terroristáknak, és a túsokat 1977. február 11-én egy összehangolt akció keretében kiszabadította. A szervezet fanatizmusára jellemző, hogy még a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után közzétett nyilatkozatában is meglegedettségének adott hangot, és közölte, hogy az imperialisták elleni háború éppen hogy csak most kezdődött meg.¹⁵ A GRAPO, története során eddig több mint 80 embert gyilkolt és 200-at sebesített meg, ám tagjai közül is több mint 90-et veszített. 2002-ben a spanyol és a francia rendőrség letartóztatta a szervezet 22 tagját, köztük annak több magas rangú vezetőjét is.

15 John Pike: First of October Antifascist Resistance Group (GRAPO), FAS, 01.05.2003.
http://www.fas.org/irp/world/para/01_oct.htm

FÖLVETÉSEK A VESSZŐHASZNÁLATRÓL – 3.

---

*„Mert ha az embernek valami mondanivalója van,
vagy éppen sok mondanivalója, az csak annyit jelent,
hogy sok építőtéglája van.
De még azokat a téglákat össze is kell rakni tudni, hogy emeletes,
sőt két-három emeletes házak legyenek belőlük.
A puszta téglák csak téglák; becsüket az építés adja meg.”
(Mikszáth Kálmán)*

Most néhány csemegével szemléltetjük a vesszőhasználat buktatóit. Olyan példákkal, amelyekkel a mindennapokban találkozhatunk. Olyan példákkal, amelyek mosolygatóak. Olyan példákkal, amelyek félreértésekhez vezethetnek. Olyan példákkal, amelyek információhiányt teremthetnek. Mindez egyetlen vessző műve, avagy épp a vessző hiányáé. Korábban is utaltam már egy-két ilyen eshetőségre, most csokrot kötöttem belőlük.

„A másik változat szerint az elkövető tettét úgy hajtja végre, hogy...”

Ki hajtja végre? Az elkövető tettét valaki, avagy maga az elkövető? Ez utóbbi akkor igaz, ha így írjuk: az elkövető, tettét úgy...

Ismét az elkövető lehetne az alany akkor is, ha a birtokjel helyett határozott névelőt alkalmaznánk: az elkövető a tettét úgy...

„Szűk körben és kivételesen speciális nyomozási cselekményeket is végez...”

Ezt lehet úgy értelmezni, hogy kivételesen speciális nyomozásról, különlegesen sajátos esetről van szó, maga a nyomozási cselekmény a szokottól eltérő. Ám gondolhatunk arra is, hogy szűk körben

és kivételesen, speciális..., azaz a nyomozást végző az, aki csupán egyszeri, eddig nem végzett (vagy vállalt) tevékenységbe fogott.

„El is jutottunk az egyik gyakorlatban élesen felmerülő kérdéshez.”

Minden bizonnyal a többféle gyakorlat egyikében fölmerülő kérdésről lehet itt szó. Ám, ha az egyik, gyakorlatban felmerülő változat jelenik meg az írásban, akkor a kérdésből van több, nem a gyakorlatból.

„A tagállamok többsége közölte ugyan, hogy működik a területén államilag finanszírozott áldozatokat segítő szakszolgálat...”

Az államilag finanszírozott áldozat fogalma bizony mosolygató is, félre is érthető. Egyetlen vessző, és már tudható, hogy a szakszolgálat az, amit az állam finanszíroz: *államilag finanszírozott, áldozatokat segítő szakszolgálat.*

„A VI.r. vádlott több volt, mint a csoportosan és felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszak felbujtója.”

Hasonló a vessző szerepe az előzőhöz, hiszen a *csoportosan és felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy* kifejezés, szintagma-sor különös képzetek keltője, míg a *felfegyverkezve elkövetett, hivatalos személy elleni erőszak* formában a vessző egyértelműen jelzi, hogy az előtte álló jelzősor az erőszak szóval alkot összefüggő szó szerkezetet, jelentése azzal együtt értelmezhető.

„Negyedik bővített kiadás”

– olvashatjuk a címlapon, avagy gyakrabban a szennycímlapon. Mit is jelent ez a közlés? Már négyszer változott meg a kiadvány szövege, négyszer kellett bővíteni, toldani. Lehet viszont, hogy már háromszor megjelent, és most, a negyedik kiadás az csupán, amelyikben javításra, kiegészítésre volt szükség: *negyedik, bővített kiadás.*

“1958. január 24-én Gyöngyösön született anyja neve ...” olvassuk a VII.r. vádlott neve után a periratban. Vajon miért adják meg a vádlott édesanyjának születési adatait?

Minden bizonnyal egyértelműsíti a közlést egy vessző: *Gyöngyösön született, anyja neve...*

„A rendelkezésre álló adatok alapján arra kell következtetni, hogy bizonyos eljárásokban meghatározott feltételek fennállása esetén kezdeményezhetik az ügyészek a hatósági vagy a bírósági eljárást...”

Ebben az esetben tehát a feltételeket határozzák meg bizonyos eljárásokban, holott vélhetően inkább bizonyos eljárásokban kezdeményezhetik az eljárást: *bizonyos eljárásokban, meghatározott feltételek fennállása esetén kezdeményezhetik.*

„A szomszédasszonynak volt gyereke, három férje, mégis...”

Az irat további részéből azonban az derül ki, hogy nem férjből volt három, hanem gyermekből, azaz a három hátravetett jelzőként, értelmezőként követi a jelzett szót, ehhez a vesszőt kell még másutt is alkalmazni: *volt gyereke, három, férje, mégis*. Ha könnyebben érthetővé szeretnénk tenni a szöveget, a mennyiségjelzőt a jelzett szó elé kellene helyezni, s talán kiegészíteni egy kötőszóval: *volt három gyereke meg férje, mégis...* Megoldást kínál a sorrend változtatása is, s akkor még áthallás sincs a fősorolás második elemére: *volt férje, három gyereke, mégis...*

„Esküdni, nem kell várnotok, jó lesz.”

Az adoma szerint a külföldi kedveséhez látogató leány kérdezte szüleit arról, kössenek-e házasságot most. A szülők táviratban válaszoltak. Óriási volt a meglepetésük, amikor a leány immár férjes asszonyként érkezett haza a párjával. A család ugyanis ezt akarta tanácsolni: *Esküdni nem kell, várnotok jó lesz*.

Az előbbi történet a klasszikus drámát idéző, szállóigévé vált sorra való rájátszás, ami – ha lehet – az iméntinél súlyosabb következményeket vont maga után a régi történet szerint. A hírvivő a prominens személynek föltett kérdésre vitte a választ a lázadóknak:

„A királynőt megölni nem kell, félnetek jó lesz, nem, ellenzem!”

A tragikus tettet követően már későn derült ki, hogy a híres üzenet így hangzott:

„A királynőt megölni nem kell félnetek, jó lesz, nem ellenzem!”

Lám-lám, ha hitelt adhatunk az anekdotának, a vessző helyes használata történelem-formáló erővé válhat... No, de ne nézzünk ilyen magasra, elégedjünk meg azzal, hogy belátjuk, a helyesírás közlendőink alkalmas közvetítőjeként az ember írásbeli érintkezésének, kommunikációjának fontos eleme; valamint tükré és támogatója, adekvát formája lehet gondolatainknak, érzéseinknek.

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Büntetőjog

BOGÁR PÉTER – MARGITÁN ÉVA

VASKUTI ANDRÁS *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*
KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.,
Bp., 2005.

ERDŐSY EMIL – FÖLDVÁRI JÓZSEF

TÓTH MIHÁLY *Magyar büntetőjog. Különös Rész.* Osiris Tankönyvek,
Osiris Kiadó, Bp., 2005.

FÜLÖP ÁGNES – MAJOR RÓBERT *A KRESZ gyakorlati értelmezése a joggyakorlatban*
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Bp., 2005.

FENYVESI CSABA – HERLE CSONGOR

TREMEL FLÓRIÁN *Új magyar büntetőeljárás.* Dialóg Campus Kiadó,
Bp.–Pécs, 2004

Gazdasági jog

VIGVÁRI ANDRÁS *Közpénzügyeink.* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.,
Bp., 2005.

Közigazgatási jog

- FAZEKAS MARIANNA – FICZERE LAJOS *Magyar Közigazgatási Jog. Általános Rész, 6., átdolgozott kiadás.* Lezárva: 2005. szept. 1. Osiris Kiadó, Bp., 2005.
- HADI LÁSZLÓ (SZERK.) *Az új adójog magyarázata 2006.* Lezárva: 2005. dec. 31. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006.
- LÓRINCZ LAJOS (SZERK.) *Közigazgatási eljárásjog.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2005.

Munkajog

- FEKETE ZSUZSANNA – TALLIÁN BLANKA *A Legfelsőbb Bíróság civilisztikai iránymutatásai. Munkajog.* Lezárva: 2005. okt. 21. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2005.
- NEMESKEY KÁROLY *A munkavédelem irányítása az Európai Unióban és Magyarországon.* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2005.

Polgári jog

- GÁLIK MIHÁLY – POLYÁK GÁBOR *Médiaszabályozás.* Lezárva: 2005. szept. 30. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2005.
- KENGYEL MIKLÓS *A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve* Lezárva: 2005. okt. 1. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2005.

Általános téma

- BENISNÉ GYÓRFFY ILONA (SZERK.) *Jogásznapló 2006.* Lezárva: 2005. jún. 25. Magyar Jogász Egylet – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2005.

- BIHARI MIHÁLY *Magyar politika 1944-2004. Politikai és hatalmi viszonyok*
Osiris Tankönyvek, Osiris Kiadó, Bp., 2005.
- BRÉMOND, JANINE – GÉLÉDAN, ALAIN *Közgazdasági és Társadalomtudományi Kisenciklopédia*
Napvilág Kiadó, Bp., 2005.
- GAZDAG FERENC *Európai integráció és külpolitika*
Osiris Tankönyvek, Osiris Kiadó, Bp., 2005.
- HARGITAI JÓZSEF *A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga*
AULA Kiadó, Bp., 2005.
- HARGITAI JÓZSEF *Jogi fogalomtár*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2005.
- HERMANN PÉTER (FŐSZERK.) *MTI Ki Kicsoda I-II. 2006.* A-K; L-Z. MTI, Bp., 2005.
- ILLÉSSY ISTVÁN (SZERK.) *Constitutional Consequences of the EU Membership*
Pécsi Egyetem Jogi Fakultás, Pécs, 2005.
- KENDE TAMÁS – SZÚCS TAMÁS (SZERK.) *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*
Lezárva: 2005. júl. 10. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti
Kiadó Kft., Bp., 2006.
- KINCSES LÁSZLÓ *Diplomáciatörténet. ACTA Wenzeliana 2.*
ELTE ÁJK – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Bp., 2005.
- KISS ÉVA *Az Európai Unió a XXI. század elején*
Akadémiai Kiadó, Bp., 2005.
- LAMM VANDA *A Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszere.*
MTA Jogtudományi Intézet – KJK-KERSZÖV Jogi
és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2005.
- NAGY PÉTER – VARGA JENŐ *Angol-magyar pénzügyi szótár, mutatóval.*
Akadémiai Kiadó, Bp., 2005.
- SILLE ISTVÁN *Illem, etikett, protokoll.* Akadémiai Kiadó, Bp., 2005.

CSALÁDI ISZONYOK

(Szerkesztő: dr. Virág György)

Vajon a Földön elkövetett bűncselekmények a világban meglévő gonosz erőknek tulajdoníthatók, vagy ugyanúgy az emberi jellem sajátja, mint a jóság. Vajon igaza van-e Shakespeare-nek, amikor azt írja, hogy „nincs a világon se jó, se rossz: gondolkodás teszi azzá”.

A filozófiai és irodalmi fejtegetések helyett annyit mindenképpen megállapíthatunk, hogy a bűnözés – bárhol is ered – ott van mindennapjainkban, ott van félelmeink mögött; ha nem is vagyunk közvetlen áldozatai, mégis kénytelenek vagyunk mindennap ezzel szembesülni. S ha azt hisszük, hogy az otthon, a zárt ajtók világa megvéd minket ettől, akkor tévedünk. Az OKRI kutatói éppen arra hívják fel a figyelmünket, hogy a biztonságosnak tűnő családok egy részében ott van az erőszak és megannyi áldozata. Könyvük megjelenése előtt éveken keresztül – team-munka keretében – vizsgálták az Országos Kriminológiai Intézet kutatói a családon belüli erőszakot. A munka 2003-ban kezdődött, és 2005-ben fejeződött be. A kutatásban Virág György vezetése mellett az OKRI munkatársai közül Fehér Lenke, Gyurkó Szilvia, Herczog Mária, Sárík Eszter és Windt Szandra vettek részt, az intézeten kívül tevékenykedők közül pedig Tamási Erzsébet nevét kell megemlítenünk. Az ő tanulmányaik mellett a könyvben szerepel még Szöllősi Gábor egyik korábbi dolgozata is.

A könyv kiadását megelőző kutatás az alábbi témákban zajlott:

- a családon belüli erőszak főbb kérdései, fogalmi elhatárolások, problémafölvetések;
- a témával kapcsolatos nemzetközi joganyag elemzése;
- a hazai szabályozás áttekintése;
- az 1997-2002 közötti adatok kriminálstatisztikai elemzése;
- a 2002-ben jogerősen befejezett mintegy 1500 bűnügy ügyészégi házi iratainak empirikus feldolgozása.

Ennek megfelelően a megjelent könyv is több részből áll. A fogalmi nehézségek átgondolása után a kutatási előzmények részletes ismertetése következik. Helyet kapott a kötetben a nemzetközi és a magyar jogi szabályozás részletes elemzése, valamint a hazai bűnügyi statisztika adatainak a bemutatása, és az említett 1500 ügy vizsgálata.

Az elemzésekből kiderül, hogy – bár többen a számoknál leragadva, ezeket az adatokat már a korábbi nyilatkozatoknál félreértették – a családon belül elkövetett emberölések (és nem az egyéb bűnügyek) áldozatainak a 61 %-a férfi, a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények sértettjeinek kétharmada pedig fiú. Az elkövetők között is túlnyomórészt férfiak szerepelnek. (A hivatalos statisztikai adatokból is az derül ki, hogy a bűncselekményekre jellemző a férfi általi elkövetés. Így a családon belüli erőszak területe, úgy tűnik, hogy az összébűnözés egyik metszete.)

Vajon miért van ez így? A kérdésre a válasz a könyvben megtalálható.

A kötetből megtudhatja az olvasó, hogy a családon belüli erőszakra viszonylag sok fogalmat használnak az ezzel a témával foglalkozók. Létezik szűkebb felfogás, amely csak a partnerek közötti erőszakot tekinti ide tartozónak. Vannak olyan feminista csoportok, akik még ennél is megszorítóbban értelmezik a kérdést, és csak a nők elleni agressziót elemzik. A legtágabb megközelítés szerint viszont ezeknek a bűncselekményeknek az áldozatai közé tartoznak azok is, akik családszerű helyzetben élnek, ezért a különféle intézményben nevelkedő sértettekre is kiterjed ebben az esetben a vizsgálat. A kötet szerzői egyik definícióval sem értenek egyet, hanem inkább egy ún. középutas megoldást fogadnak el. A családon belüli erőszak fogalma alatt ők az alábbiakat értik:

Családon belüli erőszak a családban együtt élő, egymással fizikai, érzelmi, anyagi és jogi függésben lévőek között megvalósuló bántalmazás.

A főbb fogalmi elemek így mindenképpen a családi viszony, a függőség és a kiszolgáltatottság, nemre és korra tekintet nélkül.

A könyv nagy érdeme, hogy az eddig megszokott hangnemtől eltérően, reális képet próbál nyújtani a családon belüli erőszakról. Az áldozatokat nemüktől függetlenül és objektívan vizsgálja, s az indulatokat és érzelmeket nem keveri bele a tudományos megfigyelésekbe.

AZ EB ZÖLD KÖNYVE A KÖZÖSSÉG PÉNZÜGYI ÉRDEKEINEK A VÉDELMEÉRŐL, VALAMINT AZ EURÓPAI ÜGYÉSZ INTÉZMÉNYÉNEK A FELÁLLÍTÁSÁRÓL¹

XII. rész

Az Eurojust

A közeljövőben létrehozandó Eurojust² feladata, hogy fejlessze a tagállamok igazságügyi hatóságainak együttműködését, és hozzájáruljon a súlyos bűncselekmények üldözésének összehangolásához, kiváltképp a szervezett bűnözés esetében. Bár hatásköre kiterjedne a pénzügyi bűncselekményekre is, megelőzné az Európai Ügyész hatásköre a Közösség pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények tekintetében. Azokban az esetekben, amikor a deliktum egyidejűleg sérti az előbb említett érdekeket (EK Szerződés) és a harmadik pillért is (EU Szerződés), szükség van az intézmények kompetenciájának világos elhatárolására, ám ugyanakkor az együttműködésükre is. Itt külön kiemelendő az adatvédelmi előírások figyelembe vételével végzett információcsere.

¹ A fordítást készítette: Dr. Fodor Bea – Dr. Úrkös Gabriella – Dr. Kiss Anna

² A Nizzai Szerződés által módosított EU Szerződés 29. és 31. szakasza szól az Eurojust felállításáról. A Tanács 2000. december 14.-i határozatával életre hívta az ideiglenes „Pro Eurojustot”, ami 2001. március 1-jén kezdte meg munkáját.

Az Europol

Az Europol³ feladata, hogy az információcsere és a tagállami rendőrhatalóságok által rendelkezésre bocsátott adatok elemzése útján hozzájáruljon a szervezett bűnözés leküzdéséhez, a prevencióhoz. Az Európai Ügyésszel való kapcsolatára szintén a komplementaritás lenne jellemző, amely lehetővé tenné az Európai Ügyésség számára, hogy hozzájusson minden, a Közösség pénzügyi érdekeinek védelmében releváns információhoz (de csak azokhoz).

Európai Igazságszolgáltatási Hálózat

Az Európai Ügyésségnek a tagállami Európai Ügyészeken keresztül egy speciális igazságügyi hálózatot kellene létrehoznia, amelyet bevethet céljai érdekében. E Hálózat⁴ funkciója, hogy megkönnyítse a helyi és a közvetlen hatáskörrel rendelkező hatóságok munkáját. E feladatát a több tagállamot érintő esetekben alkalmazandó szabályokra és eljárásra vonatkozó információterjesztés útján látja el. Tevékenységét elsősorban a hatáskörrel rendelkező hatóságok közvetlen bilaterális kapcsolataiban fejt ki, így kiegészíti az Európai Ügyésség feladatait.

A következő kérdés, hogy vajon milyen szabályozásra lenne szükség az Európai Ügyésség és az EU keretében működő büntetőjogi együttműködés szereplői közötti kapcsolatok legjobb kialakítására? Általános kapcsolat a közösségi intézményekkel és egyéb szervekkel: az EK alapszerződésai által létrehozott valamennyi szerv, intézmény, hivatal, stb., ha olyan tény jut tudomására, amely az Európai Ügyésség hatáskörébe tartozik, tájékoztatási kötelezettséggel rendelkezik.

AZ OLAF SZEREPE A JÖVŐBEN

Külön említést érdemel ebben az összefüggésben az OLAF, a Csalás Leküzdésére létrehozott Európai Hivatal, amelynek feladata a Közösség érdekeinek védelme azon jogellenes cselekmények ellen, amelyek közigazgatási eljárást vagy büntetőjogi üldözést vonnak maguk után. Az OLAF az igazságügyi és rendőrhatalóságok közvetlen beszélőpartnere, feladata ellátásához közigazgatási vizsgálatokat folytathat. Egy Európai Ügyésség felállítása olymértékben változtatna a helyzetén, hogy bizonyos bűncselekmények mindkét intézmény hatáskörébe esnének. Ezek a kapcsolódási pontok megfelelő szabályozásra szorulnak majd. A felesleges kétszeres nyomozás elkerülése érdekében az OLAF-nak

3 Létrehozta az 1995. július 26-án kelt Megállapodás a harmadik pillér keretében. 1999. július 1-jétől működik.

4 1998. június 28-án hozta létre a Tanács „közös intézkedésként”.

---

meg kell osztania vizsgálati eredményeit az Európai Ügyésszel. Mivel az Európai Ügyészség felállítása alapvetően befolyásolná az eddigi jogállását és feladatait, a Bizottság jelenleg átértékeli az OLAF rendszerét. A következő kérdés, hogy vajon milyen tényezők érdemelnek különös figyelmet (a Bizottság OLAF jogállásáról szóló értékelésére tekintettel) az Európai Ügyészség és az OLAF kapcsolatára vonatkozóan; vajon milyen kapcsolata van az Európai Ügyésznek más államokkal, a Közösségen kívüli országokkal. Harmadik államokkal eddig csak a tagállamok kötöttek bilaterális jogsegélyegyezményeket. A jövőre nézve azonban elképzelhető, hogy a Közösség olyan jogsegélyegyezményeket kössön, amely az Európai Ügyészséget felhatalmazza arra, hogy jogsegélykérelmével közvetlenül fordulhasson az egyezményt aláíró államok igazságügyi hatóságaihoz. Jelenleg a legegyszerűbb megoldást az jelentené, ha az Európai Ügyészség a tagállamok hatáskörrel rendelkező bűnüldözési hatóságait felkérhetné arra, hogy a nemzetközi jog rendelkezéseinek megfelelően közvetlen jogsegélykérelmet intézzenek az érintett harmadik államhoz. A hatóságoknak pedig kötelessége lenne e kérés teljesítése.

A harmadik államok köréből különös figyelmet érdemelnek a csatlakozni kívánó országok. Mivel már most számottevő segélyekben részesülnek a közösségi költségvetésből, szakértőiket bevonták a Corpus Iuris kidolgozásába.⁵

---

⁵ Közben több, ún. harmadik állam csatlakozott az EU-hoz.